

mit exordium. Inde hoc mandatam primum est, sicut et Dominus in Evangelio dicit: *Honora patrem tuum et matrem tuam, quod est mandatam primum.* (Matth. xv, 4; Ephes. vi, 2). Sed quomodo primum, nisi sicut prædictum est in septenario numero, quia pertinet ad dilectionem proximi, primum est in altera tabula. Nam idcirco duæ tabule legis datæ sunt. Jubetur ergo in hoc præcepto filiis honorare parentes, neque contumeliosos aut protervos illis existere, sed officio pietatis et humanitatis debitam reverentiam præstare. Nam qui parentibus honorem differt, quibus parcere poterit, qui suos odit? Quintum: *Non mæchaberis* (Exod. xx, 14), id est ne quisquam præter matrimonii fœdus aliis feminabus misceatur ad explendam libidinem. Nam specialiter adulterium facit, qui præter suam ad alteram accedit. * Sextum: *B Non occides.* Etenim non solum opere perpetrans homicidium facit, sed etiam qui incurrit in eum esarientem vel nudum, qui mori possit, nisi indumentum, cibumque porrigendo subveniat, et ideo homicidii reus habebitur. Septimum, *non furtum*

A facies (vers. 15), quod est vitium rapacitatis. Octavum: *falsum testimonium non dices* (vers. 16), quod est crimen mendacii, et falsitatis. Nonum: *Non concupisces uxorem proximi tui* (vers. 17). In hoc præcepto vetat intentionem adulterinæ cogitationis. Nam aliud est facere aliquid tale præter uxorem, aliud non appetere alienam uxorem; ideo duo præcepta sunt: *Non mæchaberis, et non concupisces uxorem proximi tui.* Decimum: *Non concupisces rem proximi tui.* In quo præcepto damnat ambitionem sæculi, et refrenat concupiscentiam rerum. Itaque horum primum prohibet superstitionem, secundum errorem, tertium sæculi anorem, quartum impietatem, quintum allidit fornicationem, sextum crudelitatem, septimum rapacitatem, octavum perimit falsitatem, nonum adulterii cogitationem, decimum cupiditatem. Et notandum quia sicut decem plagis percutiuntur Ægyptii, sic decem præcepta conscribuntur tabulæ, quibus regitur populus Dei, et demones occiduntur.

* Quintum debuit dicere, sicut prius sextum.

OPUSCULUM SECUNDUM.

342 ENCHIRIDION

SEU

EXPOSITIO PIA AC BREVIS IN PSALMOS POENITENTIALES, IN PSALMUM CXVIII ET GRADUALES.

MONITUM PRÆVIUM.

Triplex hoc opusculum scribendi occasionem Alcuino præbuit frequens cum Arnone archiepiscopo Salisburgensi, dilecto suo Aquila collatio de divinis Scripturis. Cum enim de septem psalmis poenitentialibus, de psalmo cxviii et de quindecim psalmis Gradualibus, quorum semper celebris in ecclesiastico officio usus fuit, colloquerentur, Arno flagitavit ut Alcuinus de iislem *breves expositiunculas, quasi quoddam Enchiridion, id est, manuale librum conficeret*, prout ex epistola dedicatoria, statim subjuncta, cognoscitur. Consensit Alcuinus, et hasce Expositiones postea ad Arnonem per Fredegisum direxit, una cum aliis quibusdam libellis qui recensentur in epistola 117 (nunc 153), eundem Arnonem.

Porro Enchiridion istud prima vice, quantum quidem deprehendere potuimus, typorum beneficio prodit Parisiis anno 1547 in-8°, apud Nicolaum le Riche, seu Divitem. Post annos vero octo, hoc est anno 1555 inter Orthodoxographos Theologos seu sacrosanctos ac sinceriores fidei doctores, Basilæ editos, pag. 1085-1122, locum meruit. Rursus in prædicta urbe Parisiensi commentarius in psalmos poenitentiales, si Guil. Crowco, in Elencho Script., pag. 41, fides est, separatim et absque reliquis duobus Commentariis prodit anno 1563 in-8°. Ant. Fossevinus tamen in Apparatu sacro, tom. I, pag. 35, eidem editioni adjungit etiam commentarium in psal. cxviii atque expositionem illius Cant. *Sexa-*

ginta reginæ, etc., prout narrat auctor Hist. Lit. Galliæ, tom. IV, pag. 304. Cl. Quercetanus integrum opusculum ex editione Nicolai Divitis transcripsit.

In omnibus his editionibus desideratur præfatio, seu epistola, qua Alcuinus præsens opusculum Arnoni inscripsit, quæ primo edita fuit a viro celeberrimo D. Luca d'Acheri anno 1669, Spicil. tom. IX, pag. 111, 116, veteris, seu tom. III, pag. 523, novæ editionis. Nos eandem reperimus in duobus codd. mss., uno bibl. illustrissimi capituli ecclesiæ metropolitice Salisburgensis, altero bibl. S. Emmerami. In quibus simul triplex hic commentarius continetur, quibuscum edita contulimus locisque plurimis emendavimus.

In cod. S. Emmerami expositioni gradualium psalmorum annexi sunt versus, seu rhythmici latini ex initiis singulorum prædictorum psalmorum compositi, qui etiam in quodam ms. cod. bibl. monasterii celeberrimi divitis Augiæ reperuntur quos mecum cl. D. P. Bernardus. Liebherr, tunc insigni bibliothecæ præfectus communicavit, brevi ante tristem migrationem veterum inquilinorum. Horum rhythmorum sub nomine *hymni*, meminit Alcuinus in cit. epist. 117 (nunc 153), ad eundem Arnonem archiepiscopum scripta his verbis: *Est in eo* (manuali libello ad Arnonem misso) *hymnus vetus de xv psalmis graduum.* Dum veterem appellat, simul non se, sed alium aliquem illius hymni auctorem esse insinuat.

* PRÆFATIO.

Sanctissimo Patri et summo pontifici Arnoni epi-

* In Spicil. d'Acherii loc. cit. hæc nota legitur: Præfationem hanc sane luculentam e ms. codice S. Claudii descripsit Petrus Franc. Chifflet S. J.,

sed minus accurate, ut deprehendit Baluzius ex epigrapho Jacobi Sironi ex eodem codice desumpto, cujus ope haud pauca emendavimus, quæ profecto

scopo humilis levita Alcuinus [*Al.*, Archidiaconus, *mendose*] salutem.

Dum vestram, venerande Pater, sanctissimam voluntatem catholicæ fidei fervore fulgentem, et sanctæ charitatis a Deo donis abundantem agnovi, ita, ut me, minimum divinæ Scripturæ vernaculum, de multis ecclesiasticæ dignitatis consuetudinibus quasi Patrem consulere voluistis; ne fortasse aliquid vestræ prudentiæ incognitum remaneret, quid, a quibus Patribus, de **343** qualibet re sanctum esset. Proinde subito sermo inter nos habitus de *pœnitentiæ psalmis*, qui essent, vel qualiter intelligendi, vel usitandi fuissent, inquirebat; quos septem esse ex venerabilium Patrum discretione mox inventum est: Nec non unde *psalmus centesimus decimus octavus* tam celebri laude; vel, cur tam perpetua consuetudine canonicis horis decantari solitus sit: aut unde *psalmi graduum* dicerentur, quorum quindecim esse nemini, librum lectitantium Psalmorum, dubium esse reor. De quibus vestræ sagacissimæ sanctitati breves expositiunculas quasi quoddam Enchiridion, id est manualem librum, fieri flagitastis [*Al.* flagitatis]. Cui petitioni [*Al.*, qua petitione] almitatis vestræ libens annui, arreptisque sanctorum Patrum tractatibus, qui copiose de singulis in Psalmorum libro versibus scrutati sunt; quatenus de his quoque, quid dicerent, adnotarem, floresque colligerem dulcissimos ad vestræ voluntatis satisfaciendum desiderio.

Sed primo omnium numerorum erudendas rationes ratum putavi, id est, cur etiam psalmi pœnitentiæ septenario numero consecrati essent? aut quare centesimus decimus octavus viginti duabus periodis divideretur, quorum singuli octo haberent versus? Aut quid rationis sit, quindecim esse psalmos, qui cantico graduum titulo præsignarentur? Notissimum quippe est, in sancta Scriptura magnam habere perfectionem septenariam in significatione ubique numerum, vel ex eo maxime, quod sancti Spiritus dona, prophetarum definitione, in Christo esse, ab Isaia summo prophetarum dictum *Ms.*, prædictum] est, ubi idem secretorum Domini conscius ait: *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet: et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isai. xi, 2). Ipse quoque Dominus septem nos petitionibus informare voluit (*Math.* vi, 9); et in Apocalypsi Joannis (i, 4, 13, 16) septem candelabra vidisse; septemque stellas, ac septem se scripsisse Ecclesiis testatur, et multa alia sparsim in divinis reperiuntur libris, quæ septenarii numeri perfectio adnotare esset inutilissimum. In eo codice hæc scripta erant: *Voto bonæ memoriæ Mannonis liber ad sepulcrum S. Augendi oblatus.* Fuit ergo liber iste monasterii S. Augendi vulgo Eugendi in Jurensibus locis, quod modo S. Claudii dicitur et quidem oblatum a Manuone, ejusdem cœnobii præposito, ait *Ma-* bill. *Annal.* tom. II, lib. xxxii, pag. 629.

* *Lectitanti* apud Acherium habetur: *Librum delictante*, quod portentum Acherium (inquit novissimus Spicilegii editor) ita terruit, ut in ejus locum puncta ceciderit, quibus indicaret hic nonnihil esse

non ostendunt. Unde est et liber Salomonis: *Sapientia edificavit sibi domum, excidit columnas septem* (*Prov.* ix, 1), quæ longiorem poscunt sermonem; si tamen est nostri temporis quis idoneus, universa ejusdem numeri explanare mysteria: qui etiam in principio creaturarum ipsius Creatoris regni consecratus est, et nunc ordo sæculorum per eandem numerum decurrere constat; qui etiam, si in duo dividitur membra majoris portionis habitudinis suæ, id est in tres et quatuor, mirabile universitatis habet arcanam. Nam in tribus sancta Trinitas creatrix omnium quæ sunt, designatur; et in quatuor scilicet, universitas demonstratur creaturarum; seu ob quatuor mundi plagas; sive propter quatuor elementorum originein; aut etiam temporum distributionem, quæ quadrifarie currere noscuntur: quocirca propter perfectam remissionem peccatorum, quam in baptismo accepimus, vel etiam lacrymis confessionis, et pœnitentiæ, psalmi pœnitentiales septenario numero consecrantur. Sic etiam et psalmi novissimi in Psalterio, in laudem Domini Dei æterni, eadem perfectionis regula septenario numero dedicantur. Psalmus siquidem centesimus atque octavus decimus, cui ad probationem [*Ms.*, purgationem] animæ, iuhærendo sacris orationibus Deo, nullus æquiparari posse putatur, juxta alphabetum Hebraicæ linguæ compositus est, qui secundum numerum litterarum ejusdem linguæ viginti duobus periodis constare videtur: quorum quisque octo versus habet, semper secundum ordinem alphabeti ab eadem incipientes littera, fortassis propter evangelicas octo beatitudines, in quibus legalium constat esse perfectio præceptorum: sive propter octavam circumcissionis diem, quæ in novo homine exspoliationem carnalium designat voluptatum: cujus psalmi versus sunt simul aggregati bis LXXXVIII, quasi per decem legalia præcepta ad octo evangelicæ perfectionis beatitudines ascensus patesceret. Unde mihi modo locus esset idoneus disputandi de mirabili numerorum congruentia cum salutis nostræ mysteriis, si alibi oratio non intenderet.

344 Similiter vero et de psalmis graduum quindecim pulcherrimus ascensionis ordo designatur usque ad cœnaculum, in quo Spiritus sanctus in igneis linguis cum flammato [*Ms.*, flatu] vehementi super nomina virorum centum viginti venerat. Ergo si computare incipies singulos numeros ab uno usque ad quindecim, et omnem summam eorum in unum congregabis cumulum, centum viginti reperies, id est, de ter quinis ter quadragenos nasci; numerum videlicet, in quo Moyses jejuando legem meditavit. Idem vero editor ille existimat, loco *delictante* legendum esse *delectanti*, eodem nimirum sensu quo verbum *delectare* accipitur in narratione Transl. corporum SS. Ragnoberti et Zenonis cap. 5, tom. II, Spicil. In utroque codice Salisburgensis et San-Emmeramensi habetur, *Lectitantes*, quod dubium nullum relinquit legendum esse *Lectitanti*.

b Sic restituit ex ingenio Baluzius; nam in cod. S. Claudii, perinde ac in priori editione, legebatur, *sicut putari*.

ruit recipere, vel Elias prophetali spiritu exaltatus est; vel etiam ipse Dominus noster Jesus Christus post jejunium quadraginta dierum tentatorem gloriose vicit malignum.

His omnibus consideratis, quanta sit numerorum excellentia in divinis Scripturis, et quam necessarium sit eas legentibus illorum nosse scientiam, perspicue patet: per quos etiam sæculorum ordo decurrit, et nostræ vitæ ratio constat. Unde in sancta Scriptura legitur, Dominum Creatorem omnia in numero, pondere, et mensura fecisse (*Sap. xi, 21*). Quocirca fas esse videtur, sanctam auctoritatem vestram juvenes exhortari ingeniosos, in talibus se exercere studiis discant ferventia ætatis ingenio [*Ms.*, ferventi ætatis ingenio], ut habeant maturo annorum tempore quid doceant discipulos suos; quatenus vestra sanctitate diligenter prædicante plurimi erudiantur in lege Domini. Sacerdotis quippe est ex alto culminis fastigio prædicare [*Ms.*, prævidere] quid cui conveniat personæ, quibus pascuis nutriat gregem sibi commissum, ne forte quælibet ex grege ovicula errans, pastoris negligentia lupinis pateat morsibus. Unusquisque equidem doctor rationem acceptæ pecuniæ redditurus est domino suo, nec parvum sibi quislibet pastor fingat in animo imminere periculum, multa millia animarum in rationem animæ suscepisse suæ: laboret studiose in domo Dei doctor bonus, ut mereatur gloriose coronari in regno Dei: tempus itaque laboris transiet cito, beatæ vero retributionis nunquam finietur. Si enim feliciter vivere quæramus, illic animo tendamus ubi vera est felicitas, ad quam non nisi charitate suffulbus nemo pervenire poterit, quæ nos de terrenis tollat ad celestia. Nihil sæpius in hac vita nostræ peregrinationis animo meditemur, nisi qualiter Redemptori et Judici nostro placeamus, scientes quod hic semper non erimus, sed in alia quadam vita semper erimus. Quam miser est, qui de hujus mortalitatis labore, in majorem mortalitatis [*Ms.*, immortalitatis] perveniet laborem; et quam felix est, qui de hoc labore transiet in requiem, cujus nullus erit unquam finis. Proinde non transitorias amemus divitias, sed semper manentes. Dominus Jesus non nobis promisit honores transeuntes, sed perpetuos; non gloriam terrenam, sed celestem; non hic longævitatem vitæ, ubi peccato nascimur, labore vivimus, dolore morimur; sed in beatitudine perpetua [*Al.*, perfecta] æternam nobis promisit vitam; et non perituras spondit divitias, sed semper manentes: hujus vero sæculi divitiæ bonis malisque communes esse videntur, quibus homines bene utuntur ad augmentum salutis sibi sempiternæ, mali vero male utuntur eis ad perditionem sui. Illud vero promisit Dominus Deus charitate ferventibus, quo nihil beatius esse poterit, id est, perpetuam suæ beatitudinis visionem, ad quam mundato corde festinandum est, sicut ipsa Veritas ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth. ix, 8*).

* In cod. quo Acherius usus est, vox *felix*, hic uncis inclusa, fuit omissa, et in fine, pro versu com-

Mundi sunt videlicet corde, quos nulla cujuslibet malitiæ macula conturbat, qui casta mente Deum laudare cœlestibus hymnis assuescunt. Hi angelicam in terris agunt vitam, qui in Dei laudibus lætantur, et psalmodiæ puro corde delectantur. Nullus mortaliū virtutem psalmodiarum pleniter explicare poterit. In his confessiones peccatorum, in his poenitentiales lacrymæ excitantur, in his compunctio cordis renovatur, nam totus Psalmorum liber cœlestibus redolet mysteriis, spiritalibus abundat præceptis, divinis repletus est laudibus. Quicumque psalmos intenta mente decantare, et scrutari didicit, inveniet in eis omnem salutis nostræ dispensationem prædictam, miras cœlestium jucunditates gaudiorum.

345 Proinde, sanctissime Pater, hortare fratres sanctos, eorum diligenter discutere [*Ms.*, discere] sensus; ut sciant et intelligant corde quid ore et lingua resonent, apostolico imbuti exemplo, qui de seipso dixisse legitur: *Psallam spiritu, psallam et mente: orabo spiritu, orabo et mente* (*I Cor. xiv, 15*). Verba siquidem cantantis mens meditetur intelligentis [*Edit.*, intelligentes], quia Domino patescunt cogitationes singulorum, qui cor contritum et humiliatum in prece ad se clamantium non spernit. Siquidem [*Ms.*, sicut] quidam sapientium ait [humiliati preces cœlum ascendunt]. Humilitate et misericordia Christi salvati sumus, qui ait: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (*Matth. xi, 29*). Qui misericordiam facit, miserebitur illius Deus, ipso Domino dicente: *Estote misericordes, sicut et Pater vester cœlestis misericors est* (*Luc. vi, 36*). Imago Dei, ad quam reformamur in mente, in misericordie maxime stat operibus, pro quibus sanctis et justis regnum promittitur æternum, dum discernentur agni ab hædis, ad audiendam vocem desiderabilem summi Regis et Judicis in sede paternæ majestatis sedentis: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (*Matth. xxv, 34*).

Hæc lege sancte Pater [*a* felix] feliciter, atque Sis memor Albini per tempora longa magistri, Dum sacris Domini supplex altaribus adstas [*Ms.*, [adsis],

Ut pius omnipotens solita pietate relaxet
Vincula criminibus, cujus condigna nefandis,
Ut valeat tecum gaudens laudare tonantem,
Post hujus Domino vitæ miserante labores.
Angelus almipotens cœli directus ab arce,
Per terras, silvas, colles comitetur euntem.
Per castella, vicos, per fortia flumina terræ,
Semper ubique, precor, ducat simul atque reducat
Gaudentem, sanctæ cum prosperitate salutis,
Te [*Al.*, Tu] Pater alme! Deo Christo donante, per
[ævum].
Tu valeas, vigeas semper, charissime præsul!
Cumque tuis cunctis ovibus, per pascua vitæ
Quæ currant, sanctos virtutum carpere flores;

plendo, ex conjectura addita fuit vox: *sacerdos*. Nos illam vocem *felix* ex cod. Salisburgensi restitimus.

Te ducente, Pater, pastor, patriarcha, sacerdos ^a.

346 PSALMUS VI.

VERS. 1. — Titulus psalmi est: *In finem David in carminibus pro octava*: quo in finem, id est, Christum, David respiciens hymnos et carmina cantabat: *pro octava*; id est, pro desiderio futuræ resurrectionis. Peccatricem vero animam hortatur hic suo exemplo David, ut non statim desperet, etiamsi graviter peccarit: sed abluto lacrymis pœnitentiæ conscientiæ suæ lecto, ad medicum Deum recurrat, qui ulcera peccatorum suorum sanat b.

VERS. 2. — *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me.* Ira est longa indignatio: furor vero repentina mentis accensio; sed ira æternam impiorum significat pœnam, furor ignem purgatorium: et de utraque [Ms., de qua utraque] vir pœnitens liberari se a Deo postulat.

VERS. 3. — *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.* Valida est misericordiæ precatio, peccati confessio. Ille misericordiam Dei inveniet qui se miserum constetur. *Quoniam infirmus sum, sana me,* inquit, *Domine*: ac si dicat, infirmus sum per peccatum, sana me per misericordiam: *Quoniam conturbata sunt ossa mea,* omnes, inquam, virtutes, quæ propter sui soliditatem ossa appellantur.

VERS. 4. — *Et anima mea turbata est valde: sed tu, Domine, usquequo?* In primo quidem homine transgressa anima mea virtutes omnes perdidit, et inde turbata est per pœnitentiam, ut emundetur. Et tu, Domine, usquequo? Subaudi: [usquequo] animam meam, quæ vehementer conturbata est, non eripis, non corrigis, non emendas

VERS. 5. — *Convertere, Domine, et eripe animam meam, salvum me fac propter misericordiam tuam.* Nisi enim animam nostram ante converterit, nomen eam eruet [Ms., converteret... erueret] de periculo. Vel: convertere, Domine, et dirige nos per misericordiam tuam, atque aspice [Ms., dignare... aspice], qui propter peccata nostra faciem tuam avertisti a nobis: et eripe animam meam, ab imminente scilicet supplicio, et salvum me fac non meis meritis, sed tua misericordia.

VERS. 6. — *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.* Non enim mortui laudabunt te, Domine, sed nos, qui vivimus [Ms., viventes sumus]: quia non est mortuorum Deus, sed vivorum.

In inferno autem quis confitebitur tibi. [Non pro

^a Ex hoc carmine Cointius argumentum sumpsit ad probandum Arnonem et Alcuinum non fuisse germanos fratres, licet in quadam epistola Alcuinus scripserit: *Dulcissimo fratri et charissimo germano Aquilæ,* etc. Sed has epistolarum inscriptiones, asserit, titulos esse amicitiae, non agnationis. Ea de re nos in præfatione his operibus præfixa egimus. Sixtus Sen. vocat Alcuini in psalmos pœnitentiales *annotationes, juxta sensum moralem succinctas, argutas et mire significantes.*

^b Codd. mss. hanc præfationuculam ita ponunt: *In finem in hymnis pro octava psalmus David. In finem æternitatem significat: Hymnus est laus Divi-*

impossibili, sed pro raro posuit] et subaudiendum est ad veniam: quia in hoc mundo proprie confessio dicitur, ubi et venia reperitur.

VERS. 7. — *Laboravi in gemitu meo.* Hic pœnitentiæ suæ modum exponit. *Lavabo per singulas noctes lectum meum.* Lectum, delectationem corporis intelligamus. *Lacrymis stratum meum rigabo.* Rigare uberius aliquid significat quam lavare. Stratum autem significat cumulum peccatorum.

VERS. 8. — *Turbatus est præ ira oculus meus.* Propter iram Domini oculum [cordis sui profitetur] esse turbatum. O Deus per quem mihi supplicia [timeo] præparata, turbata est mens mea, et totum principale cordis mei contremuit. *Inveteravi inter omnes inimicos meos.* Inveteravi [id est] in veteris hominis Adæ iniquitate permansi, inter omnes inimicos meos, sive inter spiritus diabolicos, sive inter nostrâ peccata.

VERS. 9. — *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.* Postquam [ipse] misericordiam consecutus est, et cæteros docet vel cohortatur, uti [a se abeant: non enim] vult [Edit., uti se habeant, quos non vult] iniquorum habere consortium. [Simul autem et illud notandum est, quod jam superius diximus, quod non eos qui operati sunt iniquitatem, sed qui operantur, a se jubeat recedere.]

347 VERS. 10. — *Discedite ergo,* inquit, *a me maligni, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.* Unam eandemque rem multipliciter repetit, quod solent facere gaudentes et lætantes.

VERS. 11. — *Convertantur et erubescant inimici mei, convertantur et erubescant valde velociter.* Non contra inimicos, sed pro inimicis orat, ut convertantur a peccatis suis, et erubescant non leviter, sed vehementer; nec erastino, sed cito ac præsentem tempore. Amen.

PSALMUS XXXI.

Titulus psalmi est, *intellectus David*: quia scilicet intellexit David, et nos suo jubet intelligere exemplo, nullum esse tam grave peccatum, quod non gratuito nobis Deus remittat, si parati simus illud confiteri et a pravis viis abstinere ^c.

VERS. 1. — *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* Illorum scilicet remittuntur iniquitates, quorum peccata per confessionem a Domino Deo diluuntur; et quorum tecta sunt per charitatem peccata, juxta illud: *Charitas operis*

nitatis metri alicujus lege composita: *pro octava* vero Domini significat adventum, quando finita sæculi hebdomada ad judicandum venerit mundum. Unde et psalmus iste cum tremore maximo fecit initium. In hoc psalmo humanum postulat genus corrigi quidem et judicari a Deo, sed non in ira et furore.

^c Codd. Mss.: *Psalmus David huic intellectus.* Psalmus David vocem continet propheta: ostendens hominem non ipsius meritis, sed Dei gratia posse salvari, si consteatur. Hoc est autem quod dicit *intellectus*, ut nos intelligere Divinitas præstiterit peccata nostra, ut pro eis diluendis studiosissime supplicemus.

multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8). Vel quorum tecta sunt peccata, ut hic per poenitentiam velentur, ne in iudicio revelentur. Iniquitates quidam appellant, quæ ante baptismum fiunt; peccata, quæ postea perpetrantur.

VERS. 2. — *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in ore* [Ms., in spiritu] *ejus dolus. Quod tegitur non videbitur, quod non imputatur, nec punietur. Nec est in ore ejus dolus, hoc est, in illius ore, qui se confitetur esse peccatorem: sicut Publicanus, qui dixit, Domine, propitius esto mihi peccatori* (Luc. xviii, 43). Quia qui sibi displicet, ipse Deo placet; nec est in ore ejus dolus, sed in veritate credens Deo, quod in corde habebat, ore confitebatur.

VERS. 3. — *Quoniam tacui inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.* Non [protuli (Edit., prætulii)] confessionem ad salutem, ideo omnis fortitudo mea in carnis infirmitate consenuit. *Dum clamarem* [id est] clamant multi, si quid boni habent, ac per vanitatem demonstrant. Tacent siquidem impii et clamant. Tacent quod loqui fas est; loquuntur quod tacere debent. Tacent, dum sua abscondunt peccata; clamant, dum sua prædicant merita. Tacent peccatorum confessione, clamant meritorum præsumptione. Quid autem est, dum clamarem tota die, nisi dum in clamando perseverarem? ^a

VERS. 4. — *Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: Conversus sum in ærumna mea, dum configitur mihi spina.* Peccatori gravis est manus quæ flagellat, et ponderose vindicat [Ms., et ponderosa, quæ vindicat]. *Die ac nocte*, continuum tempus significat. Aliter autem feliciter humiliatus non esset, nisi eum manus divinitatis comprimeret. *Conversus sum in ærumna mea*, id est, intellexi peccatum meum, postquam ærumnosum me fecisti sub tuxæ potentis aggravatione. In ærumna, id est in miseria. Quid est autem spina quæ configitur, nisi stimulus conscientis peccatricis?

VERS. 5. — *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitias meas* [Ms., injustitiam meam] *non operui. Idem est cognitum facere et non operire, hoc est, confiteri. Quia si homo peccatum non agnoscit, Deus non ignoscit* [Ms., si homo agnoscit, Deus ignoscit]. *Delictum vero quidam putaverunt leve peccatum: injustitiam autem immane aliquod [sævumque] commissum. Dixi pronuntiabo adversus me injustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Pronuntiabo dixit, hoc est, publice confitebor, ut alios scilicet ad imitationem trahat. Impietas autem cordis fuerat, qua [Ms., quia] tacere decreverat.*

348 *Adversus me, inquit, pronuntiabo, id est, me ipsum accusabo. Et tu remisisti impietatem peccati mei, quando quæ prius gesseram misericorditer indulsisti.*

VERS. 6. — *Pro hac [impietate] orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Tempus opportunum

^a Codd. mss.: Tacent confessionem, clamant præsumptionem. Quid est ergo clamando tota die? Perseverando in defensione peccatorum suorum.

ad orandum pro peccatis hæc vita est, in qua ideo sancti orant, quia non est a peccatis immunis aliquis. *Verumtamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.* Multi fluctus diluviorem in iudicio impios volvent, qui sanctis nocituri non erunt; neque ad eum approximabunt tormenta, qui pro suis hic peccatis orare non cessat.

VERS. 7. — *Tu es refugium a tribulatione qua circumdedit me, exsultatio mea erue me a circumdantibus me.* Mihi in isto diluvio non est refugium, nisi tu. Exsultatio mea, inquit, redime me. Sed jam exsultas, quid vis redimi? Exsultatio mea redime me. Gaudes, et gemis? Ita, inquit, gaudeo et gemo. Gaudeo in spe, gemo adhuc in re. Ideo subdit, redime me a circumdantibus me, sive vitis carnalibus, sive spiritibus immundis, qui nos perdere præcipiti velocitate festinant.

VERS. 8. — *Intellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos.* Vox Domini, vox intellectum dantis. Ipse est enim intellectus, quem psalmi titulus vere [Ms., tituli veritas] indicavit, quem poenitentibus potestas Domini clementer infudit [Ms., infundit]. *Addidit autem, et instruam te*, id est, nescientem docebo salutarem viam ^b. Via est enim quam ingressus fuerat, servire Deo prioris actionis pravitate damnata. Sequitur: *Firmabo super te oculos meos.* Id est, dirigam in te lumen intelligentis meæ.

VERS. 9. — *Nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus.* Qui non Dei voluntate, sed proprio se motu regere volunt, effrenes in luxuriam decidunt. Hos Propheta coercet verbis terribilibus dicens: *In chamo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* Freno et chamo moderationis suæ Deus coercet impiorum superbiam, qui jactant merita sua, et tacent peccata sua. *Qui, inquit, non approximant ad te, a quo per superbiam elongantur* [Ms., sed superbia elongantur].

VERS. 10. — *Multa flagella peccatorum* [quia poenitentiam agere noluerunt], *sperantes autem in Domino misericordia circumdabit.* ^c [Illa misericordia, ut vitam mereantur sempiternam. Qui rectam spem et fidem in Deo habent, ipsos misericordia Dei circumdat], ut non sit relictus locus, unde possit ad eos diaboli hostilitas introire.

VERS. 11. — *Lætamini in Domino et exsultate justi, et gloriamini omnes recti corde.* Propheta hortatur Ecclesiam lætari de spe vitæ æternæ et regenerationis. Tamen lætatur et hic in tribulatione. Gloriamini omnes recti corde, ut ait Paulus: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. i, 31). Recti corde dicuntur, quibus omnia Dei iudicia placent, et se accusant de suis peccatis, et Deum sive in adversis sive in prosperis semper laudant.

PSALMUS XXXVII.

VERS. 1. — *Titulus Psalmi: In finem psalmus Da-*

^b Codd. mss.: Quasi nescientem doctam, quasi incremem gladio vitæ salutaris accingam.

^c Sic edita emendantur codd. mss.

vid in rememorationem diei sabbati. Sabbatum requies interpretatur, quia requiescunt [*Ms.*, hoc est quando requiescunt] sancti, id est sancta Ecclesia [de illa requie paradisi quam perdidit in Adam]. Admonet autem nos psalmus, ut si cuiquam accidat infirmitas corporisque fragilitas, non desistat cœlestem requirere medicinam, in qua requiescat. In hoc vero psalmo corporis sui causam Christus agit, non quod ipse peccatum haberet, sed quod pro nobis peccatum factus est, ut nos a peccato liberaret: qui aliquando ex persona solius capitis loquitur, quod est ipse Salvator natus ex Maria virgine; aliquando ex persona corporis sui, quod est sancta Ecclesia, diffusa toto orbe terrarum: idcirco quod corpus loquitur hoc idem et caput. Erunt igitur duo in carne una [hoc est] Christus et Ecclesia.

VERS. 2. — **349** *Dom'ne ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.* [Totus psalmus ex persona penitentis est, sed ad Christum referri potest, sicut et sexagesimus octavus.] *Domine, ne in ira tua.* Ira, ut jam diximus, commotio est animi; furor vero vindicta irrationabilis cum fellis amaritudine. Ideo iste, qui se peccatorem scit, non in ira, sed per misericordiam, nec in furore, sed per patientiam argui se postulat. Sunt tamen qui iram æternam intelligant gehennam, et furorem purgatorium ignem, a quibus [*Ms.*, de quo utroque] liberari vir sanctus poscit.

VERS. 3. — *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam.* Sagittæ verba doctrinæ tuæ sunt, quæ ut jaculum transverberaverunt cor meum, ut agerem penitentiam. *Et confirmasti super me manum tuam,* ut tanquam bonus magister, castigationis verberibus afflictum, redderes emendatum.

VERS. 4. — *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Vidi faciem iræ tuæ et non ipsam iram, hoc est, intellexi per Scripturas sanctas, quanta minabaris peccantibus, et extabui petens ne ipsa super me ira descenderet. *Quia non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Nullam quietem indulsi vel ossibus meis vel membris meis, donec ea [penitendo] purgarem.

VERS. 5. — *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.* Invaluerunt enim mihi, ut sequitur; *sicut onus gravatæ sunt super me.* Non est enim mihi leve peccatum meum, sed recognosco quia grave pondus iudicii imposuit, et super verticem capitis mei excrevit. Sicut pondus grande, sic peccata mea super me.

VERS. 6. — *Computruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ.* Nam mihi fetent et computrescunt vulnera peccatorum, desideranterque exspecto medicum. Et cur, inquis [*Ms.*, inquit], putruerunt a facie insipientiæ meæ? Quia volebam agere penitentiam.

VERS. 7. — *Miser factus sum et turbatus usque in finem,* usque dum confitendo purgarer: quia sine

confessione et mœstitia non dimittuntur peccata. *Tota die contristatus ingrediebar,* indignum me esse iudicans qui vel oculos ad cœlum levare auderem; sed percutiens pectus meum aiebam: *Deus, propitius esto mihi peccatori.* *Tota die autem,* continuationem doloris significat [*Ms.* ostendit].

VERS. 8. — *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea.* Illis illusionibus se profitetur esse repletum atque infirmatum, quibus diabolus humanum genus illicit ut delinquant.

VERS. 9. — *Afflictus sum et humiliatus sum nimis usquequaque: rugiebam a gemitu cordis mei.* Possumus [autem] corpore curvari, et animo non humiliari. Ideo hic utrumque conjunctum est. Quia multiplex calamitas liberum nil relinquit, hic etiam aliquid majus adjecit dicens, *usquequaque,* id est, ex omni parte, ut eum copiosa calamitas undique probaretur ambisse. *Rugiebam a gemitu cordis mei:* ut virtutem patientiæ magnæ monstraret, in gemitum se asserit, non in verba prorupisse.

VERS. 10. — *Domine, ante te omne desiderium meum.* Tale fuit desiderium ejus, ut ante Deum esse mereretur. Nam qui peccatis veniam petit, ante Deum ponit desiderium suum. Jam quod ante ipsum est, consuevit audiri. *Et gemitus meus a te non est absconditus,* id est, quidquid habet homo, Deus scit. *Quidquid deliqui, quidquid male gessi, omnia tibi cum gemitu reseravi:* sciens quia tibi non occultantur occulta.

VERS. 11. — *Cor meum conturbatum est, et dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.* Propter iram quam superius memoravi, et [quam] incurere expavesco. *Lumen oculorum meorum non est mecum,* quia postposito veritatis lumine in tenebras decideram peccatorum. A principio psalmi Christus egerat causam sui corporis, nunc vero suam propriam incipit perorare passionem.

VERS. 12. — *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquerunt ac steterunt.* Amici dicti Judæi propter Abraham. Proximi, eo quod ab eorum generatione carnem Christus sumpserit [*Ms.*, assumpserit], qui appropinquerunt ei, ut comprehenderetur. **350** *Quod vero ait, amici mei et noti mei contra me steterunt, potest et de discipulis accipi, qui in passione metu territi longe recesserunt, in tantum, ut etiam Petrus denegaret; vel steterunt causantes contra eum. Et qui juxta me erant, de longe steterunt.* Apostoli scilicet et reliqui discipuli, de quibus ait Evangelista: *Cum apprehendissent eum, stabant omnes noti ejus a longe* (Luc. XXI:1, 49).

VERS. 13. — *Et vim faciebant, qui quærebant animam meam.* Vim faciebant non noti, sed Judæi; vel Petro, cum dicerent: *Nonne et tu Galilæus es?* vel Joanni [*Ms.*, Jacobo], qui cum [traheretur] relicta sindone nudus profugit ab eis; vel ipsi etiam Christo. [Et vim faciebant, qui quærebant animam meam, hoc est, Judæi, quasi illorum fortitudo esset, et a Deo ipsam potestatem non accepissent]. *Et qui in-*

quirebant malu mihi, locuti sunt vanitates, et dolos A
tota die meditabantur. Multos quidem dolos me-
tati sunt, cum interrogarent, si deberent censum dare
Cæsari (Matth. xxii, 17); aut si mulier deprehensa
in adulterio lapidaretur (Joan. viii, 4). Sed tunc
aperte dolos ingerunt, cum falsos testes adducunt
(Matth. xxvi, 60). Locuti sunt autem vanitates,
quando dixerunt: *In Beelzebub ejicit dæmonia* (Luc.
xi, 15).

VERS. 14. — *Ego autem tanquam surdus non audie-*
bam, et sicut mutus non aperiens os suum. Semper, in-
quit, exprobrantes sustinui et jugiter silui. Hoc et Pila-
tus manifestat, cum dicit: *Mihi non respondes? an ne-*
scis quia potestatem habeo dimittere te (Joan. xix, 10)?
Ego autem tanquam mutus non aperiens os suum.
Certe et apud Pilatum non est Deus noster locutus; B
et de eodem loquitur Isaias atque ait: *Tanquam*
agnus ad victimam ductus, non aperiens os suum.

VERS. 15. — *Et factus sum sicut homo non audiens,*
et non habens in ore suo redargutiones. Nam cum
me sputis linirent, arundine verberarent, illuderent-
que genu flexo, nihil motus iis omnibus, factus sum
non habens in ore increpationes. Sic tacui accusa-
tus, quasi non habens quod pro me responderem.
Et in omnibus iis exemplum Christus dedit, ut homo
flagella correptionis patienter portet [Ms., portare
debeat].

VERS. 16. — *Quoniam in te Domine speravi, tu*
exaudies me, Domine Deus meus. Ut me resuscites.
Vel: [Tu exaudies me], hoc est, vide illorum super-
biam et meam humilitatem.

VERS. 17. — *Quia dixi: Nequamulo supergaudeant*
mihini inimici mei, et dum commoverant pedes mei, super
me magna locuti sunt. Pedes Christi sancti apostoli
dici possunt, qui firmi in passione, tanquam pedes
corpus, sustinere eum debebant, sed commoti sunt de
fide ad infidelitatem. Vel de Christo ait: commo-
veri possunt pedes mei a stabilitate sua, et inimici
mibi insultare, si hac in crucis morte humiliatus
non resurrexero. In me autem magna locuti sunt
dicentes: *Si Filius Dei es, descende de cruce.*

VERS. 18. — *Quoniam ego in flagella paratus sum,*
et dolor meus in conspectu meo semper. Præparo me,
inquit, ad sustinendam crucem, lanceam, sel, acetum,
ut per hanc mortem [meo sanguine] redimam
populum pereuntem. Christus enim ad hoc venit, ut
passionem sustineret. Dolor meus ante me est sem-
per, donec etiam victoriam in judicio consequar
[Ms., donec ejiciam victoriam in judicio].

VERS. 19. — *Quoniam iniquitatem meam annun-*
tabo et cogitabo pro peccato meo. Sicut enim maledic-
tioni subjacuit, ut nos a maledicto legis crueret,
ita et peccatorem se profitetur, [qui] peccata nostra
portaret et [pio] cogitatu ac [misericordi] consilio
nos ab eis eriperet. *Et cogitabo pro peccato meo.*
Peccatum Christi, humani delicta sunt generis,
propter quæ et Patri nunc dicitur esse subjectus.

VERS. 20. — *Inimici autem mei vivunt, et confir-*
mati sunt super me, et multiplicati sunt, qui oderunt

A me inique. [Quia non sunt statim ultione divina pu-
niti. *Et confirmasti super me manum tuam.* Confir-
mati sunt in legis litteram, in qua spiritaliter nun-
tium non intellexerunt. *Et multiplicati sunt qui*
oderunt me inique.] Certe inique et non rationabi-
liter faciunt, qui ex hac littera semen suum, ut astra
coeli, multiplicari credebant.

VERS. 21. — *Qui retribuunt mala pro bonis, de-*
trahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem. Nam
me, dulcedinem æternæ vitæ offerentem, aceto ac
felle potabant, et detrahebant mihi dicentes: *Alios*
salvos fecit, seipsum salvum facere non potest
(Matth. xxvii, 34; Marc. xv, 31). 351 Detrahebant
autem mihi, quoniam subsecutus sum justitiam, ut
implens voluntatem Patris pro vita populi suscipe-
rem mortem.

VERS. 22, 23. — *Ne derelinquas me, Domine Deus*
meus, ne discesseris a me: intende in adjutorium
meum, Domine Deus salutis meæ. Manifestum est,
Domine Jesu, quia Pater suscitans te a mortuis die
tertia, collocavit ad dexteram suam in cælestibus
super omnem principatum et potestatem, dans tibi
nomen quod est super omne nomen. Ergo quia gra-
ves sunt pugnx carnis, tu, Domine, intende in ad-
jutorium nostrum, et esto nobis salus in tempore
tribulationis.

PSALMUS L.

Titulus psalmi [est, quem explanare nitimur]:
In finem psalmus David, cum venit ad eum Nathan
propheta, dum intravit ad Bethsabæe. Notissima est
peccati David gravitas ex Regum historia [Ms., ma-
gnifici regis historia]: nota etiam humillima pro
peccato deprecatio [Ms., supplicatio] quæ in hoc
psalmo continetur. Est autem psalmus iste in ordine
psalmodiarum quinquagesimus, quia quinquagesimus
numerus in jubileo anno usque ad veram sancti Spi-
ritus super apostolos missionem consecratus est,
sine cujus gratia remissionem [Ms., atque in adventu
sancti Spiritus super apostolos remissione consecra-
tus est, quia nemo sine gratia sancti Spiritus remis-
sionem...] accipere nemo poterit. Habemus autem
exempla in sancta Scriptura de peccatis sanctorum,
et de pœnitentia eorum et de remissione peccatorum
illis a Deo data. Nemo igitur dubitet de Dei miseri-
cordia, quamvis maximis involutus [esset] sceleribus;
nemo peccatum confiteri erubescat, cum Davi-
d propheta, multarum rex gentium, promissionibus de
Christo gloriosus [peccans] peccatum suum non
erubuit publice confiteri, et ad Domini pœnitendo
confugere clementiam. Petrus trinam negationem
amarissimis abluit lacrymis; publica: us pœnitendo
justificatus recessit a templo; peccatrix femina sanctos
Domini pedes lacrymis [pœnitendo] abluit, et
audire meruit, quia multum dilexit, multa illi di-
mittuntur peccata (Luc. vii, 38). Talibus roboratus
exemplis nemo de Dei misericordia desperet, nemo
sua quamvis sint ingentia, erubescat confiteri see-
lera, nemo tardus sit lacrymis iniquitatem suam

aldere, et quia omnes peccatores sumus, unusquisque nostrum dicat cum Propheta :

VERS. 3. — *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Miserere, quia miser sum; miserere, quia magna est misericordia tua. Nullus nostrum cum Adam ad noxias confugiat excusationes, sed aperte proferat quod inique se gessisse agnoscit. Refugium faciat ad clementissimum Judicem, praeveniat faciem ejus in confessione. ne experiatur in futuro judicio iratum, si modo contempserit eum misericordem. Misericordiae tempus est omni homini modo poenitenti: in futuro vero judicio tempus erit justitiae, ubi unicuique reddetur secundum opera sua. Quis effari poterit quanta sit misericordia [Dei] in homines, quae mundi Creatorem mortali induit carne, ut semper vivens in suo, pro nostris peccatis mori posset ex nostro.

Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. O Domine! quamvis magna sit iniquitas mea, tamen major est multitudo miserationis tuae, in qua ut deas, deprecor, iniquitates meas, quas contra me scriptas [esse] horresco: ut to miserante merear scribi in libro vitae tuae: quia nemo ibi scribitur, nisi cujus hic omnes iniquitates delentur.

VERS. 4. — *Amplius lava me ab injustitia mea et a delicto meo munda me.* Munere misericordiae tuae lava me, Domine, ab injustitiae meae maculis: nec solum lava, sed etiam munda [Ms., emunda], ne quid sordidum remaneat in vita mea. Sordidare me potui, sed emundare nequeo, nisi tu Domine Jesu sancti sanguinis tui aspersione mundum me facias.

VERS. 5. — *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et delictum meum contra me est semper.* Nostrum est peccata nostra cognoscere [Ms., agnoscere], et humiliter confiteri. Dei est non imputare nobis, sed misericorditer ignoscere. Plurimi scire sua peccata possunt, sed soli illi bene ea agnoscere probantur, qui illa videntur propria exsecratione damnare. Perfecta enim poenitentia est futura cavere peccata et lugere praeterita. **352** Addit autem David: *Et delictum meum contra me est semper.* Delictum nostrum contra nos ponimus, vel coram nobis semper habemus, quando in memoria illud jugiter tenemus ad supplicandum pro eo, donec vincatur a nobis mortique detur sempiternae; ne iterum nos debellare valeat, sicut pridem fecit. Nam toties peccata respicimus, quoties commissa deploramus.

VERS. 6. — *Tibi soli peccavi et malum coram te feci.* [Soli Deo se] peccasse confitetur, quia Rex potens alium non metuit ultorem peccati sui. Et ut majus iniquitatis scelus ostenderet, adjunxit: *malum coram te feci.* Dum enim ubique te praesentem sciebam, [cur] in praesentia tanti Judicis non metuebam pec-

care? In quo dementia suam arguit, qui non expavit tanto Judice praesente peccare. Sequitur: *Ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris.* Sermones Domini merito justificari dicuntur, quoniam sine dubio semper ejus dicta complentur: in cujus conspectu non justificabitur omnis vivens. Idcirco omni homini dicendum est: *Non intres in judicium cum servo tuo (Psal. CXLII, 2).* Dominus bellator noster atrocissimum hostem humani generis judicatus vicit, et mundum damnatus absolvit. Praevideos ergo [in spiritu propheta (Edit., in spiritu prophetia)] non nisi in sanguine Christi peccata redimi posse, laudat justitiam ejus, qua diabolus damnavit; et misericordiam, qua mundum redemit. Proinde non solum praesens sui ipsius peccatum, sed parentum suorum, in quibus ipse conceptus est et natus, confitetur dicens:

VERS. 7. — *Ecce in iniquitatibus conceptus sum et in delictis concepit [Ms., peccatis peperit] me mater mea.* Quis me potest ex immundo semine conceptum mundum facere, nisi tu Deus solus, qui sine peccato es? Quid mirum est autem, si fecerim, in quibus me peccatorem confiteor, qui jam ex originali peccato in iniquitatibus scio me esse conceptum? qui ante peccata contraxi, quam vitae principia haberem? O Domine Jesu, quibus misericordiam tuam laudibus efferimus, quas tibi gratiarum actiones dignas exsolvere possumus, qui nos de hujus chirographi debito in sanguine tuo liberasti, delens in cruce nostras peccatorum cautiones, quae contra nos a primis parentibus conscriptae sunt nostris?

VERS. 8. — *Ecce enim veritatem dilexisti, incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.* Sicut superiori versu per commune delictum probavit quod nemo peccatis redderetur exemptus [Ms., exceptus]; sic iterum in confitendo peccata veritatem dixit, quam plus Dominus Deus, ac super omnia sacrificia requirit. Non enim Deus delectatur poenis nostris, sed confessionem quaerit erroris. *Incerta ergo et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi;* nimirum ea quae Deus [illi] in Fili sui manifestatione revelavit. Primum ut agnoscerem habere eum filium; deinde, ut ipsum nossem ex meo semine in carnis assumptione venturum, eumque praedicarem, et resurrectionis gloriam nuntiarem ^a. Sequitur:

VERS. 9. — *Asperges me hyssopo et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor.* Sicut enim hyssopus [Ms., hyssopum terrenum.... aptum] terrena curandis pulmonibus apta est, ut avertat inflammationem: ita caelesti quis respersus hyssopo, id est humilitate cordis, ab omni superbiae malignitate purgatur. Lavabis ergo me et super nivem dealbabor, cumque peccata mea phoenicio sint similia, quasi nix dealbabuntur ^b. Super nivem autem album de

^a In codd. mss. priora ita leguntur: « Primum, ut agnosceret habere eum filium; deinde ut ipsum nosset, ex quo semine in carnis assumptione venturus esset, ut passionis quoque figuram praediceret, et resurrectionis gloriam nuntiaret: et deinde non

se, dicit, debuisse peccare, cum talia meruisset agnoscere. »

^b In codd. mss. « Ut quia peccata mea phoenicio sunt similia, quasi nix dealbentur. »

corporibus nihil potest inveniri. Sed ideo super nivem dixit, quia spiritalis anima longe supra corpora mundata resplendet. Humilitas Christi solvit [Ms., salvavit] peccata nostra, humillimæ herbæ hyssopo bene comparatæ : quæ, sicut et hæc a corporibus, ab animis nostris inflationem tollit superbiæ.

VERS. 10. — *Auditui meo dabis gaudium et lætiti- am, et exultabunt ossa humiliata.* Auditui datum est gaudium, quando dixit ei Nathan, dimissum est peccatum tuum (II Reg. XII, 13). Gaudium pertinet ad absolutionem, lætitia ad perpetua præmia possidenda. **353** *Et exultabunt, inquit, ossa humiliata, virtutes, quæ prius fuerant peccato humiliatæ. Vel : æternitatis spes [Ms., æternitas spei meæ], quæ me peccante humiliata fuerat, te indulgente exultat.*

VERS. 11. — *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.* Ne mea peccata sic accipias [Ms., aspicias], ut revertantur ad memoriam tuam. Averte faciem tuam; ac si dicat, ne videas, ne recorderis illa. *Et omnes iniquitates meas dele, præteritas, præsentés et futuras.*

VERS. 12. — *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.* Petiit Propheta mundum cor sibi creari, id est restaurari, [ut Deum videat] : ita et unusquisque debet facere. [Cor mundum crea in me Deus, propterea rogabat, ut mundus fieret a peccato.] *Et spiritum rectum innova in visceribus meis, quo [te] recte confitear; vel spiritum rectum ad videndum et discernendum, sicut antea rectas fuit in me, innova, quia vetus factus est pro peccato. Innovari postulat per gratiam, et addit, in miasceribus meis, unde noverat adulterii detestabile crimen exiisse. Utrisque enim partibus remedium petebat, quoniam de utroque peccaverat.*

VERS. 13. — *Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* Ne projicias me, ne sicut Cain exsul a te efficiar. Projicitur a facie, qui a patre contemnitur. Sciebat enim ab illius facie sapientiam mentis, et lumen venire sapientiæ, et credebatur se inimico tradidit, si a vultu Domini judicaretur expelli. Deinde vero spiritum prophetiæ petiit sibi non auferri, quem pretiosum supra cuncta rex habuit.

VERS. 14. — *Redde mihi lætitiã salutaris tui, illam scilicet Christi tui exultationem, quam in eo habui priusquam peccaverim. Salutare Dei Patris Christus est, ac si dicat, sicut ante prævidebam per Spiritum sanctum eum in carne venisse, et modo sic faciam. Et spiritu principali confirma me, ut ipsa in me vitia non principentur [Ms., Ut ipse in me, non vitia principentur]. Confirma me [dixit] ne iterum peccem, ne a te animæ mutabilitate discedam. Hic sancta Trinitas intelligenda est : in spiritu principali Pater; [in spiritu] Spiritus sanctus; in spiritu recto Filius.*

VERS. 15. — *Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur.* Docebo, inquam, illos, ut declinantes a viis pravis et poenitentiam agentes misericordiam consequantur, sicut ego a te misericordiam consecutus sum : hoc est, proponam me ipsum, ut meum exemplum alii imitentur.

A VERS. 16. — *Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ, et exaltabit lingua mea justitiam tuam.* Liberari se petit Propheta de sanguinibus, id est, carnalibus delictis, ut jam desineret in ista fragilitate peccare. Sanguis enim pro corpore humano ponitur, quia inter cæteros humores ejus ipse potior videtur existere. Quod vero ait, *Deus salutis meæ*, significat Dominum Salvatorem, per quem salus pie credentibus datur. Addidit etiam, *exaltabit lingua mea justitiam tuam*, id est, si me liberaveris de sanguinibus, quod intelligitur de peccatis, laudem tuam lingua mea juste loquetur, vel prædicabit lingua mea mandata tua.

VERS. 17. — *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.* Labia Prophetæ, quæ clausa fuerant conditione peccati, beneficio absolutionis aperienda pronuntiantur. Os autem dicitur et cordis arcanum, unde efficitur laus divina. Merito ergo, post absolutionem peccati, et labia sua aperienda esse pronuntiat, et os suum dicit annuntiare posse præconia et laudem ejus qua recreatus est.

VERS. 18. — *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis.* Significat hic Propheta ritus sacrorum per immolationes pecudum, qui erant in adventu Domini respuendi. Unde constat Prophetam sic ad Deum tota mente translatum, ut non se sacrificiis quæ illo tempore gerebantur, crederet expiandum, sed illa magis oblatione, qua dicit consequenter [Ms., inferius] :

C VERS. 19. — *Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum Deus non despicies.* Quasi dicat, o homo, si peccaveris, noli extrinsecus pecus quod mactes inquirere : habes intus quod occidas. Postquam enim dixit quæ sacrificia Deus respuit, nunc dicit illa quæ poscit. Istud enim damus sacrificium Deo, spiritum scilicet superbiæ, confessionis humilitate mactatum, **354** unde non sanguis egreditur, sed lacrymarum fluentia decurrunt. [Sequitur : *Cor contritum et humiliatum Deus non spernit*]. *Cor contritum* vocat poenitentia laboribus vehementer afflictum. *Humiliatum*, Deo scilicet, ut quod ante fuerat elatione superbum, foret pia confessione devotum. [Non spernit] : constat enim tales oblationes Deum non spernere, sicut illa cognoscitur priora sacrificia respuisse.

D VERS. 20. — *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem.* Sion specula interpretatur, significatque Ecclesiam, quam sanctus Propheta toto orbe terrarum ædificari postulat. Jerusalem visio pacis interpretatur. *Ædificentur ergo muri Jerusalem*, id est, monumenta constructantur immortalitatis nostræ in fide [et spe] et charitate.

VERS. 21. — *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos.* Patri dicitur : *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ*, id est, Filii gloriosissimam passionem qui se sacrificium pro omnibus obtulit, ut salute mundus, quam suis operibus non merebatur, accip

ret. Quod vero ait, *oblaciones et holocausta*, ad fideles etiam pertinet Christianos, qui erant post adventum Domini credituri, significatque immolanda corda hominum viventium, non membra pecudum mortuorum. *Tunc imponent super altare tuum vitulos*, sacerdotes scilicet, quando Ecclesia catholica fuerit Domini passione constructa. Vitulos quippe posuit pro innocentibus adultis, quorum ætas prima est, et a iugo peccati cervix preobatur aliena. Aut illos prædicatores Evangelii promittit, quorum imaginem in vituli figura Lucas [evangelista] suscepit: nisi forte magis illos [Ms., sive illos magis] vitulos debemus intelligere, qui animas suas in hostiam suavitatis sacris altaribus obtulerunt.

Nos quoque famuli tui, Domine Jesu, supplices deprecamur, ut pietatis consilio magnis facinoribus nostris immensam misericordiam largiaris, nosque per cordis contritionem humiliatos in mactando vitia, jugulando delicta, dignum et acceptabile præpares holocaustum. Amen.

PSALMUS CI.

VERS. 1. — Psalmi [hujus] titulus: *Oratio pauperis cum afflixerit, et coram Domino effuderit precem suam*. Vox est affligentis et gementis pauperis in hoc psalmo; et miserias suas piissimo judici cum magna humilitate offerentis, sicut in titulo Psalmi præscribitur, quo ab oratione, quæ ad Deum [clamore valido] dirigitur, incipit pauper iste, ita dicens:

VERS. 2. — *Domine, exaudi orationem meam et clamor meus ad te veniat* [Ms., perveniat]. Hæc enim vox est pœnitentis, Dei que clementiam pro peccatis suis deprecantis, ac primo omnium ut exaudiat postulantis: quod magnæ spei est in orationibus credere, se posse a Deo exaudiri. Ideo omnis penitus humiliet seipsum, et humiliato contritoque corde clamat ad Dominum: quia, sicut in alio dicitur psalmo, *cor contritum Deus non spernit*. Oratio est suavis animi, cum compunctione cordis [deprecatio; clamor est vocis prolata, cum intentione cordis] confessio. Primo autem posuit orationem, nunc adjecit clamorem, ut studia supplicationis crevisse cognosceres, cujus orationem in clamorem maximum prorupisse intelligeres. Hunc vero modum sanctæ orationis servandum devotissimus Christianus intelligat, ut [id ipsum] cogitatione prosequatur [quod verbis effudit (Edit., ut ipsum cogitatione prosequatur; et cum verba effudit)]: Ipsum respiciat mente, cui supplicat; omnes superfluas cogitationes excludat, quæ ab inimico ingeruntur, ut efficax oratio ex cordis claritate perveniat ad Deum, sicut Apostolus ait: *Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente* (I Cor. xiv, 15). Tunc enim a Deo accepta est oratio canentis, si pura mens idem gerit, quod explicat ore.

VERS. 3. — *Ne avertas faciem tuam a me, in quacunque die tribulor*. Facies Domini pro misericordia Dei dicitur, quam iste pauper, gemens et pœnitens a se non averti deprecatur. *In quacunque die tribulor*. Quælibet se tentatio [Ms., tribulatio] apprehen-

dat, postulat auxilium in omni angustia divinum. Ideo subsequenter ait: *Inclina 355 ad me aurem tuam*, id est, benignum præbe auditum. In quacunque die invocavero te, id est, in die tribulationis meæ. Dies tribulationis et tentationis hæc vita est, in qua velociter se iste pœnitens exaudiri deprecatur, ne morte præveniente indignus sit exaudiri. Quia in hac vita tempus est misericordiæ, in futura vero iudicii, dum reddet Deus unicuique secundum opera sua.

VERS. 4. — *Quia defecerant sicut fumus dies mei*. Sicut fumus veniente vento in auras dispergitur, ita [omnis] superbia hujus vitæ morte præveniente [Ms., veniente] evanescit. Qui hodie extollitur, cras non erit: quod iste pœnitens agnoscens, miseriarum suarum dies plangit, fumo esse similes.

VERS. 5. — *Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum*. Venit iste pœnitens ad flebilem narrationem miseriarum humanæ fragilitatis (quæ ut fenum cito decidit, ubi aliquo casu arefacta fuerit) ut festinanter divinæ remedii misericordiæ acciperet, dum miseriam suam pio medico non taceret. Qui in mandatis Domini proficit, feno [viridi et florenti æquabitur, peccator vero arescenti feno] comparabitur. *Quia oblitus sum comedere* [Ms., manducare] *panem meum*. Panis enim nobis vitæ est præceptorum Domini observatio, quem peccator obliviscitur edere, dum iniquitatibus vel peccatis se suis obligaverit. Hic enim exprimitur natura peccantium, quia [Ms., qua] dum delictum appetitur, contemplatio Domini non habetur.

VERS. 6. — *A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ*. Dignum est gemere eum qui perdit justitiam, ut lucrum acquirat, vel peccato cullibet se subjiciat. *Adhæserunt, inquit, ossa mea carni meæ*, id est, fortitudo mea carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam [meam], in qua fortitudo debet esse regendi et comprimendi illicitos carnis motus.

VERS. 7, 8. — *Similis factus sum pelicano in solitudine, sicut nycticorax in domicilio. Vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto*. Trii genera avium posuit, et tria loca habitationis illarum, per quæ diversa nobis pœnitentium genera demonstrantur. Pelicanus est avis Ægyptiaca, naturali macie semper affecta, solitudinibus se delectans; sicut in crebris jejuniis pœnitentes esse convenit. Per hoc ergo avium genus pulcherrime significantur eremitæ, qui hominum consortio derelicto, [timore Domini commoti] se multa afflictione discruciant. Nycticorax Latino vocabulo noctis corvus dici potest, amans tenebras, non lucem; quem sibi escas noctibus quærere constat: ita pœnitens debet nocturno tempore escas animæ sollicita curiositate perquirere, licet communi conversatione in domicilio multorum habitare videatur. *Vigilavi et factus sum sicut passer colitarius in tecto*. Passer avis est acutissima, quæ in tectis habitare solet, humana gaudens vicinitate: huic merito comparatur, qui diabolicæ calliditatis

fraudes fugiens, vigiliis et orationibus, et pœnitentiæ lacrymis intra sancta Ecclesiæ septa se munire festinat.

VERS. 9. — *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, et qui laudabant me, adversum me jurabant.* Ore laudabant, et corde insidias præparabant. Laudabant, ut deciperent; prædicabant, ut subverterent: et hoc a diabolo, qui si publicis peccatis servum Christi subvertere non poterit, opprobriis et reprehensionibus circumhabitantium a via veritatis eum deterrere nititur. Sunt plurimi bona facere erubescentes, ne dissimiles sint multitudini mala [*Ms.*, male] facientium. Hoc quoque peccatum pœnitens iste commisisse factur [*Ms.*, proficitur].

VERS. 10. — *Quia cinerem tanquam panem manducabam, et potum meum cum fetu miscebam.* Pœnitentis, hujusque sæculi despicientis convivia lugens iste exprimit: quia per hujusmodi convivium pervenire se sperant ad mensam Domini. Quapropter, o peccator, noli desperare de indulgentia peccatorum; *In quacunque die fuerit conversus peccator, vita vivet, et non morietur.* Sed noli tardare converti ad Dominum. Indulgentia tibi convertenti a peccatis certa est, sed crastinus dies tibi incertus est. Hodie convertere, ne forte cras moriaris. Si male vixisti heri, bene vive jam hodie, memor illius de quo Veritas ait: *Stulte hac nocte morieris* (*Luc. xii, 20*). Corrige te, ut in corpore Christi hanc vocem habere valeas: *Quoniam cinerem tanquam panem manducabam*, etc.

356 VERS. 11. — *A facie iræ indignationis tuæ, quia elevans allisisti me.* Exponit isthic gemendo, cur se tanta afflictione in pœnitentia fatiget: quia scilicet cum ira et indignatione Dei nascimur, quæ peccatis supervenientibus gravior efficitur, ideo addit: *Quia elevans allisisti me.* Elevatus est homo honore imaginis Dei et libero arbitrio nobilitatus: sed hoc male usus allisus est et dejectus in hanc convalem lacrymarum.

VERS. 12. — *Dies mei sicut umbra declinaverunt: et ego sicut fenum arui.* Quia homo a Deo declinavit, declinavit ab eo dies felicitatis ejus: qui fuit lux in Domino, umbra factus est in peccato; et flos vitæ illius sicut fenum aruit: nec unquam reviresceret, nisi sanguine Christi irrigaretur.

VERS. 13. — *Tu autem, Domine, in æternum permanes, et memoriale tuum in generatione et generationem.* Qui se usque ad cinerem pœnitendo deiecit pro peccatis suis, Deum laudando in beneficiis suis se crexit dicens: me arescente tu permanes in æternum; quapropter optime ab adventu Domini salutis suæ, et laudis divinæ fecit initium, per quem mundum noverat esse salvandum. Memoriale autem hic dictum est salutare promissum de Domini incarnatione venturi [*Ms.*, venturum], quod nulla oblivione delebitur.

VERS. 14. — *Tu autem, Domine, exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.* Quasi diceret: Quid tardas de salute Sion? Sion vero mens est, ubi templum Domini est [significans Eccl-

siam optantium adventum Domini. Subjunxit] *quia venit tempus miserendi ejus*: hoc est, tempus de quo Apostolus ait: *postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum* (*Gal. iv, 4*). Sciendum est vero, quod pœnitens iste non sui solius tantum causam agit, verum etiam totius humani generis optat salutem, quæ nisi adveniente Filio Dei fieri non potuit.

VERS. 15. — *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, et terræ ejus miserebuntur.* Videndum est, quam proprie verba rebus aptentur. Lapidem dixit beneplacitos, qui sunt apostoli et martyres, præcipuique veritatis prædicatores in Sion, id est, in Ecclesia. Terra autem peccatores significat, quibus in sanguine salutaris [*Ms.*, Salvatoris] nostri miseratus est Deus. Lapidem Domino miserante [dicuntur, qui] solidi sunt in ædificatione Domini et firmitate sua securi. Terra autem per misericordiam munda erit, ut digna sit in ædificatione Domini poni.

VERS. 16. — *Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes reges terræ gloriam tuam.* Quos superiore versu terram nominavit, eosdem hic gentes appellat terrenis actibus invigilantes. Reges sunt, quicumque seipsum bene regunt, aliisque præesse bonis exemplis, vel verbis prædicationis norunt: qui magnum nomen Christi Dei, servis suis, quos superius lapides appellavit, prædicantibus gloriam ejus, timent.

VERS. 17. — *Quoniam ædificavit Dominus Sion, et videbitur in gloria sua.* Ideo timebunt Dominum omnes gentes, et reges spirituales gloriam ejus formidabunt, quia ædificata est a Domino Sion, mater scilicet Ecclesia, de vivis lapidibus constructa, in qua salus [*Ms.*, laus] sine fine permanet. Qui vero nunc visus est in humilitate, ipse videbitur, confirmata et constructa civitate sua [*Ms.*, consummata structura civitatis suæ], in gloria sua; cum venerit in majestate Patris et sanctorum angelorum, discernere inter agnos et hædos.

VERS. 18. — *Respexit in orationem pauperum et non sprevit precem eorum.* Veniente Salvatore nostro in mundum, tunc exaudite sunt preces hujus pauperis, quæ sæpius [ante] recitate sunt in conspectu divinæ pietatis. Iste pauper unus est, et multi sunt; unus in charitate, multi in latitudine totius orbis, quibus est una fides, unum baptismum, unus Deus.

VERS. 19. — *Scribantur hæc in generatione altera, et populus qui creabitur, laudabit Dominum.* Scripta sunt hæc prophetarum dicta, quæ modo leguntur in generatione altera. Illa fuit prima generatio, in qua hæc Scriptura edita est, quam nunc legit in ista generatione sequenti populus, quia creabitur a Domino de multitudine gentium, laudans [Dominum] in veritate lucis, non in figuris umbrarum.

357 VERS. 20. — *Quoniam prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit.* De cælo Dominus per unicum Filium suum prospexit in terram miseriam nostræ (*Vers. 21*). *Ut audiret* [sicut sequens versus ostendit] *gemitus compeditorum*, humani scilicet generis, quod diaboli vinculis in primo parente

ligatum est., mortique perpetuæ perditionis addictum : hoc de cælo prospiciens Dominus venit solvere vincios et vivificare interemptos.

VERS. 22. — *Ut annuntietur in Sion nomen Domini, et laus ejus in Jerusalem.* Quia de Sion, ut ait propheta, *exibit lex et verbum Domini de Jerusalem (Isai. II, 3).* Ibi quippe primum prædicatum est per apostolos nomen Domini; sic (*Ms.*, sicut) legitur in Actibus apostolorum, multitudinem credentium ibi esse; et ipsum Dominum præcepisse in Evangelio constat, prædicare apostolos pœnitentiam et remissionem omnium peccatorum in omnes gentes, incipientes primo ab Jerusalem (*Luc. XXIV, 47, 53*). De quibus paulo post ait Evangelista : *Et erant semper in templo laudantes et benedicentes Dominum.*

VERS. 23. — *In conveniendo populos in unum, et regna ut serviant Domino.* Ad hoc enim gemitus pauperum exauditus est, scilicet ut conveniens populus in unum laudes Domini personaret. In eo, quod ait, *populos in unum*, virtus catholicæ unitatis signatur, quia omnes unum sumus in Christo : veluti ipse Dominus Patri pro suis supplicans ait, *ut sint unum in nobis. Et regna ut serviant Domino.* Ista servitus Domini vera libertas est hominis, per quod servitium Dei in tantam [gloriam] exaltata est Ecclesia, ut etiam regna serviant illi, quæ etiam ante persequebantur eam.

VERS. 24. — *Respondit ei in via virtutis suæ. Quis? Cui respondit? Populus Christianus Deo suo, Ecclesia Christo capiti suo.* Quid respondit? ut faciat quæ jubet qui se redemit. Ubi respondit? in via scilicet virtutis suæ. Quæ est via virtutis suæ, nisi Christus qui ait : *Ego sum via et veritas et vita*, sine quo nihil possumus in bonis operibus respondisse præceptis Domini? *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Vox [est] Ecclesiæ de fine mundi per apostolos Dominum deprecantis [*Ms.*, interrogantis] qui dixerunt : *Dic nobis quando hæc erunt, et quod signum adventus tui et consummationis sæculi (Math. XXIV, 3)?* Qui respondit : Primum prædicabitur hoc Evangelium in toto mundo; et cætera quæ ibi leguntur de signis consummationis sæculi. Quod tempus paucitatem nominat dierum iste pœnitens, qui [*Ms.*, quia] ab initio mundi usque in finem totum tempus in comparationem æternitatis, quasi unum et parvissimum computat [*Ms.*, computatur] momentum. Operat iste pœnitens [cito] pervenire ad æternæ beatitudinis felicitatem; sicut evangelicus semper servus jubetur esse paratus.

VERS. 25. — *Ne revoce me in dimidio dierum meorum; in sæculum sæculi anni tui.* Æternitatem iste pauper desiderans non vult revocari ad medios vitæ suæ dies, id est, ad juventutis annos, in quibus maxime fervore carnis peccare solent homines. Ad hos dies non cupit regredi, ut ad æternos Domini annos, qui mutabiles non sunt, pervenire mereatur, ubi varietas temporum non erit, sed stabilis quædam semperque eadem [quæ est] vita permanet mutationi non obnoxia. [In quo hæc sunt, hujus sæculi] sæculum est,

A [vel] generatio hujus generationis, quæ in Evangelio designatur, ubi Dominus ait : *In regeneratione, cum sederit Filius [hominis] in sede majestatis suæ (Math. XIX, 23).*

VERS. 26. — *In initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli.* Hoc est, quod in capite sanctarum Scripturarum legitur : *In principio creavit Deus cælum et terram.* Hoc ideo ait isto laudator Domini, ut intelligeretur nos eundem habere Redemptorem [quem creatorem]. Qui vera initio cælum et terram creavit, sine initio esse manifestum est. Opera manuum tuarum sunt cæli, id est, virtute Dei et sapientia facta sunt omnia [*Ms.*, id est, virtutes tuæ, quia per verbum Dei, id est, virtutem Dei, sapientiam Dei facta sunt omnia].

B VERS. 27. — *Ipsi peribunt, id est, cælum et terra, sicut in Evangelio legitur, [transibunt], verba autem mea non transibunt. Tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent.* Solum Dominum [*Ms.*, Deum] immutabilem esse declarat, dum omnia sicut vestimenta veterascent. Carnis vero humanæ fragilitatem hic videtur ostendere. Ipsum enim veterascent, quod more vestis [mortis] consumitur. **358** *Sicut oportorium [Ms., coopertorium] mutabis eos, et mutabuntur.* Fortassis cælum intelligitur coopertorium terræ esse, quod in melius mutandum esse alia Scriptura designat, ubi dicitur : *Et erit cælum novum et terra nova (Isai. LXV, 17)?*

VERS. 28. — *Tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.* Omnia esse mutabilia præter solum creatorem designat, qui semper idem est quod est, et anni æternitatis illius nunquam deficient. Non quod in Deo anni intelligendi sint, ut unus veniat et alter transeat, sed æternitas illius, quæ semper eadem est, annorum nomine designatur.

VERS. 29. — *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi, id est, habitabunt annos æternitatis [sancti] sanctorum patrum filii, prophetarum scilicet et apostolorum vel doctorum Ecclesiæ.* Nec æstimandum est ibi non esse patres, ubi filii futuri sunt : quod si filii ibi, quanto magis et patres? Si discipulus bonus [quanto magis] et magister, melior discipulo? *Et semen eorum in sæculum sæculi dirigitur.* Quorum semen, nisi doctorum sanctorum [*Edit.*, suorum], qui in æterna dirigentur beatitudine? Qui recti hic tenuerunt vitam, beatitudinis [*Ms.*, rectitudinis] præmia ibi possidebunt. Ideo non tardet quisque peccator pœnitentiam agere, quatenus ad hujus præmii gloriam pervenire mereatur. Recordetur jugiter primam Dominicæ prædicationis vocem, qua dictum est : *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum (Math. III, 2).* Amen.

PSALMUS CXXIX.

Psalmus iste inter canticos Graduum undecimus est, qui numerus quamdam diminutionem perfectionis demonstrat; sed sextus est in ordine pœnitentiæ, quem numerum, id est sex, suis partibus constat esse perfectum : in quo ipse creator condidit omnia, ut ostenderet omnia esse perfecta quæ

creavit. Iste vero pœnitens per pœnitentiæ lacrymas A per Verbum Dei Filium hominis. In hac enim [Ms., vero] promissione speret Israel in Domino. Spe enim salvi facti sumus. Quod nunc spei dulcedine habemus, tunc rei veritate tenebimus. Noli tu, Israel, id est, vir videns Deum, dubitare de hac promissionis felicitate.

VERS. 1. — *De profundis clamavi ad te, Domine.* De profundis, id est, nimietate peccatorum, de quibus non est alia salus illi, nisi ad Dominum clamare et in ejus sperare clementiam. Ideo postulat suum exaudiri clamorem, quam de profundo peccatorum eructavit dicens :

VERS. 2. — *Domine, exaudi vocem meam.* Ipsi enim sunt Altissimo viciniore, qui de sanctæ humilitatis visceribus eruperunt, se confitentes esse peccatores, et de profundo clamasse iniquitatis dicentes : *Fiant aures tuæ intendentes in orationem servi tui.* Quis est qui clamat ? peccator scilicet. Unde clamat ? etiam de profundo. Quo jam profundo, nisi peccatorum ? Qua spe clamat ? [Quia] qui venit solvere peccata, dedit spem etiam in profundo posito peccatori clamandi, veniamque sperandi. Quid vero iste clamet peccator, audiamus.

VERS. 3. — *Si iniquitatem [Ms., iniquitates] observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit ?* Ecce apparuit [Ms., aperuit], de quo profundo clamaret. Clamat sub fluctibus, quasi in profundo demersus iniquitatum suarum, accusans seipsum in cogitationibus, verbis et factis : intelligens totam vitam humanam tentationibus subjacere. Sequitur in qua spe clamaret, dicens :

VERS. 4, 5. — *Quia apud te propitiatio est.* Quæ est ista propitiatio, nisi sanguis Christi, sanguis innocens, qui effusus est in propitiationem peccatorum nostrorum ? Ergo, o Domine, apud te est propitiatio quæ me excitat ad te clamare : quia si iudex tantum, et non propitiator fieri voluisses, observares iniquitates nostras, et nemo sustineret. *Et propter legem tuam sustinui te, Domine.* Expectavi te, Domine, qui mihi in lege promissus fuisti : quæ me lex reum fecit, et compulit me ad te clamare, qui es legislator et Redemptor sub lege factus Filius hominis. *Sustinuit anima mea verbum tuum.* Quod verbum ? quod erat in principio apud Deum. Hoc verbum expectavi ut caro fieret et liberaret animam meam, in quo suscepimus remissionem peccatorum et promissionem regni cœlorum. In quo verbo speraverunt prophætæ : quod verbum apostoli tractaverunt et viderunt : in quo verbo beati sunt etiam credentes, quamvis ipsum carnaliter non vidissent. In hoc verbo [Ms., verbum] omnes animæ sauciorum sperant.

359 VERS. 6. — *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.* Custodia matutina est manifestata resurrectio Domini Salvatoris, quando [Edit., quoniam] sepulcrum custodientibus Judæis, resumpti corporis veritate, surrexit. *Usque ad noctem*, id est, usque ad terminum hujus sæculi in hac spe nobis vivendum est, ut modo resurgamus in anima, et in novissimo die resurgamus in corpore. Qui vero a morte animæ modo resurgit per verbum, Filii [Ms. filium] Dei, tunc feliciter resurget in carne

per Verbum Dei Filium hominis. In hac enim [Ms., vero] promissione speret Israel in Domino. Spe enim salvi facti sumus. Quod nunc spei dulcedine habemus, tunc rei veritate tenebimus. Noli tu, Israel, id est, vir videns Deum, dubitare de hac promissionis felicitate.

VERS. 7. — *Quia apud Dominum misericordia et copiosa apud eam redemptio.* [Quia] quamvis peccator peccatorum mole prematur, adest misericordia Dei in Christo, qui sine peccato venit, ut peccata solveret. Apud quem copiosa est redemptio, quia ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia.

VERS. 8. — *Ipse est qui redemit Israel ab omnibus iniquitatibus suis [Ms., ejus].* Ideo tu peccator noli cessare : clama [Ms., clamare] de profundo, expelle a te omnem desperationem ; dic, dic : *si iniquitatem observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit ?* Observa illum, exspecta illum propter legem ipsius, quam legem tibi dedit in oratione, qua deprecaris pro peccatis tuis dicens : *Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Spera te resurrecturum, et te futurum omni modo sine peccato, quoniam ille surrexit, qui primus fuit sine peccato. Noli dicere : Non sum dignus misericordia illius propter peccata ; cogita apud eum multam esse redemptionem, qui seipsum tradidit, ut te redimeret. Liberatus per pœnitentiam, noli iterum ligari per peccatum. Servi Domino quasi filius, non quasi servus : quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Servus autem non manet in domo, filius autem manet apud Patrem suum in æterna beitudine. Amen.

PSALMUS CXLII.

Titulus psalmi : *Psalmus ipsi David, quando eum filius suus persequatur.* In Libris Regum hanc historiam legimus, quomodo Alsalon patrem suum David expulit de regno. Sed alius est David vere manu fortis : in bello fortis, qui percussit hostem superbissimum, Dominus noster Jesus Christus. Agnoscendus est itaque David iste, quem persequatur filius suus Judas tradens eum in mortem ; habebat enim filios, de quibus dicebat : *Non possunt filii sponsi lugere, quandiu sponsus est cum eis, veniet autem dies quando sponsus auferetur ab eis, tunc lugent* (Matth. ix, 15). Lugendum est animis peccantium, si sponsus auferatur ab eis propter peccata : et primo omnium poscendum, ut exaudiatur oratio eorum ; deinde ne inducantur in iudicium ; postremo ut eripiantur ab inimicis suis, quorum potestati a semetipsis traditi sunt propter peccata sua.

VERS. 1. — *Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam.* Hoc est exaudi, quod et percipe auribus. Repetitio magna est deprecantis intentio : humilitas lacrymarum, absolutio [Ms., ablutio] est peccatorum. *In veritate tua exaudi me in tua justitia.* Commendatio gratiæ est, ne unusquisque nostrum justitiam suam esse putet, qua liberatur : sed justitia Dei est, quam ut habeat, Deus dedit. In tua enim, dicimus [Ms., dicamus] justitia,

exaudi me. Ad me enim unum cum respicio, nihil aliud in me nisi peccatum invenio. Tota liberatio mea, tua est justitia. Unde sequitur :

VERS. 2. — *Et non intres in iudicium cum sero tuo.* Noli ergo mecum intrare in iudicium, Domine, quantumlibet mihi rectus videar. Producis tu de thesauris tuis [*Ms.*, thesauro tuo] regulam æquitatis: iudicas me secundum meam justitiam, et pravus invenior. Quare? *Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Omne genus humanum significat originali peccato obnoxium. Ideo nullus, nisi gratia liberatus tua, justificari poterit. Quod si nullus justificabitur, de radice vitiosa natus, quanto magis ego [proprio] peccatorum meorum pondere oppressus?

360 VERS. 3. — *Quia persecutus est inimicus animam meam.* Judas animam Christi, diabolus animam meam peccatorum persuasionem persecutus est, atque humiliavit in terram vitam meam, dum terrenis contagiis aspersit animam meam, et vitiorum pulvere sordidavit eam. *Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi.* [Collocavit me inimicus in tenebris peccatorum, sicut mortuos sæculi. Mortui sunt sæculi] qui in peccatis suis moriuntur, retributionem [*Ms.*, mercedem] recipientes iniquitatis suæ, ideo

VERS. 4. — *Et anxius est in me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.* Anxius est in me per pœnitentiam spiritus meus, et totum cor meum pro scelere enormitate meorum conturbatum est, timens, ne cum sæculi mortuis damnet me iudex justus.

VERS. 5. — *Memor fui dierum antiquorum.* Dies antiqui sunt, in quibus secundum veterem hominem vivebam in peccatis, quorum memoria me torquet. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis, in factis manuum tuarum meditabar.* Vidi, inspexi omnia opera tua, quia nihil boni in nobis esse potest, nisi tua operante gratia fiat, qui nos fecisti. Hæc intentius considerans quid feci? scilicet

VERS. 6. — *Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Expandi manus meas in orationibus: et in sanctæ crucis solatio, in qua Salvatoris mei manus expansæ sunt, orabo. Sequitur comparatio, in qua dicit pœnitens, sic animam suam desiderare Deum, quemadmodum terra sitiens pluvias expectat, ut fructus germinet desiderabiles. *Sine aqua tibi.* O Deus! tibi sit anima mea irrigata, et a te irrigata, ut tibi faciat fructum.

VERS. 7. — *Velociter exaudi me, Domine, quia defecit spiritus meus.* Velociter deficiet spiritus animalis, et revertetur caro in terram suam, et non agnoscat amplius locum ejus. Quia semel nascitur homo, et semel renascitur; semel moritur, et semel resuscitabitur; ideo, Domine, miserere dum est tempus miscendi, et tempus acceptabile et dies salutis. Scio citissime venire diem, in qua iudicabor secundum opera mea. Miserere nunc, Domine Jesu, ut miserearis tunc in iudicio. *Non avertas faciem tuam a me;*

quia si averteris faciem misericordiæ tuæ a me; ero similis descendentibus in lacum. Lacum vero inferiorem locum inferni designat, ubi impii perpetua torquentur angustia, de quo [nemo] liberabitur, nisi gratia Dei præveniente tempore iudicii. Potest quoque lacus intelligi profunditas peccatorum, ad quam si peccator venerit, contemnet salutem desperando animæ suæ; a qua liberari se, sicut ab infernali, iste pœnitens deprecatur, et subjungit :

VERS. 8. — *Audiam fac mihi mane misericordiam tuam, Domine, quia in te speravi.* Ecce in nocte sum, sed in te sperabo, donec nocturna transeat iniquitas, et mane miserationes tuæ quasi aurora lucis veniant mihi. *Notam fac mihi viam in qua ambulem.* Id est notam fac mihi viam præceptorum tuorum, ut ambulem in ea; illuminatus ab eo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Quia in te speravi, Domine.* Certa constantis est consolatio, sperans in bonitate salvantis Domini.

VERS. 9. — *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi.* Qui [sunt] inimici, nisi dæmones, nisi sæculi ambitiones, nisi carnalia desideria? quibus relictis ad te confugi, non a te, sicut Adam ad umbras post meridiem felicitatis. Non habeo, ad quem faciam confugium, nisi ad te Domine Deus meus.

VERS. 10. — *Doce me facere voluntatem tuam.* Quia voluntas tua mea est salus, qui vis omnes homines salvos fieri et neminem perire. *Quia tu es Deus meus.* Quia tu es totum bonum meum, tota salus mea. Dominum quaeram propter redemptionem; patronum quaero propter libertatem [*Ms.*, liberationem]. Tu es Deus meus, tu creasti me; per alium recreari nequeo, nisi per te, per quem creatus sum. Creasti me per Verbum Deum, manens [*Ms.*, manentem] apud te: recreas me per Verbum carnem factum propter nos. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Quia spiritus meus malus deduxit me in terram perversam, spiritus tuus bonus deducat me in terram rectam. Spiritus tuus bonus semper est, meus vero semper malus, nisi per tuum efficiatur bonus.

361 VERS. 11. — *Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.* Sic [*Ms.*, Hic] clementissima Dei gratia commendatur, cujus miseratione in nomine Salvatoris, non nostris meritis vivificati sumus. *Educes de tribulatione animam meam.* Educuntur de tribulatione, tanquam de carceribus, animæ sanctæ, quando a tentationibus inimici liberantur, et ad requiem perveniunt, ubi nulla erit ultra tribulatio tentantis inimici. Ita finis vitæ præsentis, terminus est laboris sanctorum.

VERS. 12. — *Quoniam disperdet Deus inimicos eorum, et perdet omnes qui tribulant animas servorum suorum.* Hic enim tritulantur iusti, ibi vero in requie beatitudinis gloriabuntur et consolabuntur [omnes] persecutionem pro Christi nomine patientes, dicente ipsa Veritate: *Beati qui persecutionem patientur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum* (Matth. v, 10), in sæcula sæculorum. Amen.

MAGISTRI ALBINI FLACCI ALCUINI EXPOSITIO IN PSALMUM CXVIII.

PRÆFATIO.

Centesimus decimus octavus psalmus magnum in se mysterium continet: sed quoniam continentur in eo lex, mandata, justificationes, testimonia, judicia, quæ utique inter se distent, discernere necesse est. *Lex* ergo est, quæ per Moysen data est. In Christo spiritualiter debet intelligi, quia Apostolus, cum illam sanctam vocet, umbram tamen eam futurorum esse describit. *Mandata* sunt, in quibus præceptorum Dominicorum custodia deputatur, juxta illud: *Non occides, non machaberis*, et reliqua. *Justificationes* sunt, quibus Deus per suam dilectionem et proximi, zizania odii ab hominum corde jubet evelli. *Testimonia* sunt, in quorum præsentia nobis observationum sanctorum ordo committitur: sicut Moyses cælum et terram invocat testes, et Paulus ad Timotheum, Testificor tibi, inquit, in conspectu Dei viventis et in conspectu electorum angelorum ejus, et reliqua. (*I Tim.* v, 21.) *Judicia* autem sunt, cum aut justus splendidis honorabitur meritis, aut æternis damabuntur [*Ms.*, justos honorabit... damabit] suppliciiis transgressores. *Via* [enim] sunt apostoli ac prophetæ, per quos venit ad veram vitam [*Ms.*, viam], quæ est Christus. Totus hic psalmus est scriptus secundum ordinem litterarum, ita ut ab una littera octo versus incipiunt, et rursus a sequenti octo alii compleantur, et hoc similiter ad finem usque textitur.

Ab exordio suo magnus psalmus iste, charissimi, exhortatur nos ad beatitudinem, quam nemo est qui non expetat [*Edit.*, expectat]. Quis enim unquam vel potest, vel potuit, vel poterit inveniri, qui nolit esse beatus? Quid igitur exhortatione opus est ad eam rem, quam sua sponte appetit animus humanus? Nam profecto qui exhortatur, id agit ut excitetur voluntas ejus cum quo agit [ad illud] propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Ut quid ergo nobiscum agitur ut velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quoniam modo ad eam perveniatur nesciunt? Ideoque hæc [*Ms.*, hoc] docet iste, qui dicit:

ALEPH, ID EST DOCTRINA.

VERS. 1. — *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Beati esse non possunt nisi immaculati; immaculati autem non sunt, nisi qui in via ambulant: via vero non est, nisi lex Domini. Quærens ergo beatitudinem, immaculatus in via sit, et in lege Domini, quæ beatorum via est, ambulet: non sit otiosus, sit sine macula, hoc est, sine mortali crimine. Sed tamen discretionem facit inter maculam et maculam. Quia si sine minutis esse non possumus, vel in majora incidere non debemus [*Ms.*, cõbeamus]. Beati ergo immaculati in via, qui ambulant **362** in lege Domini: in via [in Christo (*Edit.*, in via Christi)] ut ipse ait: Ego sum via et

A veritas. *Qui ambulant in lege Domini, hoc est, in mandatis ejus.*

VERS. 2. — *Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum.* Ut intelligant cum peccaverint, se coram testibus deliquisse: [ait autem, qui] in toto corde exquirunt eum, et non leviter, neque segriter.

VERS. 3. — *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.* *Via* enim apostoli sunt et prophetæ, per quos venit ad illam vitam [*Ms.*, viam], qui dixit: *Ego sum. via et veritas et vita* (*Joan.* xiv, 6), sicut jam diximus. In hac enim via non incedunt impii, quia Satanæ viam sequuntur.

VERS. 4. — *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Non tepido corde, neque dissoluto animo, sed fortiter et attente nos sua mandata edocet custodire. *Nimis* posuit pro *valde*. Valde itaque præcepit hoc Deus, et valde oportet Dei custodire mandata.

VERS. 5. — *Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas.* Nisi enim ab ipso Domino dirigantur viæ nostræ, ad ejus custodiendas justificationes infirmi erimus, propter fragilitatem carnis. Dediti, inquit, mandatum et custodire illud præcepisti; sed utinam præbeas auxilium, ut possim facere, te jubente, quod faciendum didici te docente.

VERS. 6. — *Tunc non confundar cum perpexero in omnibus mandatis tuis.* Cum, inquit, directæ fuerint viæ meæ per gratiam tuam, tunc inspectione mandatorum tuorum non confundar, dum respicio in omnia mandata tua. Non enim alia præmittere et alia observare, sed omnia æqualiter custodire oportet, ne in futuro iudicio confundamur.

VERS. 7. — *Confitebor tibi, Domine, in directione cordis, in eo quod didici judicia justitiæ tuæ.* Confitebor si directum fuerit iter meum et cor meum: te prædicabo, Domine, te laudabo, et tui esse operis hoc confitebor.

VERS. 8. — *Justificationes tuas custodiam, non me derelinquas usquequaque.* Hoc est, faciam quod jubes, si me adjuveris usquequaque. Ac si aperte diceret, a bono opere errare me non sinas, ne dum amitto ordinem bene vivendi, rectitudinem perdam loquendi. Hoc petit ne penitus deseratur, sed ita potius, ut ab eo nunquam et nusquam divinum abscedat auxilium.

VERS. 9. — *In quo corrigit junior viam suam? in custodiendo sermones tuos.* Interrogatio est, in quo junior viam suam corrigit; et respondetur, quod correctio hæc sit, ut Dei verba custodiat. Juvenem enim dixit omnem hominem qui, vetusto peccati homine deposito, fit novus [*Ms.*, qui de veteris peccati homine fiat novus] in Christo.

VERS. 10. — *In toto corde meo exquisivi te, ne repellas me a mandatis tuis.* Fecisti, inquit, ut toto corde meo exquirerem te; fac ut in mandatis tuis maneam: quæ ut mihi possibilia sint adjuva me, et noli me

ab eis repellere, id est, noli mihi auxilium tuum subtrahere.

VERS. 11. — *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Continuo divinum quæsit auxilium, ne in corde ejus Dei eloquia sine fructu absconderentur, nisi opera justitiæ sequerentur. Cum enim hoc dixisset, adjunxit:

VERS. 12. — *Benedictus es, Domine, doce me justificationes tuas.* Ut quid enim dicit, doce me justificationes tuas, nisi quia eas vult faciendū discere, non loquendū, vel memoria retinendū tantummodo?

VERS. 13. — *In labiis meis pronuntiavi omnia justitia oris tui.* Nihil, inquit, judiciorum tuorum tacui, sed omnia prorsus in labiis meis enuntiavi, ea scilicet, quæ mihi ore tuo, id est, eloquiorum tuorum prædicatione dixisti.

VERS. 14. — *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.* Via testimoniorum Dei Christus est, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. In hac ergo via quasi in omnibus divitiis delectatur, qui vadit per illam. Multa erga nos sunt testimonia divinx dilectionis impleta, nobis dubium quin expectentur implenda [Ms., non dubitat, quæ expectantur, implenda].

VERS. 15. — *In mandatis tuis* [Ms., add. me] *exercebor, et considerabo vias tuas.* Exercitatio assiduas operis est: et iste nisi exercitatus in mandatis Dei fuisset, non poterat considerare vias ejus, id est apostolicas propheticasque doctrinas.

363 VERS. 16. — *In justificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos.* Ea meditator, in his exerceor, ut illa oblivioni non tradens, possim ea integre perfecteque complere.

SINEL VOX.

VERS. 17. — *Retribue servo tuo, vivifica me: et custodiam sermones tuos.* Quatuor enim sunt retributiones: aut mala pro malis retribuuntur, sicut Deus ignem æternum retributurus est impiis. Aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est justis. Aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam justificat impium. Aut mala pro bonis, sicut Judæi per malitiam persecuti sunt Christum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad justitiam, ut retribuuntur mala pro malis, bona pro bonis. Tertia pertinet ad misericordiam, ut retribuuntur bona pro malis. Quartam autem Deus nescit [Ms., Quarta vero non pertinet ad Christum], nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem, quam tertio loco posui, primitus necessaria est: nisi enim Deus retribuere bona pro malis, nullo modo essent, quibus retribuere bona pro bonis. Sciens ergo verba Dei non posse custodiri per obedientiam, nisi videantur per intelligentiam, hoc quoque orationi addit et dicit:

VERS. 18. — *Revela oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua.* Da, inquit, mihi intellectum, quo possim mirabilia tuæ legis inspicere, et virtutem præceptorum tuorum videre.

VERS. 19. — *Incola ego sum in terra: non abscondas a me mandata tua.* Ibi quisque est peregrinus, ubi absens a patria sua. Iste ergo, qui supernæ Hierusalem civis ascriptus est, peregrinum se confitetur [Ms., profitetur] in terra, quia certus est de hereditate promissa. Sed quia tentatio est vita humana super terram, petit ne in tempore tribulationis et incolatus sui abscondantur ab eo mandata Dei.

VERS. 20. — *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.* Ut sive manducem, sive bibam, sive aliud quid faciam, ea semper desiderem, mediter, apprehendam. Tu enim me justificas; tua me facit gratia justum, et bonum mihi est semper hoc desiderare, et in hoc tuo præsidio delectari. Alioquin justus non eris, si defuerit mihi gratia tua; aut inflaverit me superbia.

VERS. 21. — *Increpasti superbos, maledicti qui declinant a mandatis tuis.* Increpatio hæc intelligenda est, quam primi hominum genitores sua transgressione meruerunt; declinantes a mandato Dei per superbiam, qua concupierant, non quod Deus diligendum præcepit, sed quod diabolus invidendo persuasit. Omnis itaque superbus huic increpationi subjectus est, sive hereditario merito, sive voluntatis arbitrio. Superbi enim declinant a mandatis Dei. Aliud est quippe mandata ejus per infirmitatem vel ignorantiam non implere, aliud ab eis per superbiam declinare. Tunc omnes impii plenam accipient maledictionem, cum audierint: Ite, maledicti, in ignem æternum:

VERS. 22. — *Aufer a me opprobrium et contemptum, quia testimonia tua exquisivi.* Non otiose nec somnolenter, sed strenue vigilanterque sancti testimonia divina exquisierunt, ut talia paterentur; ut est præceptum Domini: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, etc.* (Matth. v, 10). Sed hæc oratio pro persecutoribus funditur non irrogando ultionem pœnæ, sed ut, dum conversi fuerint ad Dominum, martyribus tollatur opprobrium, quando et illi ipsam religionem coluerint.

VERS. 23. — *Etenim sederunt principes et adversum me loquebantur, servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.* Quod in hoc versiculo Propheta in se loquitur, futurum in apostolis reliquisque martyribus videt, qui multa coram regibus et præsidibus, Domino hoc etiam pronuntiante, perpassi sunt, qui licet sint diversis pœnis affecti usque ad sectionem cervicium, tamen semper se in Dei exercuerunt justificationibus.

VERS. 24. — *Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ sunt.* Sic ergo exercebatur servus Christi, ut contra persequentes [delectatio testimoniorum] decertaret. Consilium persequentium principum fuit inventos martyres perdere; consilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos invenire. Reddebant illi mala pro bonis, isti bona pro malis. Quid ergo mirum, si isti occidendo defecerunt, illi moriendo [vicerunt (Edit., vivificaverunt).]

DALETH.

364 VERS. 25. — *Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum.* Corpori mortali animam conjunctam intelligo; ideo ne delictum invalescat, a te peto vivificari, sciens quoniam concupiscentia carnis mortem operatur.

VERS. 26. — *Vias meas enuntiavi et exaudisti me, doce me justificationes tuas.* Vias vocat actus humanos: Sine dubio actui ipso viæ nomen imponit. Vias peccati mei confessus sum et remisisti; nunc doctrinam indulge, qua me justificationes tuas edoceas [Ms., qua in justificationibus edocear].

VERS. 27. — *Viam justificationum tuarum instrue me, et exercebor in mirabilibus tuis.* Merito cohors sancta justificationum viam intelligere quærebat, quæ vias suas, id est peccata, prodiderat: quia nisi illas damnemus, ad istam pervenire non possumus. Instrue me ad intellectum, id est pertinentem ad beatam vitam: et exercebor in mirabilibus tuis; utique sensu et prudentia, ut Vetus Testamentum ad spiritalium trahat intellectum. Mirabilia vocat ipsas, quas superius vocat, justificationes.

VERS. 28. — *Dormitavit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.* In hujus habitaculi mortali statione præ tædio imbecillitatis corporeæ confirma me in verbis tuis, ut ablato peccati somno instanter in his vigilem.

VERS. 29. — *Viam iniquitatis amove a me et in lege tua miserere mei.* Ad illam contemplationem veritatis erectus petit, quod in isto sæculo necessarium fuit, ut via iniquitatis, hoc est diaboli [Ms., diabolus] ab ejus infestationibus tolleretur. Et in lege tua miserere mei; apud te enim lex hæc instituta est, ut semper miserearis.

VERS. 30. — *Viam veritatis elegi, judicia tua non sum oblitus.* Viam veritatis elegi, ubi currerem; judicia tua non sum oblitus, ut currerem. Viam veritatis elegi Christum Filium Dei, quem prævidens venturum in mundum audio dicentem: *Ego sum via, veritas et vita.* Judicia tua non sum oblitus; illa judicia quæ in Evangeliiis proferens ait: Hoc est iudicium, *ut omnis qui credit in Filium hominis, habeat vitam æternam.*

VERS. 31. — *Adhæsi testimoniis tuis, Domine, noli me confundere.* Et quia his adhærens anteriorum facinorum indulgentiam merui, quæso ne me patiaris de te ratione peccati confundi.

VERS. 32. — *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Cordis dilatatio veritatis est dilectio, quod Dei munere fit, ut ei non timore pœnæ, sed amore justitiæ serviatur, cum charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ideo ergo [iste (Edit., istam)] viam mandatorum Dei cucurrit, quia cor ejus Dominus dilatavit.

VERS. 33. — *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper.* Hic iterum plebs procedit beata, in qua sibi legem petit

A constitui acquisitam*. Prius jam dixit: Et in lege tua miserere mei, hoc est, in Veteri Testamento. Nunc autem novam legem [cupit] sibi poni, veniente scilicet Domino Christo in carne; ut Christianorum fides firmaretur. Jugiter se [eam] dixit exquirere; illud enim exquiritur, quod magnis precibus postulatur indesinenter.

VERS. 34. — *Da mihi intellectum et scrutabor legem tuam et custodiam illam in toto corde meo.* Ecclesia rogat ut intelligat discretionem inter bonum et malum, inter vitam et mortem, inter litteram et sensum. Ut intelligam, et predicem, et opere impleam, et custodiam illam in toto corde meo, id est, ex tota dilectione. Quam pulchro ordine dixit? Prius petit, ut lex ei poneretur; hoc est, Novum Testamentum; deinde, ut legis ipsius intentionem cognoscere meruisset; quatehùs eam tota integritate cordis servaret.

VERS. 35. — *Deduc me in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui.* Semita minor est quam via, hoc est arcta et angusta via, hoc est altiora mandata, quæ ducunt ad vitam. Mandata ista Novi Testamenti debemus accipere, ubi se perduci magno opere precabatur. Ipsam volui, hoc est Novi Testamenti gratiam divinam, per quam se ad cælorum regna noverat pervenire.

365 VERS. 36. — *Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam, dicit Ecclesia, id est in humilitate, ut illud: Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29).* Testimoniiis quippe suis agit nobiscum Deus, ut eum gratis colamus, quod impedit avaritia, radix omnium malorum. Ergo non habemus inclinatum cor in avaritiam: non colamus Dominum, nisi propter Dominum, ut sui cultus ipse sit merces.

VERS. 37. — *Averte oculos meos, ne videant vanitatem, in via tua vivifica me.* Averte oculos meos, id est sensus meos, ne videant vanitatem, id est defectionem. Ac si dicat, in ista vanitate, quod est defectio, non habeam oculos meos, id est sensus meos, defixos, sed, inquit, in via tua vivifica me, hoc est in temetipso [Edit. temetipsum] vel in tuis mandatis vivifica me in anima.

VERS. 38. — *Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Stabile fit eloquium Domini in corde nostro, cum fit quod eodem jubetur eloquio; et avellitur, cum contrarium opus agitur. Petit ergo servus Dei, ut in eo confirmetur obedientia perseverans, qua [Ms., quæ] de statu suo nullo malæ actionis moveatur impulsus: Quod per spiritum et timorem fit castum, quo cavetur ne offendatur charitas, non quo metuitur [Ms., metuatur] ne damnatur impietas.

VERS. 39. — *Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum, quia judicia tua jucunda.* In sententia ista maximum [vitium (Edit., exemplum)] humanitatis exponitur. Multi enim in opprobrium cadunt aliter quam habeat veritas suspicando: quam culpam rogat a se

* Codd. mss.: « Ad quintam litteram plebs protulit beata, in qua sibi legem petit constitui: »

amputari. Suspicio enim sæpissime probatur incerta. A quæ viro non convenit Christiano. Hæc ergo suspicio ducit ad opprobrium, quod ex peccato nascitur. Merito sibi jucundum Domini dicebat esse decretum, per quod se et requiem reperisse noverat, et coronam perpetuam.

VERS. 40. — *Ecce concupisci mandata tua, in æquitate tua vivifica me.* Fecisti me, inquit, cupidum mandatorum tuorum, fac et efficacem. Adjuva ut faciam quod commendas, dona ipse quod mandas. Unum est, Domine, tuæ miserationis donum, ut eloquia sancta custodientes in tua æquitate vivificemur, hoc est, ut æqualem te Patri et Spiritui sancto fateamur [Ms., cum æqualem. . . . fateamur.]

VERS. 41. — *Et veniat super me misericordia tua, Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum.* Ad sextam litteram conversatio sancta pervenit, in qua sibi postulat salutarem Dominum debere concedi, qui est misericordia peccatorum, et vita fidelium, per quem salus gentibus venit. Secundum eloquium tuum, dixit, id est [secundum] promissionem tuam, quam per prophetas promissisti.

VERS. 42. — *Et respondebo reprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.* Hæc nobis indicat absolute sententia, respondendum esse viriliter adversantibus, ne [sibi] malignantium præsumptio superior esse videatur. Exprobrant enim verbum [Ms., ver' o] qui Filium dicunt esse minorem Patre. Quia speravi, constanter his respondebo, qui vanam dicunt spem meam quam in te habeo, quia illorum spes inanis est.

VERS. 43. — *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque, quia in iudiciis tuis supersperavi.* Rogat ut confessionem veritatis de ejus ore nullæ pœnæ, nullus terror, extorqueant. Cum dicit, usquequaque, significat verbum veritatis ad tempus aliquibus fuisse sublatum: Ut Petro contigit, qui ante galli cantum ter Dominum negavit: Et ipse tamen illud peccatum fletibus relevit, et sanguinis effusione mun'avit. *Quia in iudiciis tuis supersperavi.* Iudicia enim Domini erant, quod turbæ martyrum diversis cruciatibus agebantur [Ms., cruciationibus agebantur] ad regna cælorum.

VERS. 44. — *Et custodiam legem tuam semper in sæculum et in sæculum sæculi.* Iste et alii versus usque ad finem litteræ non habent deprecationem, sed narrationem. Superius petit ut acciperet, hic de perceptis gratias agit. *Semper* omne tempus vitæ præsentis ostendit: *in sæculo* vero futurum sæculum monstrat. [Lex (Edit., Hæc)] autem, quam perpetuo custodiire desiderat, charitas accipienda est, quia ipsa est plenitudo legis: et cessantibus cæteris mandatis sola permanet in æternum.

366 VERS. 45. — *Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisivi.* Dilatus enim sum in custodia legis tuæ, quia mandata tua exquisivi. Diligenter ea perscrutans ad hoc exquisivi, ut crederem et intelligerem.

* Ms., Salisburgensis omittit verba uncis conclusa.

VERS. 46. — *Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam.* Loquebatur [Edit., loquebar] de testimoniis Domini, quoniam [Ms., quomodo] petiverat et acceperat, ut responderet exprobrantibus sibi verbum; qua firmitate roboratus ante reges sæculi dicit se non esse confusum, sed veritatem intrepidus sermonibus exercebat.

VERS. 47. — *Et meditabor in mandatis tuis, quæ dilexi.* Hic ostendit frequentatæ meditationis ardorem. Meditari enim mandata non poterit, nisi qui ea assidua lectione percurrerit. *Quæ dilexi*, inquit; negligere enim nunquam potest homo quæ diligit. Addit, *nimis*, supra quam nulla potest dilectio reperiri.

VERS. 48. — *Et levabo [Ms., levavi] manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, et exercebor in justificationibus tuis.* Superiori versus dixit, *meditabor in mandatis tuis*, quod ad virtutem respicit inspectivam; modo autem dixit, *levabo manus meas*, quod ad partem pertinet actualem. Levare enim manus [non quasi a recordatione exciderit, admonet: et] significat bonis operibus occupari. Qui in malis actionibus detinetur, non levat manus suas. *Et exercebor in justificationibus tuis.* Ibi meditabatur, ubi mentis fuit intentio [Edit., Ubi meditabar, ubi enim mentis est intentio]; hic exercebatur, ubi quærebatur operis frequentatione proficere.

VERS. 49. — *Memento verbi tui sermo tuo, in quo mihi spem dedisti. Memento.* Quod [Ms., cum] dicitur Deo *memento*, orantis desiderium, quo promissum accelerari poscit, ostenditur; [non Deus, quasi a recordatione exciderit, admonetur.] *Memento* ergo, inquit, *verbi tui sermo tuo*: Hoc est, imple promissum tuum, in quo mihi spem dedisti, hæc est, in quo verbo sperare me fecisti.

VERS. 50. — *Hæc me consolata est in humilitate mea, quia eloquium tuum vivificavit me.* Consolationem inter ærumnas sæculi dedit spes [Ms. Consolationem inter ærumnas sæculi se dicit spe. . .] futuræ vitæ. *In humilitate*, quia sancta probatur humilitas, omnia sustinere patienter. *Quia eloquium tuum vivificavit me.* Causam reddidit quare humilitas ejus fuerit consolata, quia spes consolationis vivificat eum afflictum.

VERS. 51. — *Superbi inique agebant usquequaque, a lege autem tua non declinavi. Superbi inique.* Superbos intelligi vult persecutores humilium, hoc est, impios persecutores piorum, et ideo subjecit: *A lege autem tua non declinavi*, quia hoc eum facere eorum persecutio compellebat.

VERS. 52. — *Memor fui iudiciorum tuorum a sæculo, Domine, et consolatus sum.* Memor fui, ex quo genus humanum sumpsit exordium. Memor fui iudiciorum tuorum: Et quia probavi quod omnes viæ tuæ misericordia et veritas, consolationem accipi; auxilio gratiæ tuæ consolatus sum. Intellexi per spiritum sanctum quod tu venturus eras in carne.

VERS. 53. — *Defectio animæ [Ms., animi] tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.*

Vox Ecclesiae affectum miserationis ostendit, ut doleat super pravaricationes iniquorum. Necessae est ut sanctum virum alterius culpa contristet, dum animus pius salvos fieri universos desiderat.

VERS. 54. — *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.* Cum dicitur, *Cantabiles*, significat psalmodiam cum magna delectatione perendam. Cantus enim superelevat labores et auferit animo lædium. In loco incolatus mei, significat hunc mundum, ubi peregrinatur omnis qui in Domino Christo devotus est: Expulso quidem Adam de paradiso, in hac terra incolatus gerimus.

VERS. 55. — *Memor sui nocte nominis tui, Domine, et custodiri legem tuam.* Oportet enim fragilitatem humanam, cum semper, tum impensius in nocturno tempore, memoriam facere Dominici nominis, cum aut recordatione divitiarum premitur, aut concupiscentiæ igne torquetur: et præcipue hoc exorare, ut si legem Dei custodire cœpit, ne ab eadem in aliquo divellatur.

VERS. 56. — *Hæc mihi facta est, quia justificationes tuas exquisivi.* Facta est mihi hæc lex consolatio et [non] scandalum, ut diligentius justificationes tuas scrutari valerem.

VERS. 57. — *Portio mea, Domine, dixi custodire legem tuam.* Portio a parte dicta est: Illius enim partis sumus, cuius voluntatibus obedimus; unde merito portio piorum **367** Deus dicitur, quia regni eius sunt pii et sancti. *Dixi custodire legem tuam.* Dixi, id est, statui atque decrevi. Felix qui portionem non habet aliam, nisi Dominum: qui honores, divitias, cupiditates non amat, sed tantummodo Deum.

VERS. 58. — *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum.* Bene Propheta [in toto corde] deprecatur faciem Dei, qui mundum cor se non habere. *Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* *Miserere mei secundum eloquium tuum,* per quod promissum ut peccatorem in mortem non obrueres, sed misericorditer consolaberis.

VERS. 59. — *Quia cogitavi vias meas, et converti [Ms., averti] pedes meos in testimonia tua.* Ordiem humanæ conversationis exponit: prius est enim ut nosmetipsos arguamus, et sic ad mandata Domini migremus. [Cogitavit] vias suas [Edit., meas], id est, actus humanos, sed ei omnino displicebant; [ideoque] pedes suos convertit ad testimonia Domini gradienda, in quibus si quis ambulat, firma habet vestigia.

VERS. 60. — *Paratus sum et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.* Paratus sum ad prædicandum, non sum turbatus ad tribulationem sustinendam propter Christum, ut custodiam mandata tua. Non me conturbaverunt iniqua exprobrantium jacula.

VERS. 61. — *Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus.* Cum dicit, *funes*, ostendit tot esse laqueos, quot peccata committi-

mus. Funes peccatorum, non ab eo quod sunt peccata declinatum est, sed ab eo quod sunt peccatores. Funes itaque peccatorum impedimenta sunt inimicorum, sive spiritalium, sive carnalium. [Sed (Edit., quæ)] si implicent corpus, non implicent animam. Ob quæ impedimenta iste legis Dei non est oblitus [Ms., In quo iste legis Dei non est oblitus. . .], quia sermo Dei non est alligatus.

VERS. 62. — *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia justificationis tuæ.* Media nox profunda tribulatio est, quia non sic affligebatur [Edit., effugabatur], ut surgere non valeret. Surgebat autem ut confiteretur Deo, justo iudicio ejus datam peccatori us potestatem, qua sanctos persequerentur, quos adjuvat gratia Dei, ut huiusmodi exercitia facerent clariores.

VERS. 63. — *Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua.* Modo ecclesia particeps est ad illos qui Deum timent timore sancto, et sua mandata implent: particeps est cum illis in spe, fide et charitate.

VERS. 64. — *Misericordia tua, Domine, plena est terra, justificationes tuas doce me.* Misericordiam fecit, quando venit nos redimere; inde est plena terra, inde est sancta Ecclesia. *Justificationes tuas doce me;* hoc est tua mandata, ut illa intelligam et prædicem, et opere impleam.

VERS. 65. — *Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum.* Vox Prophetae in persona Ecclesiae. Bonitatem fecisti, quando in carne venisti, et nos redemisti. *Cum servo tuo,* populo Christiano. *Secundum verbum tuum;* Verbum Patris Filius est. *Secundum verbum tuum,* ut peccata tes [Ms., peccatorem me] non in ira punires, sed misericordia consolaberis.

VERS. 66. — *Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.* Docet ergo Deus bonitatem, inspirando charitatis dulcedinem; docet disciplinam, cum in tribulationibus patientiam dedit: docet scientiam, cum salutarium mandatorum ipse cognoscitur tributor [Ms., adtributor], quia in mandatis tuis credidi me vitam habere æternam.

VERS. 67. — *Priusquam humiliarer, ego deliqui, propterea eloquium tuum custodivi.* [Propter primum, inquit, delictum humiliatus sum, et ne rursus humilier, eloquium tuum custodivi.] Ita per gratiam tuam profuit experiri pœnam, ut acquirerem obedientiam.

VERS. 68. — *Bonus es tu, Domine, et in bonitate tua doce me justificationes tuas.* Quia nemo bonus, nisi Deus solus. Vere vult autem facere justificationes Dei, quando eas sine ejus suavitate non vult discere.

VERS. 69. — *Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.* Multiplicatam super se dicit peccatorum iniquitatem, et **368** ideo petit, ne macularetur ab eis. *Ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua,* ut quantum illi contendebant se lu-

cere [*Edit.*, *reducere*], tantum iste videretur man-
datis Dominicis adhærere.

VERS. 70. — *Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatatus sum.* Coagulatum in honore et in malo ponitur; hic autem in malo ponitur, hoc est superbia malorum: de qua superius dixit, quæ more lactis in crassiorem substantiam constricta est; sed istum non potuerunt a lege Domini segregare, quia ipse pia sapientia [*Ms.*; *patientia*] superavit eos:

VERS. 71. — *Bonum mihi quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas.* Bonum mihi, quod pœnam convertisti mihi ad disciplinam, et humilitationem ad eruditionem: quia justificationes tuas ita capi noscere [*Ms.*, *nosse*], ut faciam. Non enim est vera scientia in bonum [*Ms.*; *boni*], nisi ad hoc cognoscatur [ut agatur].

VERS. 72. — *Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti.* Lex oris Dei Christus est, qui non venit legem solvere, sed adimplere; quem prævidens propheta super omnes thesauros concupiscit, qui [*Ms.*, *quia*] non solum amicos diligere, sed etiam inimicis præcepit ignosci.

JOB, ID EST PRINCIPIUM.

VERS. 73. — *Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me, da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Magnum est enim, ut se homo intelligat manu Dei factum plasmatumque, et ad ejus imaginem esse compositum; quod si agnoverit, scientiam poscere debet, ut mandata ejus intelligat et custodiat. Manus Domini virtus et sapientia intelligendæ sunt. *Fecerunt* ad animam, *plasmaverunt* ad corpus pertinet. Et quia anima pretiosior est corpore, ideo prius ponit fecerunt.

VERS. 74. — *Qui timent te, videbunt me et lætabuntur, quia in verbis tuis supersperavi.* Vox Ecclesiæ hæc [*Ms.*, *hoc*] est, ut illi qui Dominum timent, hæc suum intellectum et lætitiâ habeant; quia Ecclesia, quando videt alios mandata Dei observare, magnam lætitiâ habet: postea in invicem sic lætabuntur, et hic et in futurum. *Quia in verbo* [tuo] spero, id est, in Christo habeo sperem.

VERS. 75. — *Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua, et in veritate tua humiliasti me.* Quod dicit, cognovisse se judicia Domini, illud significat, [ut] hominem animi timore peccantem humiliatum corrigat, et supplicentem sibi divina misericordia recipiat. Quis enim dubitet summæ æquitatis esse iudicium, ut qui per superbiam deliquit, devota humilitate purgetur.

VERS. 76. — *Fiat nunc misericordia tua, ut consoletur me, secundum eloquium tuum servo tuo.* Fiat ergo misericordia tua secundum promissionem tuam, ut presentibus muneribus accipiat mortalis vita solatium, et futura æternitatis bona patienter expectet.

VERS. 77. — *Veniant mihi miserationes tuæ, et vivam, quia lex tua meditatio mea est.* Sufficienter expressum est, quod per misericordiam consequatur

mur vitam æternam; illa autem meditatio beatus facit, qui operibus sanctis cœlorum regna conquirit.

VERS. 78. — *Confundantur superbi quia injuste iniquitatem fecerunt in me, ego autem exercebor in mandatis tuis.* Confundantur. Quamvis sæviant superbi, et iniquitatem operantur in sanctos, charitas tamen piorum non refrigescit, et mandatorum Dei exercitatio non desinit.

VERS. 79. — *Convertantur mihi timentes te, et qui foverunt testimonia tua.* Hoc est, ut me docente cognoscentes ea ad te conversi fiant. *Et qui noverunt testimonia tua*, quos lectio quidem divina imbuat, sed necesse opus salutis instruit.

VERS. 80. — *Fiat cor meum immaculatum.* Hic cor pro anima ponitur, ac si dicat, fiat anima mea sine peccato mortali. *In tuis justificationibus, ut non confundar.* Hoc est ut non habeam confusionem æternam.

VERS. 81. — *Defecit in salutare* [*Ms.*, *salutari tuo*] *tuum anima mea, et in verbum tuum supersperavi.* Iste defectus, non fide se defecisse, significat, sed in tanta desiderii magnitudine se fatigatum monstrat, ut ad defectum felicissimum perveniret. *In salutare*, quod Hebraice dicitur Jesus: *et in Verbum tuum*, id est, in Unigenitum, qui est virtus Dei.

369 VERS. 82. — *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando consolaberis me.* Ecce rursus in oculis, sed utique interioribus, laudabilis et felix ille defectus, non veniens ex infirmitate animi, sed ex fortitudine desiderii in promissum Dei; hoc enim ait in *eloquium tuum*: tandiu enim dicit se defectum pertulisse, donec expectata incarnatio Domini cordis aspectibus appareret. *Quando consolaberis me*, id est, quando veniet, quod promisisti?

VERS. 83. — *Quia factus sum sicut uter in pruina, justificationes tuas non sum oblitus.* Superius petiverat consolari, nunc causam reddit subveniendi. Uter enim corpus mortale significat, pruina beneficium conversionis [*Edit.*, *conversationis*] ostendit. Sicut autem uter frigore glaciali contrahitur, sic carnis nostræ iucunda vitiorum afflictione penitentiae tenuantur, ut justificationum Domini non obliviscantur.

VERS. 84. — *Quot sunt dies servi tui, quando facies de persequentibus me iudicium?* Sciens sanctorum cœtus usque in finem sæculi tentationibus diabolicis membra Domini subjacere, interrogat, quando mundus iste finiretur, ut de persecutoribus, id est diabolo, cum ministris præparata ultio compleatur: et celeritatem futuri iudicii optabat, in quo jam beatis erit requies, et gaudium sine fine mansurum.

VERS. 85. — *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine. Narraverunt.* Fabulas vanarum opinionum, delectabilis eloqui arte compositas ab iniquis, dicit esse narratas; sed nihil se in eis utile reperisse, sicut in lege Domini, in qua cum veritas, non verba delectant.

VERS. 86. — *Omnia mandata tua veritas, iniqui A ut perderent me, testimonia tua intellexi.* Longo me certamine adversæ potestates impugnant, sed ego intelligens testimonia tua consolationem recepi ex eis.

VERS. 96. — *Omnis consummationis vidi finem, latum B mandatum tuum nimis.* Consummationem dicit omnium virtutum completivam perfectionem, cujus finis est Christus, quem credendo prævidit venturum, cujus et mandati latitudinem miratur, in quo nimirum charitatem significat, quæ sua latitudine omnia mandata in se complectitur. Nam cum omnia mandata finientur, ipsa sola in æternum manebit.

VERS. 97. — *Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea est.* Quomodo dilexi legem tuam? Sic, inquit, dilexi legem fidei, quæ per dilectionem operatur, ut tota die, id est toto tempore, meditatio mea sit.

VERS. 98. — *Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est.* Inimici prophætæ Judæi sunt, qui spiritualiter non intelligunt; quibus prudentiorem Propheta se dicit, quia in his mandatis quæ in æternum servat, venturum Dominum prævidet.

VERS. 99. — *Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.* Quos superiori versu inimicos dixit, hic doctores appellat, magistros scilicet Phariseos designans, qui se ad litteram tenentes spiritalem intelligentiam negligebant, Talibus ergo doctoribus coloris evangelica melius intelligit, quia, pravitatibus eorum repudiatis, sinceram doctrinam Domini per meditationem testimoniorum ejus secundum veritatem intellectam [Ms., intellectus] accepit.

VERS. 100. — *Super seniores intellexi, quia mandata tua quæsi.* Melius utique populus novus intellexit, qui suscepit Christum ejus mandata perquirendo, quam Judaicus, qui eum mortificando occidit [Ms., mortificandum credidit].

VERS. 101. — *Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua.* Ab omni via mala; membrorum est hæc vox, non capitis. Non enim ipse Salvator corporis ullis concupiscentiis pulsabatur, ut ei necesse esset pedes suos custodire. Sic enim verba Dei possumus custodire, si post malas nostras concupiscentias non eamus.

VERS. 102. — *A judicis tuis non declinavi, quia tu legem posuisti mihi.* Tu legem Evangelii posuisti mihi: illa enim Mosaica lex pædagogus fuit; ista totius [Edit., Lex Evangelii libertas totius] plenitudinis donavit effectum. Merito ergo sanctus populus de hac lege gaudebat, quam credendo suscepit.

VERS. 103. — *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo.* Fauces enim cordis arcana significant, ubi eloquia Domini spiritualiter intelliguntur et diliguntur. Mel est aperta doctrina, favus secreta.

VERS. 104. — *A mandatis tuis intellexi [quia homo ad occultorum sapientiam per obelientiam pervenit*

VERS. 86. — *Omnia mandata tua veritas, iniqui qui persecuti sunt me, adjuva me.* Contra hæreticorum fabulationes dicit omnia mandata Domini esse veritatem, *Iniqui persecuti sunt me*, scilicet docendo perversa, suadendo falsa; ergo adjuva me, ut certem pro veritate tua usque ad mortem.

VERS. 87. — *Paulo minus consummaverunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.* Valde me corporalia vitia in terram humiliassent, nisi custodissem mandata divina.

VERS. 88. — *Secundum misericordiam tuam, Domine, vivifica me:* in æternam vitam, quia jam non mihi vivo, vivit vero in me Christus. *Ut custodiam testimonia oris tui.* Vel ea quæ in lege mandasti, vel illa quæ in Evangelii protulisti.

VERS. 89. — *In æternum, Domine, verbum tuum permanet in celo.* Dicit verbum Domini permanere in celo, id est in sanctis, quos de morte facit vivere, et de tribulatione gaudere; sive in cœlestibus virtutibus, quæ ejus semper insistent ministerio.

VERS. 90. — *In sæculum sæculi veritas tua, fundasti terram et permanet.* Sæculum legem et prophetas; sæculi significat Evangelia et apostolos, in quibus est veritas, quæ est Christus Dominus: terram autem, hoc est humanam naturam, ex parte totum significans, in sanctis fundavit, ut in sua credulitate permaneant: quia nisi ipse fundasset, non crederent, nec permanerent: *fundasti terram et permanet.*

VERS. 91. — *Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi.* Quoties singulari numero dies ponitur, venturus ille sempiternus, qui sine nocte est, significatur; tunc illi omnia subjecta serviunt: serviunt et adversarii, licet non sponte, dum damnati poenas perennes suo jussu merito sustinent.

VERS. 92. — *Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea.* Beata plebs martyrum in tanta tormentorum humilitate afflictæ asserit, se posse perire, nisi legis meditatio subveniret consolando, quæ dixit: *Beati qui persecutionem patiuntur.* Lex ista fides est, quæ per dilectionem operatur: in cujus meditatione permanens, per auxilium gratiæ tuæ promeretur, ut in tribulationum humilitate non pereat in æternum.

VERS. 93. — *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me.* Justificationes dicit legales observationes sub umbra, quæ veritatis indicio [Ms., indicia] venturæ perfectionis beneficium præstabant. Has ergo justificationes non debemus oblivisci, quæ nobis fidei et vitæ primordia præstiterunt.

VERS. 94. — *Tuus sum ego, salvum me fac, quoniam justificationes tuas exquisivi.* Ego tuus famulus, et tu Deus meus, a te posco salvari: quia vanitas non est mihi [Ms., quia venter non est mihi Deus], nec sum inani gloriæ deditus, sed justificationibus tuis.

370 VERS. 95. — *Me expectaverunt peccatores,*

mandatorum] *Propterea* [inquit] *odio habui omnem A* *data. In æternum propter retributionem vitæ æternæ,* *viam iniquitatis.* Necesse est enim ut oderit iniquitatem amore justitiæ.

VERS. 105. — *Lucerna pedibus meis vertum tuum, Domine, et lumen semitis meis.* Si in hujus sæculi noctibus in nobis verbi Dei luceat lumen, non incident [Ms., incedunt] pedes nostri in laqueos funium ac præcipitia fovearum, quæ manus artis diabolicæ in nostris offendiculis præparavit. *Et lumen semitis meis,* ut hoc lumine præeunte, dum vitæ istius semitas gradimur, ad illam quæ vera via est, perducamur.

VERS. 106. — *Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ.* *Juravi* autem appellavit juramentum quod statuit per sacramentum, quia ita debet esse mens fixa in custodiendis judiciis justitiæ Dei, ut sit omnino pro juratione quod statuit.

VERS. 107. — *Humiliatus sum usquequaque, Domine, vivifica me secundum verbum tuum.* Didicit humilitatem, quam Christus docuit, qui mitis est et humilis corde. Ideo nunc deprecatur, ut sicut ille post humilitatem formæ servilis exaltatus est in gloriam Dei Patris, ita et is e ab hac humilitate corporea in vitam transferatur æternam.

VERS. 108. — *Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, et judicia tua doce me.* Vox Ecclesiæ; ac si dicat, vota mea, quæ tibi offero, beneplacita [tibi] sint, id est, acceptabilia et delectabilia. *Et judicia tua doce me,* hoc est, tua mandata, ut intelligam et impleam.

371 VERS. 109. — *Anima mea in manibus meis [Ms., tuis] semper, et legem tuam non sum oblitus.* Justorum enim animæ in manu Dei sunt, in cujus manu sumus [Ms., sunt] et nos et sermones nostri. *Et legem tuam,* inquit, *non sum oblitus.* Tanquam ad non obliviscendam Dei legem in manibus ipsius adjuvetur ejus memoria.

VERS. 110. — *Posuerunt peccatores laqueos mihi.* Quos laqueos? secus viam positos et [Ms., quod laqueus secus viam ponitur et...] si egressus fueris de via, cadis in laqueos. Quid sunt isti laquei, nisi retiacula [Ms., tendicula] diaboli, vel suggestiones dæmonis? Vitia etiam et peccata possunt intelligi. *Et in mandatis tuis non erravi.* Vox Ecclesiæ. Non erravi a mandatis tuis, sed consisto in operatione.

VERS. 111. — *Hereditate acquisivi testimonia tua in æternum, quoniam exultatio cordis mei sunt.* Tua testimonia et tua præcepta, hoc est, mea hæreditas in æternum, et hic et in futuro. Quia exultatio cordis mei sunt tua testimonia, hoc est, mea exultatio, quia Ecclesia in mandatis Dei delectatur et exultat.

VERS. 112. — *Inclinari cor meum.* Non fui superbus, sed humilis: et ideo inclinavi cor meum, ut te intelligerem; quia superbi non inclinant cor in humilitatem. Ad quid inclinavi cor meum? Dicit Ecclesia: *ad faciendas justificationes tuas,* hoc est, man-

data. *In æternum propter retributionem vitæ æternæ,* ut illam merear percipere.

VERS. 113. — *Iniquos odio habui et legem tuam dilexi.* Cum dixisset, *iniquos odio habui,* posuit et quare, addendo, *et legem tuam dilexi,* ut demonstraret non se in hominibus iniquis odisse naturam, quia homines sunt; se l iniquitatem, quia legis, quam diligit, inimici sunt.

VERS. 114. — *Adjutor et susceptor meus es tu, et in verbum tuum supersperavi.* Adjutor in præsentem, susceptor in futuro. Et in Verbo tuo sperabo, hoc est, in Christo, quia Verbum Patris Filius est.

VERS. 115. — *Declinate, a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei.* Maligni hic sunt dæmones, vitia et peccata, vel adversariæ potestates: Quia dum ipsi tibi tendiculas præparant, et suggestiones pessimas, non potes scrutari mandata Dei tui, ut illa bene intelligas. Sed si volueris penitentiam agere, segregare te habes ab illorum consortio.

VERS. 116. — *Suscipe me, secundum eloquium tuum et vivam, et non confundas me ab expectatione mea.* Vox Ecclesiæ optantis ut veniat sponsus et suscipiat eam sponsam sibi, sicut promisit in eloquio prophetarum. *Et vivam in justitia,* quia modo mortuus sum in peccatis. *Et non confundas me,* si ille quem exspecto et promisisti, veniat mihi.

VERS. 117. — *Adjuva me.* Auxilium rogat; *et salvus ero in anima,* si veneris et me adjuves, *et meditabor in tuis justificationibus semper, sine fine.*

VERS. 118. — *Sprevisti omnes discedentes a justitiis tuis, quia injusta cogitatio eorum.* Declaratum est cur assumebatur justificationum Domini frequens meditatio, quoniam sperantur a Domino, qui ab ejus justificatione discedunt. Justificatio est peccatorum pura confessio Domino: Qui tali se remedio salvari [Ms., sanare] despiciunt, injusta cogitatio eorum est.

VERS. 119. — *Prævaricatores reputavi omnes peccatores terræ, ideo dilexi omnia testimonia tua.* Hæc enim dicit Propheta in persona Ecclesiæ, quia ante adventum Christi prævaricantes erant, quia sub debito tenebantur, propter prævaricationem primi hominis Adæ. Non omnes peccatores prævaricatores, sed omnes prævaricatores peccatores. *Ideo dilexi testimonia tua,* ne in his prævaricator appaream.

VERS. 120. — *Infige timore tuo carnes meas, a iudiciis enim tuis timui.* Metuo futurum iudicium, ideo cruci tuæ confliens omnes concupiscentias carnis, tibi convivere, tibi [commori, tibi conspeli] paratus sum, ut in futuro tibi vivere merear.

VERS. 121. — *Feci iudicium et justitiam, ne tradas me persequentibus [Ms., calumniantibus] me.* Facit autem iudicium, quisquis contra se iudicat, et pravitates suas ante examen Domini iusta execratione condemnat: et justitiam facimus quando per justitiam nos iudicamus, quando delictorum [nostrorum] iudices [Ms., vindices] sumus. Petit vero ne tradatur peccatoribus, qui peccata damnavit. Persequentem autem sunt diabolus **372** cum ministris suis, qui

nos indefessa malitia persequuntur. Hinc etiam quotidie rogamus admoniti dicentes : *Ne inducas nos in tentationem.*

VERS. 122. — *Suscipe [Ms., elige] servum tuum in bonum, non calumnietur me superbi.* Suscipe me, id est, ne illi impellant ut eadem in malum, tu suscipe in bonum [Ms., in bono]. Illi calumniantur [Ms., calumniantur] in superbia, tu in humilitate defende, ut non mihi noceant calumnie superbiorum.

VERS. 123. — *Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ.* [Oculi mei] in eloquium justitiæ Dei, hoc est, in promissionem Christi. Defeci se dixit oculos cordis sui : non quia intentio desiderantis animi victa succubuerit, sed quia in expectationem gratiæ Dei toto mentis ardore transierit. Justitia autem [Dei] quam dixit, Christus est, qui justos facit.

VERS. 124. — *Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, ut ipse vota neca perficiat : Et justificationes tuas doce me, ut eorum humilitatem, sicut sæpius optavi, possim advertere.*

VERS. 125. — *Servus tuus sum ego, da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.* A te ea discam et non ab hæreticis vel Judæis. Quia nullum mihi tempus est ab exercitatione [Edit., expectatione] tuæ servitutis otiosum.

VERS. 126. — *Tempus bene faciendi, Domine, dissipaverunt legem tuam.* Judæi utique, qui eam spiritaliter non intellexerunt. Sed venit tempus, quando occulta illius Dominus faciet prædicatione evangelica reserari.

VERS. 127. — *Idco dilexi mandata tua super aurum et topazion.* Sicut enim aurum cunctorum metallorum præcellit pretium, ita topazius, omnium gemmarum in se continens pulchritudinem, omnium vincit honores. Ideo Propheta super hæc omnia Dei mandata diligit, quia in his adventum Domini, qui mundum redempturus est, prænuntiatum intelligit.

VERS. 128. — *Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquam odio habui.* Qui super aurum et gemmas legem Domini diligebat, necesse fuit ut ad omnia mandata ejus rectissimus appareret, et odisset perversam viam, quia meruit amare rectissimam. Iniqua siquidem via est, quæ nos perducit ad vitia ; recta autem virtutum, quæ nobis indulgentiam et salutem tribuit.

VERS. 129. — *Mirabilia testimonia tua, Domine, ideo scrutata est ea anima mea.* Vide in his aliud agi, aliud figurari. Ideoque, quod mihi mirum est, diligentius perscrutor, ut cuncta te declarante cognoscam.

VERS. 130. — *Declaratio sermonum tuorum illuminat me, et intellectum dat parvulis.* Sancta plebs dicit se illuminatam declaratione sermonum Domini, utique prophetarum Domini, qui diu absconditi sunt : Ut est : *Ecce virgo concipiet, etc. (Isa., vii, 14.)* Et : *Videbit omnis caro salutare Dei, etc. (Luc. iii, 6.)* Nunc per adventum Domini, illis sermonibus actis et completis, illuminata cernit omnia, Verbum car-

nem factum, Virginem peperisse, multos locutos esse : hæc autem omnia parvulis, id est humilibus præstant purum intellectum.

VERS. 131. — *Os meum operuit et attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.* Os meum aperui confitendo, sine te nil me posse ; et attraxi in me spiritum gratiæ, per quem confido [Edit., considero] implere me posse quæ desiderabam, id est mandata tua.

VERS. 132. — *Aspice in me et miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum.* Id est, secundum judicium quod in eos fecisti qui diligunt nomen tuum. Quoniam ut diligeremus [Ms., diligerent. . .] te, prius dilexisti nos [Ms., eos]. Judicium quippe est Domini, ut nomen suum palam faciat, et misericordiam largiatur.

VERS. 133. — *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, et non dominetur mei omnis injustitia.* Gressus quid, nisi [ut] Dei præcepta, quæ [imponit] jubendo, impleri faciat adjuvando ? Gressus significat motus animæ : hos sancta cohors secundum eloquium Domini postulat dirigi, qui rectum iter monstrat et mandant ingredi. *Et non dominetur mei* [Edit., ut. . . in eis] *injustitia* ; scivit enim quod in hac vita penitus excludi non poterat, cujus videlicet dominium [Ms., dominium] sibimet subdere precatur.

VERS. 134. — *Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.* Tu age [Edit., tange] infuso spiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant, et a tuis mandatis **373** ad sua mala **C** facienda [Ms., facta] traducant. Si enim hoc necum egeris, inter ipsas calumnias custodiam mandata tua.

VERS. 135. — *Faciem, inquit, tuam illumina super servum tuum, id est, tuam manifesta, subveniendo et opitulando, præsentiam.* *Et doce me justificationes tuas* ; doce, utique ut faciam.

VERS. 136. — *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Veram semper agit poenitentiam hic sanctus, et non cessat fluentis lacrymarum antiqua delicta diluere, ut tu intelligas, nisi veram poenitentiam egeris, tibi facile non dimitti quæ gesseris. Vera est enim poenitentia jugiter fletibus commissa diluere, et abluta non iterare.

VERS. 137, 138. — *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. Mandasti justitiam testimonia tua, et veritatem tuam nimis.* Magna est enim in utroque justitia Dei, rectumque judicium, quo et peccatori pœna decernitur, et poenitenti justificatio non denegatur. *Nimis* ad utrumque pertinet, sive ad justitiam, sive ad veritatem.

VERS. 139. — *Tabescere me fecit zelus domus tuæ, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Zelus iste amoris est, non laboris : sancta enim æmulatione inimicos suos vult esse correctos ; doleus et tabescens, quod obliti sint verborum Dei.

VERS. 140. — *Ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud.* Quia sicut peccatum consumit, ita peccantem, si convertatur, illuminat. Iste

ignis sermo Christi est, de quo dicit: *Ignem veni mittere in terram; quid autem volo, nisi ut ardeat* (Luc. xii, 49)? Hunc ignem dicit se dilexisse, quia vitam confert, et honorem remediumque generi humano.

VERS. 141. — *Adolescentior sum ego et contemptus, justificationes tuas non sum oblitus*. Bene hic duorum populorum intelligitur significatio: quia junior populus contemptus est a majore, qui tamen, Dei gratia donante, mandata ejus non est oblitus.

VERS. 142. — *Justitia tua justitia in æternum, et lex tua veritas*. Justitia Domini manet in æternum, et qui custodit ejus veritatem, æterna felicitate gaudebit. Hanc populus Christianus intellexit, et ideo veritate completus est, quæ est Christus Dominus, qui dixit: *Ego sum via, veritas et vita*.

VERS. 143. — *Tribulatio et angustia invenerunt me, mandata tua meditatio mea est*. Sævitia inimicorum inferi huic juniqri tribulationem, sed non amittit charitatem. Meditatio enim ipsius mandata sunt Dei: ex quibus his, qui eum oderunt, dilectionem respiciet.

VERS. 144. — *Æquitas testimonia tua in æternum, intellectum da mihi, et vivam*. Pulchre post [Ms., contra] tribulationes et angustias, quæ temporalia sunt, posita est æquitas in æternum esse mandatorum [Edit., mandatum] Dei, ut tali spe unusquisque contemneret, quæ temporalia esse sentiret. *Da mihi intellectum*, utique, ut mundi istius pericula transitura et temporanea intelligam. Vivifica me, spe scilicet futuræ retributionis.

VERS. 145. — *Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine, justificationes tuas requiram*. Hunc clamorem non corporeæ vocis, sed mentis spiritualis esse sæpe memoravimus, per quem justi a Deo exaudiuntur: qui præcipue eorum [Ms., vel ille precibus eorum] pium pandit affectum. Justificationes autem dicit, non sæculi divitias se exquirere; neque ad noscendas tantum, sed ad implendas eas.

VERS. 146. — *Clamavi ad te, salvum me fac, ut custodiam mandata tua*. Nunc demonstrat clamorem superius ad Deum effusum, hoc est, ut animam salva fidei ratione roboraret, et corpori præstaret sanitatem, revera utique, ut Domini mandata custodire possit.

VERS. 147. — *Præveni in maturitate, et clamavi, in verba tua supersperavi*. Immaturitas itaque nocturnum tempus est, quod non est maturum, id est opportunum, ut agant aliquid vigilando, quod etiam vulgo dici solet, hora importuna. Vetera vitia pudicitia juvenili prævenit, qui per maturitatem vivacis animi nunquam spem suam a verbis Dei removet.

VERS. 148. — *Prævenerunt oculi mei ad tediluculo, ut meditarer eloquia tua*. Non eum lux soporatum reperit, sed vigilantem strenue, et circa divina eloquia, oculorum spiritualium intentione, meditantem.

374 VERS. 149. — *Vocem meam exaudi, Domine, secundum misericordiam tuam, et secundum judicium tuum vivifica me*. Desiuit in nullo homine esse præsumendum, nisi in sola Dei pietate, quæ ex misere-

ris beatos facit, ex captivis liberos, ex mortuis vivos. *Secundum judicium tuum*, quo supplicantibus parcis: vivificari enim non potest, nisi qui in se propriam non habet vitam.

VERS. 150. — *Appropinquaverunt persequentes me iniquitati* [Ms., iniquitate], *a lege autem tua longe facti sunt*. Tunc appropinquant [persequentes], quando usque ad carnem cruciandam perimendamve perveniunt: sed quanto viciniore sunt persequentes isti, tanto longiores sunt a lege justitiæ.

VERS. 151. — *Prope es tu, Domine, et omnes viæ tuæ veritas*. Contra illam proximitatem persecutionis, vicinitatem Domini sibi dicit remedium, unde salutis auxilium noverat venturum, non [per] itineris locum, sed per veritatem mandatorum Dei cordibus sanctorum illapsam.

VERS. 152. — *Initio cognovi de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea*. Quæ sunt ista testimonia, nisi quibus testatus est Deus, daturum se [regem] regnumque filiis [suis] sempiternum? Et ideo ipsa testimonia in æternum fundata: quoniam id quod promisit, æternum est; quoniam fundamentum promissionis est Christus, in quo hujus spei testimonia vera sunt, quæ hic ab initio cognovisse se dicit, quia verbis Ecclesiæ loquitur, quæ ab initio generis humani exorta nullis generationibus defuit.

VERS. 153. — *Vide humilitatem meam, et eripe me, quia legem tuam non sum oblitus*. Quod hic *vide*, ait, ad martyres pertinet [Ms., quod hic videtur ad martyres pertinere], quorum corpus affligitur ut vilitas pecudum. Sequitur: *Et eripsit me*, unde scilicet, nisi de poenarum urgentium necessitate et de periculo mortis? Legem vero hic illam sententiam dicit, quæ ait: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur* (Luc. xiv, 11). Hanc se dicit non oblitum usque in finem vitæ.

VERS. 154. — *Judica judicium meum, et redime me, propter eloquium tuum vivifica me*. Judicavi ego nihil me scire nisi [Jesum] Christum, qui ad redemptionem mundi venire promissus est: juxta hoc ergo judicium ego a te vivificer in eloquiis tuis. *Redime me*, quem redimere non poteris, nisi credentem. *Propter eloquium tuum vivifica me*. Illud scilicet eloquium, ubi promittit: *Qui credit in me, non morietur in æternum*.

VERS. 155. — *Longe est a peccatoribus salus, quia justificationes tuas non exquisierunt*. Hoc specialiter intelligendum æstimo de Judæis, qui salutem, id est, Dominum Salvatorem, a se longius effecerunt non credendo ei; qui testimoniis non crediderunt, in quibus præfiguratus est adventus Domini Salvatoris. Ideo a salute longe facti sunt, qui respuerunt auctorem salutis.

VERS. 156. — *Misericordiæ tuæ multæ, Domine, secundum judicium tuum vivifica me*. [Miserationes sunt Domini, per quas afflictis et sauciatis diversis modis subvenire dignatus est.] *Secundum judicium tuum vivifica me*. Judicium utique est, quod petere debemus, quando humilitatis satisfactione nos pro-

sternimus, et peccata nostra constemur : tunc enim iudicium Domini est. talibus misereri in confessione.

VERS. 157. — *Multis qui persequuntur me et tribulant me, a testimoniis tuis non declinavi.* Vox ista est Ecclesiae in martyribus suis, qui inter tormenta et multiplicata supplicia persequentibus non cesserunt : inde et numerosa multitudo martyrum palmam invenit ; quia a testimoniis Domini se nullatenus declinare testati sunt inter tormenta varia.

VERS. 158. — *Vidi non servantes pactum, et tabescebam, quia testimonia [Ms., eloquia] tua non custodierunt.* Qui sunt qui pactum non servaverunt, nisi qui tribulationes multorum persequentium non ferentes, a Dei testimoniis declinaverunt ? Hæc ergo, inquit, cum viderem, tabescebam, dolens eos a tanta gloria decidisse.

VERS. 159. — *Vide, quia mandata tua dilexi, Domine, in misericordia tua vivifica me.* Ipsa est fructuosa tolerantia, quæ sævitiam persequentium dilectione suscipit mandatorum.

VERS. 160. — *Principium verborum tuorum veritas, et in æternum omnia iudicia justitiæ tuæ.* A veritate tua, inquit, verba procedunt, et ideo vera [Ms., veracia] sunt, et neminem fallunt ; quibus pronuntiatur [Ms., prænuntiatur] vita justo, pœna impio.

VERS. 161. — **375** *Principes persecuti sunt me gratis, et a verbis tuis formidavit cor meum.* Terreni reges Ecclesiam Christi [gratis] persecuti sunt, nullam causam persecutionis habentes, cum eos Christiani in nullo lederent. [Cum autem (Edit., et ipsi)] Christianis negationem veritatis extorquere non possent, habuerunt verba minantia, intulerunt sæva supplicia : sed ipsi martyres verbi Domini meminerant : *Nolite timere eos, qui occidunt corpus (Matth. x, 28).*

VERS. 162. — *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.* Martyres, quamvis humili sorte morentur, inveniebant spolia multa, quando præmia divina recipiebant ; ipsos quoque persecutores conversos ad Dominum gaudebant, ut ipsi magis fierent spolia, qui vitas adimerent [Edit., adjuverat] innocentium. Et ideo lætari se dicit in eloquiis Domini, id est, in admonitionibus sacris, sicut victor prædam accipiens.

VERS. 163. — *Iniquitatem odio habui et abominatus sum, legem autem tuam dilexi.* Mente contuendum [Ms., condendum] est, quod [amorem bonarum, malarum rerum odio comprobavit, quoniam (Edit., amor est bonarum malarumve rerum, ideo comprobavit, quomodo)] animus noster, si iniquitatem reciperet, nequaquam se legi dominicæ sub integritate conjungeret. Non dicit hominem iniquum, sed iniquitatem se dicit odisse, et (quod fas est) eam abominatum fuisse, quod a lege sit aliena ; seque legem Domini perfecta voluntate diligere. Qui sunt qui diligunt Dominum [Ms., Deum], nisi qui oderunt iniquitates ?

VERS. 164. — *Septies in die laudem dixi tibi super iudicia justitiæ tuæ.* Si ad litteram hunc numerum

A velimus advertere, septem illas significat vices [Edit., voces], quibus se monachorum pia devotio consolatur, id est, Matutinum, Tertia, Sexta, Nona. Lucernaria, Completorium, Nocturnum [Matutinos Completorios, Nocturnos]. Si vero spiritualiter intendas, continuationem magis dictam sapienter advertis, ut est illud : *Benedicam Dominum in omni tempore.* Septies Deum per diem laudat, quia mens ejus in pleno splendore perdurans, ad illum septimum diem, id est, sabbatorum sabbatum, qui est requies æterna, festinat.

VERS. 165. — *Pax multa diligentibus legem tuam, Domine, et non est illis scandalum.* Pax multa mentis puritas et fidei copia declaratur, quæ contra vitia decenter opponimus : nam Deum falso amore diligit, qui scandalizatur in fratrem [Ms., fratre].

VERS. 166. — *Exspectabam salutare tuum, Domine, et mandata tua dilexi.* Jesum Dominum omnium salutare expectamus [Ms., Salvatorem expectavi], et ea, quæ in lege et prophetis mandata fuerunt, feci. Spes præmii dilectionem generat mandati.

VERS. 167. — *Custodivit anima mea testimonia tua, et dilexit ea vehementer.* Custodivit ad tolerantiam martyris pertinet ; dilexit vero ad charitatem tormentis omnibus fortiorem : et ipsa dilectio vehementer augenda est, quia totius amicitie ibi explicatur charitas [Ms., agenda est, quia totius animi nisibus explicatur].

VERS. 168. — *Servavi mandata tua et testimonia tua, quia omnes vias meæ in conspectu tuo, Domine.* C Servat autem præcepta et testimonia, qui vias Dei incedit, nec quidquam in actu vel cogitatu agit, quod divina contemplatione habeatur indignum.

VERS. 169. — *Appropinquet oratio [Ms., Adpropriet] deprecatio] mea in conspectu tuo, Domine, juxta eloquium tuum da mihi intellectum.* Proximam tibi fieri orationem meam deprecor, Domine, ut a te intellectum capiens, nil aliud nisi quod oportet, exorem.

VERS. 170. — *Intret oratio mea in conspectu tuo, Domine, secundum eloquium tuum eripe me.* Gradatim ascendit sancta petitio nostra : qui ante dixit : *Appropinquet [Ms., Adpropiet], nunc dicit intret.* Prius fuerat, ut appropinquaret, deinde ut in conspectum Domini intrare posset. Et superius dixit, secundum eloquium tuum [da mihi intellectum, hic dicit, secundum eloquium tuum] eripe me, ut et tibi superna videat, quæ desiderat, et hic [ab] æternæ concupiscentiæ labe purgetur.

VERS. 171. — *Eructabant labia mea hymnum, cum docueris me justificationes tuas.* Si per puram conscientiam reserata fuerint a te labia mea, tunc dignum laudationis proferent hymnum : et illum scilicet hymnum, quem a tuis justificationibus imbutus edocear.

VERS. 172. — **376** *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas.* Nihil est enim aliud in eloquiis tuis, Domine, nisi pax, nisi æquitas, nisi vita : hoc corde credam, hoc labiis eloquar, hoc lingua pronuntiabo [Ms., pronuntiem].

VERS. 173. — *Fiat manus tua, ut salvet me, quoniam mandata tua elegi.* Cum dicit: *Fiat manus tua*, designat Dominum Salvatorem, qui factus ex semine David secundum carnem, per quem facta sunt universa, et reguntur. Manum enim hic dexteram debemus accipere. Postulat autem venire Salvatorem, per quem se noverat salvandum. Quod autem dicit: *Elegi mandata tua*, omnia se pericula amoris Domini postposuisse testatur.

VERS. 174. — *Concupivi salutare tuum, Domine, et lex tua meditatio mea est.* Ipsum videre concupiveram, quem de utero virginali illis adhuc temporibus credebam esse venturum; et ut sibi hanc scientiam de Scripturis divinis pervenisse demonstraret, sequitur: *Et lex tua meditatio mea est.* In prophetis enim concupiverat Christum Dominum nasciturum, de quo lex et prophetae loquebantur.

VERS. 175. — *Vivet anima mea, et laudabit te, et*

A judicis tua adjvabunt me. Ad ipsum loquitur, quem desiderat intueri, promittens animam suam in æternum vivere, quam salubriter noverat credidisse. *Laudabit te*, cantico scilicet novo per fidem puram. *Judicia autem dicit*, quæ famulis suis Dominus dicturum se promittit, ut est: *Venite, benedicti.*

VERS. 176. — *Erravi sicut ovis, quæ perii; quæ servum tuum, Domine, quia mandata tua non sum oblitus.* Una ovis, est congregatio sanctorum et fidelium; et unus est pastor Dominus Christus eorum. Et respice quam infimæ rei comparati sunt homines, quando Christi gratiam deserunt: ovi videlicet erranti, quæ pericula patitur [*Ms.*, periculis patet] luporum; et bene dictum est, *quæ perierat*, ut cognosceres misericordia Domini fuisse repertam. [*Ipsi*] gloria cum æterno Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

MAGISTRI ALBINI FLACCI ALCUINI

EXPOSITIO IN PSALMOS GRADUALES, QUI ET CANTICUM GRADUUM DICUNTUR.

Gradus sunt ascendentium vel descendantium: sed hi gradus xv ascendentium sunt, quem numerum, id est [quintum decimum], si a primo usque ad ultimum computes, fiunt [*Edit.*, sunt] centum viginti. Super quem numerum Spiritus sanctus in cœnaculo, id est, loco ascensionis venit, ut nobis monstraret, per hos xv gradus ad summæ perfectionis altitudinem ascendendum esse. Ideo Deus [*Ms.* Dominus] de cœlo descendit ad nos in terram, ut nos de terra ascendamus in cœlum. Ideo ille descendit in vallem lacrymarum nostrarum, ut nos ascendamus in beatitudinem lætitiæ illius. Sed audiamus unde iste, qui hos psalmos nobis ad salutem decantavit, initium ascendendi inchoavit, vel quomodo nos ascendere voluerit. Siquidem primus gradus ascensionis nostræ est humilitas, ut intelligamus nos peccatores, et ad Dei gratiam nobis convolandum esse, ideo ait:

PSALMUS CXIX.

VERS. 1. — *Ad Dominum, cum tribularer, clamavi, et exaudivit me.* Tribulatio est hæc vita, ex qua, qui humiliter ad Deum clamant, sicut Publicanus qui ait: *Deus propitius esto mihi peccatori* (*Luc. xviii, 13*), exaudiuntur. Sed videamus quid iste pœnitens clamet:

VERS. 2. — *Dominus, libera [animam meam] a labiis iniquis, et a lingua dolosa.* Labia iniqua sunt, quæ nos suggerendo ad iniquitatem sollicitare nituntur; lingua dolosa est, quæ nos avertere vult de via justitiæ. Illa nos ad peccandum suggerunt; ista nos a benefaciendo retrahit. Sed consideremus, quid nobis ad has preces respondeat Dominus.

VERS. 3. — **377** *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?* Ecce quid tibi dabitur ad respondendum linguæ dolosæ, quæ solet, non consulendo tibi, sed subvertendo te, dicere: Non po-

tes sæculum dimittere, non potes tam arctam [viam] et tam angustam portam ingredi.

VERS. 4. — *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis.* Id est, quod in Evangelio dicitur: *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum omnia possible sunt* (*Matth. xix, 26*). Sagittæ potentis verba Dei sunt, quæ transfigunt corda nostra ad contemnendum sæculum, et ad amandum Deum: ex quibus sagittis amor excitatur, non interitus comparatur. *Cum carbonibus desolatoriis*, id est vastatoriis. Sed si parum est verbis sagittare, sufficiat exemplis demonstrare. Qui fuerant [*Ms.*, fuerint] peccatis nigri et frigidi, iterum charitate Dei accensi vastaverunt et destruxerunt opera diaboli in cordibus suis, ut præpararent habitationem Deo in semetipsis, et post multa peccata multum dilexerunt Deum: ideo multum dimittetur [*Ms.* multa dimittuntur] eis. Sequitur vero:

VERS. 5, 6. — *Heu me! quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.* Ecce iste a lingua dolosa liberatus, verbo Dei sagittatus, exemplis multorum roboratus, quid proficiat, quove ascendere quærat, videamus. Heu me! inquit, quod incolatus meus prolongatus est! Vox dolentis et miseriam [suam] plangentis, quod diu [in] peregrinatione hujus mortalitatis incolatus ejus prolongetur. Incola vero est qui terram alienam colit. Unde iste se plangit, et ad patriam suspirans redire, addidit: *Habitavi cum habitantibus Cedar.* Cedar tenebræ interpretantur. Significat autem peccatores, inter quos in hoc sæculo justii peregrinantur, necdum extremo judicii ventilabro area, id est Ecclesia, purgata et segregata: unde iste desiderans ascendere ait: *Multum incola fuit anima mea.* Corpus locis, et anima affectibus peregrinatur. Unde iste sagitta charitatis vulneratus toto desiderio ad cœlestem anhelat patriam. Sequitur:

VERS. 7. — *Cum his qui oderunt pacem, oram pacificus, cum loquebar illis, impugnabant me gratis. Qui sunt qui oderunt pacem, nisi qui scindunt unitatem Ecclesiae, volentes doctores veritatis videri, cum sint magistri erroris? Dum loquebar illis, impugnabant me gratis. Qui impugnare contendunt doctores ecclesiasticae fidei, et hoc gratis: quia illos corrigere quaerunt, et unitati [Edit., unitatem] sanctae Ecclesiae conjungere.*

PSALMUS CXX.

Primus gradus ascensionis nostrae [est] humilitatis nostrae contribulatio, secundus est fides. Et sciendum est quod nihil aliud sunt hi gradus ascensionis nostrae, nisi salutis nostrae profectus; ideo in his canticis docemur ascendere, sed ascendere in corde, in affectu bono, in fide et spe et charitate, et in desiderio perpetuitatis et vitae aeternae. Unde in hoc sequente psalmo dixit:

VERS. 1. *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Montes isti, sancti sunt in altitudine positi, claritate illuminati, sed ab illo qui est lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Unde consequenter per fidem intellexit iste ascensor ab hoc monte [Edit., ad hunc montem], qui est super verticem montium elevatus, auxilium sibi esse petendum, sperandum accipiendumque; ideo ait:*

VERS. 2. — *Auxilium meum a Domino, qui fecit caelum et terram. Et subsecutus adjunxit, loquens ad illum montem a quo sibi unicum speravit auxilium:*

VERS. 3. — *Non des in commotionem pedem meum, neque dormitet qui custodit te. Fac firmum stare pedem [Ms., me firmo stare pede] meum in ascensione salutis meae, in humilitatis vel rectae fidei gradu. Ad proficiendum charitas pedem movet [ad cadendum superbia movet]. Recte ergo iste audiens, ut ascendat et non cadat, ut incola in valle [Ms., ut a corvalle] plorationis proficiat, non in tumore superbiae deficiat, ait Domino: *Ne des in commotionem [Ms., ad movendum] pedem meum. Et Deus ait illi: Neque dormitet qui custodit te: crede in eum qui nunquam dormitat [Ms., dormiet] [et ille custodiet te]. Quis est ille 378 qui nunquam dormitat, nisi ille de quo Apostolus ait: Mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi, 9)? Ideo consequenter addidit:**

VERS. 4. — *Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Esto Israel, id est vir videns Deum, in fide et charitate, et nunquam illius dormiet gratia a custodia tua: et quasi iste interrogaret se [Ms., interrogasset], quis est qui non dormitat? Dictum est ei:*

VERS. 5. — *Dominus custodit te. Et quomodo custodiet te? Dominus protectio tua super manum dexteræ tuæ. Manus potestatem, dexteram aeternam felicitatem significat. Dominus [est] protectio tua super manum dexteræ tuæ, id est, si credideris in eum, proteget te, ut potestatem habeas in dextera parte*

stare aeterni Judicis, et audire desiderabilem sententiam: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, et reliqua. Adhuc quasi quaerenti respondetur, in quo custodiet eum Dominus?

VERS. 6. — *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem. [Dominus] custodiet te, id est, in fide recta servabit te, sive in aeternis, sive in temporalibus; sive in fide sanctae Trinitatis, quae hic solis nomine designatur; sive in fide sanctae Ecclesiae, quae hic lunae nomine demonstratur: ut non erret vel scandalizetur fides tua. Nam motio [F., ustio] scandalum significat. [Item duo sunt praecepta charitatis, id est Dei et proximi.] Quisquis igitur errat in ipsa substantia veritatis, a sole uritur; et per diem uritur, quia in ipsa sapientia errat. Quisquis in Ecclesia et carne Christi, qui est caput Ecclesiae, non scandalizatur, a luna non uritur. *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem. Quare? Quia**

VERS. 7. — *Dominus custodit te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus. A scandalis in sole, et a scandalis in luna. Ab omni malo te custodit, id est, animam tuam ab omni infidelitate, ut ipsa non cedat infidelibus, non frangatur tribulationibus.*

VERS. 8. — *Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum, ex hoc nunc et usque in saeculum. Quando tentamur, intramus; quando vincimus [tentationem], eximus [Edit., a tentatione eximus]: custodiat ergo nos intrantes ad fidem, custodiat nos exeuntes ad praemia, et hoc in saeculum ubi sancti regnaturi sunt cum Christo.*

PSALMUS CXXI.

Pervenit itaque vir iste ad tertium ascensionis gradum, id est in desiderium caelestis Hierusalem, ad quam [in] spe ascendere se gaudebat, licet adhuc hic in terrenis laboraret; ideo ait:

VERS. 1. — *Lætatus sum in his quae dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Lætatus sum in prophetis, lætatus sum in apostolis, imo et in omnibus sanctis, qui mihi dicunt: In domum Domini ibimus; qui dicunt, currite, festinate in domum Domini, id est, in caelestem Hierusalem properate.*

VERS. 2. — *Stantes erant pedes nostri in atriiis tuis, Hierusalem. Stantes, id est permanentes; pedes nostri, id est, praemia honorum operum: in atriiis tuis, Hierusalem, id est, in caelestibus habitationibus. Atria dicit plurali numero, ipsa Veritate dicente: In domo Patris mei multae sunt mansiones (Joan. xiv, 2). Quasi iste amator quaerit, quae sit ista Hierusalem, dictum est ei:*

VERS. 3. — *Hierusalem quae aedificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum. Hierusalem, quae ex vivis lapidibus construitur; quae aedificatur ut civitas, non terreni regis, sed caelestis; non temporalis, sed aeterna Hierusalem. Cujus participatio ejus in idipsum. Quod semper idem est, idipsum est. Quis est, qui semper idem est [Edit. Quid est quod semper est], nisi Deus, qui dixit: Ego sum qui sum; qui descendit, ut ascenderemus; qui participavit nostrae mortalitati [Ms., nostra mortalitate] (nam Verbum*

care factum est, et habitavit in nobis ut participare A illis quatenus] hanc pacem percipiant, et permaneant in illa. posseamus suæ æternitati [*Ms.*, sua æternitate]? Nam de plenitudine ejus omnes accepimus. Qui sunt autem qui ascensuri sunt in istam civitatem, ad istam participationem, consequenter exposuit, dicens :

VERS. 4. — *Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad confitendum nomini Domini.* Non tribus terræ, de quibus dicitur : *Et plangent eum omnes tribus terræ, sed tribus Domini, quas duodecim apostoli judicaturi erunt, 379* discernentes eos ab illis, quæ sunt tribus diaboli : harum enim testimonium in Israel, id est, in illis qui vident Deum. Ad quid ascendunt? Ad confitendum nomini tuo, Domine : sicut dictum est : *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus (Psal. xcvi, 6).*

VERS. 5. — *Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.* Quæ sunt hæc sedes, nisi sancti apostoli et prædicatores mundi, in quibus sedet ipse Deus ad judicandum orbem? Nam ipse Deus dixit : *Cælum mihi sedes est (Act. vii, 49).* Et in Psalmo Cæli enarrant gloriam Dei (*Psal. xviii, 1*) : Qui sunt isti cæli, nisi sancti apostoli, quorum sonus exivit in orbem terræ? Unde dictum est, anima justii sedes est sapientiæ, id est, in anima justii sapientia sedet. Hæc sapientia Deus est qui dixit : *Et habitabo in illis, et illi mihi erunt in populos, et ego ero illis in Deum (II Cor. v, 16).* Sedes super domum David, id est, super familiam David [*Ms.*, Christi] : domus David Ecclesia est.

VERS. 6. — *Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem, et abundantia diligentibus te.* Rogate, duobus modis intelligitur : vel interrogate, vel precamini ; id est, interrogate vel precamini, quomodo possitis habere pacem in Jerusalem. Vel ad illas sedes sermo dirigitur, ut illi in judicio interrogent qui sunt qui ad Jerusalem pertineant, de quibus dictum est : *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v, 9).* Iterum sermo ad illam dirigitur Jerusalem : *Et abundantia diligentibus te*, id est, omnium honorum abundantiam habent, qui cœlestem diligunt Jerusalem : hic abundantiam in spe, illic abundantiam in re. Unde consequenter ait :

VERS. 7. — *Fiat pax in virtute tua, et abundantia in turribus tuis.* Id est, in dilectione tua ; virtus enim tua, o Jerusalem, dilectione Dei et proximi constat [*Ms.*, dilectio est Dei et proximi] : per istam pacem, et per istam virtutem abundantia erit in turribus tuis, id est, in excelsis tuis, qui paulo ante sedes dicebantur. Multi sunt in dextera stantes, sed pauci in judicio sedentes. Sedentes ideo in turribus tuis, o Jerusalem, dixit hujus pacis et hujus civitatis amator :

VERS. 8. — *Propter fratres meos et proximos meos loquebar pacem de te.* Non propter me, non propter terrenos honores, non propter divitias sæculi, sed propter fratres meos et proximos meos, scilicet filios tuos [hanc pacem loquor, hanc pacem prædico

VERS. 9. — *Propter domum Domini Dei mei quasi boni tibi.* Id est, ut augeatur numerus filiorum tuorum, ut omnes ad te currant, et dicat unusquisque alteri : eamus in domum Domini [item] : *Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem (Isai. ii, 3).*

PSALMUS CXXII.

Videamus, quid iste ascensor in domo Dei stans, et in quartum [*Edit.*, quantum] fiduciæ gradum perveniens dixit :

VERS. 1. — *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælo.* Levemus oculos nostros a terrenis ad cœlestia, a nobis ad Dominum [*Ms.*, Deum] ; displicemus nobis, ut placeamus Deo, qui habitat in cælo, hoc est, in unitate sanctorum. Sicut spiritualiter oculos levare, ita spiritualiter cœlum intelligere debemus. Ubi habitat Deus, ibi [oculi] cordis nostri in charitate levandi [*Edit.*, ibi corda nostra levanda] sunt. [Hoc ut firmius intelligatur, exemplo isto amator se roboravit.]

VERS. 2. — *Ecce sicut oculi servorum in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Cum ergo audis Christum, leva oculos tuos ad Dominum Deum tuum : cum audis Dominum, leva oculos tuos ad [Dei] sapientiam et Dei virtutem. Leva oculos tuos ad dominam tuam, quia servus et ancilla es : servus, quia populus es ; ancilla, quia Ecclesia es. Sed ipsa ancilla sponsa facta est. Unus loquitur, et omnes in uno loquuntur, quia omnes unum sunt in Christo : unus populus, una Ecclesia, unus grex ad unum pastorem pertinens. 380 *Donec misereatur nostri*, id est, donec ab hujus vitæ tribulationibus, et ab hujus vitæ molestiis liberet nos, et in æterna patria constituat, quos hic per tentationes varias erudire non desinit. Et quid iste clamet audiamus.

VERS. 3. — *Miserere nostri [Ms., nobis], Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione.* Miserere nostri, ut fidem rectam teneamus ; miserere nostri, ut opera fidei convenientia perficiamus. Quis multum repleti sumus despectione, id est, hujus sæculi tentationibus.

VERS. 4. — *Et [multum] repleta est anima nostra opprobrium abundantibus et despectio superbis.* Et qui sunt qui opprobrium [nobis] faciunt, consequenter exponit : opprobrium abundantibus [his qui hujus sæculi felicitatibus gaudent] ; et despectio superbis, qui in divitiis suis [superbiunt et] despiciunt pauperes Christi, de quibus dicitur : *Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

PSALMUS CXXIII.

In quinto Graduum, hoc est, in patientiæ solidi-

tate, amator iste stans, hæc dicendo decantat : **A**

VERS. 1, 2. — *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis.*

Vox ista sanctorum sive martyrum, sive tribulationes in hoc sæculo patientium existit; quasi diceret: nisi Dominus nobis esset adiutor, nequaquam has tribulationes, et has passiones, et has persecutiones sustinere potuissemus; sed quia ille in nobis est, facile omnia pertransire valemus, quæ in hoc sæculo dura videntur. Hoc dicat Israel, hoc est, vir videns Deum hoc cogit, quia Deus hæc opera [*Ms.*, hoc opere] in illo complet. *Dum insurgent homines in nos, forte vivos deglutissent nos.* Ad devorandum nos, et quasi vivos glutendum insurgent. Quis horum tam immanes et tam immites persecutiones sustineret, nisi Dominus adjuvasset eos, qui nunquam derelinquit sperantes in se? Igitur in primo psalmo Graduum de dolosa lingua et blanda seductione se liberatum esse testatus est; nunc autem [in] hoc psalmo de aperta persecutione se redemptum esse per Dei et Domini misericordiam enarrat, quatenus et spirituales, et corporales vinceret persecutiones, vel in occulta tentatione, vel in aperta persecutione. Quod vero in antecedentibus psalmis quasi una persona loquitur [*Ms.*, loquatur], hic vero plurali numero dicit: illud significat propter unitatem corporis Christi: hoc etiam, quia multa sunt membra ad caput illud, quod est Christus, pertinentia.

VERS. 3, 4. — *Dum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua [*Ms.*, velut aquas] absorbuisset nos.* Vox martyris est truculentum persecutoris animum ostendentis: forsitan velut aqua [*Ms.*, aquas] absorbuisset nos. Aqua populum impium significat, qui quærit [*Ms.*, aquas hic populos impiorum significat, qui quærent] sanctos devorare.

VERS. 5. — *Torrentem pertransiit anima nostra, forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.* Immanitatem persecutionis significat torrentis nomine. Aquam intolerabilem, hoc est, incredibilem rabiem iniquorum perpassi sumus; et nisi Dominus esset in nobis, nullatenus evadere potuisset fragilitas nostra has immanissimas persecutiones. Ad laudem [se] liberatoris sui ista victrix adversariorum [cohors convertit (*Edit.*, concorditer conversa est)], dicens:

VERS. 6. — *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* Benedictus Deus qui vicit mundum; per quem nos vincimus, per quem nos liberati sumus a persecutorum dirissimis [*Edit.*, a persecutione et dirissimis] dentibus: et hoc, quia Deus erat in nobis.

VERS. 7. — *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.* Passer iste Christus est: et sicut ille liberatus est ab omni iniquitate, et a persecutione impiorum, et victor gloriosus ad paternam rediit sedem: sic nos per illum liberati sumus, et non sumus dati in laqueos diabolicæ fraudis, nec in manus venantium. Nos vitam perdidimus, sed fidem

servavimus: et melius quod [*Ms.*, quam] perdidimus, inventi sumus, ipsa dicente Veritate: *Qui perdidit animam suam propter me inveniet eam.* Et hujus adhortationis et patientiæ, et roboris quis est auctor [*Ms.*, actor] **381** in nobis, nisi ille qui fecit cælum et terram? Ipse qui fecit, ipse redemit; et ipse qui redemit, ipse remunerat: ipsi dicimus semper: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram (vers. 8).*

PSALMUS CXXIV.

Modo incipit de stabilitate æternæ Jerusalem dicere, et de illorum fiducia et stabilitate [*Ms.*, soliditate], qui ad eam toto desiderio festinant, dicentes:

VERS. 1. — *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem.* Fides quæ ad Deum est, stabilem facit vitam; nec ullis tentationibus moveri potest, qui supra firmam petram suam construit domum. Quis est mons Sion nisi Christus, qui est *in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes (Isai. 11, 2)?* Sion est Ecclesia, in qua speculum vitæ et æternitatis visio, cujus caput est Christus. Ecce quærit iste ascensor spiritalium graduum, qualis sit ista Jerusalem, in qua sanctorum chorus habitat, et respondetur ei:

VERS. 2. — *Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc et usque in sæculum.* Isti montes sunt angeli [sunt apostoli], sunt prophetæ, et prædicatores sancti, qui muniant istam Jerusalem. Et ne hoc tibi parvum videretur, quod tales montes habet in circuitu, statim subjunxit: *Et Dominus in circuitu populi sui.* Ecce quales habemus muros, quales munitiones, quales defensores! Maneamus intra septa Jerusalem, et non timeamus insidias diaboli, nec sagittas ejus, tales habentes defensores; et hoc non ad tempus, sed in æternum, ideo dicit: *Ex hoc nunc et usque in sæculum.* Sequitur:

VERS. 3. — *Quia non derelinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum: ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.* Sors justorum est stare ad dexteram Dei in die judicii; super sortem vero illorum, id est, super congregationem illorum, non venit virga impiorum, id est, sententia illa terribilis: *Ite, maledicti, in ignem æternum. Ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.* Quare hoc, **U** *non extendant justi ad iniquitatem manus suas?* Ut ad tempus ferant justi iniquos dominantes, et intelligant non esse sempiternum; sed præparent se ad possidendam hæreditatem sempiternam; tunc enim destruetur omnis potestas iniquitatis, ut sit Dominus omnia in omnibus. Hoc cogitent, qui recto sunt corde, quod non semper dominantur injusti, sed auferetur potestas illorum ab eis, et regnabit Dominus [solus] super sanctos suos.

VERS. 4. — *Et benefaciat bonis et rectis corde.* Hic, ut in fide et bono opere permaneant stabiles, et in futuro gloriam accipiant sempiternam.

VERS. 5. — *Declinantes autem in obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem, pax super-*

Israel. Qui operantur iniquitatem, id est, quorum A
facta imitati sunt, qui [Ms., quia] eorum præsentem lætiti-
am amaverunt, et futura supplicia non credide-
runt. Qui ergo recti sunt corde, et non declinant,
quid habebunt? Jam veniamus ad ipsam hæredita-
tem. Quæ est illa hæreditas? Pax super Israel. Quæ
pax? Illa, quæ exsuperat omnem sensum.

PSALMUS CXXV.

Psalmus iste Graduum redemptionis nostræ laudem
decantat, quomodo liberati sumus de captivitate dia-
bolice potestatis, et peccatorum nostrorum vinculis:
cantat [enim] iste amator libertatis nostræ:

VERS. 1. — *In convertendo Dominus captivitatem*
Sion, facti sumus sicut consolati, id est, gaudentes.
Sion in angelis æterna, in hominibus captiva est.
Unde captiva? Quia venundati sub peccato. Unde ven-
undati, nisi consentientes peccato? Liberi facti sum-
us, sed nosmetipsos vendidimus peccato [propter
consensionem peccati in primo parente nostro (*Edit.*,
consortes facti peccato primi parentis nostri)]. Sed
in secundo liberati sumus et ideo consolati. Non enim
omnes illius civitatis cives captivi sunt, sed qui inde
peregrinantur, captivi sunt: consolatio vero misero-
rum est et gementium; 382 sed modo hæc conso-
latio est in spe, tunc erit in re, dum videbimus facie
ad faciem: usque nunc in fide credimus, et in spe
amamus.

VERS. 2. — *Tunc repletum est gaudia os nostrum,*
et lingua nostra exultatione. In hac consolatione hu-
jus redemptionis nostræ repletum est os cordis nostri
gaudio, et lingua cordis exultatione: os cordis et
lingua cordis, quo [Ms., qua], ore carnali clauso,
dum oramus, clamamus ad Deum: *Tunc dicent inter-*
gentes, magnificavit Dominus facere cum illis. Id est,
misericordiam facere cum omnibus gentibus: quia
non tantum notus in Judæa Deus, sed a finibus terræ
laudes audivimus iustorum dicentes [Ms., iusti dicen-
tis]: *Exaudi nos, Deus salutaris noster, spes omnium*
finium terræ, et in mari longe (*Psal. LXIV, 6*). Dica-
mus [Ms., dicunt] itaque omnes:

VERS. 3. — *Magnificavit Dominus facere nobiscum,*
facti sumus lætantes. Misericordiam fecit nobis, ideo
facti sumus lætantes.

VERS. 4. — *Convertet Dominus* [Ms., *Converte, Do-*
mine], *captivitatem nostram sicut torrens in austro*.
Torrentes dicuntur flumina hiemalia; magno enim
impetu repentinis aquis impleta currunt. Auster vero
ventus calidus est, et glacies solvens: significat vero
Spiritum sanctum qui duritiam peccatorum nostro-
rum, quæ zelo [*Fortè*, gelu] infidelitatis constricta
est, solvit et siccant, et convertit captivitatem nostram
in lætitiã.

VERS. 5. — *Qui seminant in lacrymis, in gaudio*
metent. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*.
Item: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam*
consequentur (*Matth. v, 5, 7*). Seminant in lacrymis,
qui lugent sua peccata; seminant in valle, qui mise-
ricordiæ opera faciunt, dicente Apostolo: *Qui semi-*
nat in benedictione, de benedictione accipiet (*II Cor.*

A ix, 6): quantum enim quisque seminat, tantum re-
cipiet. Nam ipsa vita, in quam intravimus, misera
est, lacrymosa est, laboribusque plena. Ideo homo
natus flere novit, ridere non novit, quia ad laborem
natus est, non ad lætitiã.

VERS. 6. — *Euntes ibant, et fiebant, mittentes se-*
mina sua. Iste Gradus canticorum ad opera nos mi-
sericordiæ exhortatur, ut eamus et quæramus cui
bene faciamus et compatiens simus miseræ alio-
rum; sicut Apostolus dicit: *Flere cum flentibus* (*Rom.*
xii, 15). Mittamus semina nostra super transeuntes
aquas, quia in multo tempore inveniemus illa. Ideo
sequitur: *Venientes autem venient in exultatione,*
portantes manipulos suos. Quo venient, nisi in præ-
sentiam summi Judicis? [Quid] portant? opera mise-
ricordiæ. *Esurivi enim, ait Dominus, et dedistis mihi*
manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere. Quid ergo
auditori erunt? *Venite, benedicti Patris mei, percipite*
regnum quod vobis paratum est ab origine mundi, etc.
(*Matth. xxv, 34, 35*). Tunc illis hoc dicitur, qui opera
misericordiæ modo diligenter volunt seminare in
pauperes.

PSALMUS CXXVI.

Hæc cantica, ut sæpe diximus, ascendentium sunt.
Qualiter ascendentium? Scilicet amando Deum. Qui
Deum amat, ascendit; qui sæculum amat, cadit. Sed
hujus psalmi titulo additum est: *Canticum Graduum*
Salomonis. Videamus, cur nomen Salomonis in hoc
tantummodo [loco] additum sit. Salomon interpret-
atur pacificus. Quis [est] iste pacificus, nisi verus
Salomon Dominus noster Jesus Christus, qui cœlestia
et terrestria pacificavit in sanguine suo, et fecit
utraque unum, duos sibi parietes conjungens in se-
ipso, summo angulari lapide. Nam Ecclesia [de] duo-
bus populis, id est, circumcisionis et præputii copu-
lavit in unum ovile, ut sit unus pastor et unum
ovile. De isto vero Salomone in capite hujus psalmi
dicitur:

VERS. 1. — *Nisi Dominus ædificaverit domum, in*
vanum laborant [Ms., *laboraverunt*], *qui ædificant*
eam. Nisi Dominus ædificet Ecclesiam absque macula
et ruga, in vanum laborat omnis prædicator. Qui
sunt qui in vanum laborant, nisi hæretici qui labo-
rant Ecclesiam congregare, sed absque Domino; ideo
vanum est opus illorum. Ex quo populus fidelis ædi-
ficatus est, custos est ipsius Dominus noster Jesus
Christus, qui ædificat, qui conservat, qui protegit,
qui remunerat; ille solus in omnibus et ædificator et
custos. Ideo dixit in sequenti versu: *Nisi 383 Do-*
minus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit
eam. Ista est civitas, de qua sæpius in his Graduum
psalmis cantatur, spiritualis utique Jerusalem.

VERS. 2. — *Vanum est vobis* [Ms., *in vanum est*
vos] *ante lucem surgere*. In vanum est enim intus ho-
mini absque divina gratia laborare. [Præveniat gra-
tia, sed subsequatur obedientia, tunc non laborat in
vanum]. *Surgite postquam sederitis, qui manducatis*
panem doloris. Si vultis in excelso esse, estote hic
humiles, ubi humilis fuit ille, qui pro nobis pauper

fuit factus, ut ibi excelsi sitis, ubi ille sedet ad dexteram Dei Patris. Surrectio exaltationem significat, sessio humilitatem designat. Aliis locis sessio intelligitur ab honore iudicandi, ut illic : *Sedebitis vos super sedes duodecim* (Matth. xix, 28). Item sessio humilitatem significat, ut illic : *Jesus fatigatus ex itinere sedebat sic super fontem* (Joan. iv, 6). Nam et in alio psalmo dicitur : *Domine, tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam* (Psalm. cxxxviii, 2), id est, humilitatem meam et exaltationem meam. Ut ergo intelligeretur, ad quam pertineret hæc sessio formam, addidit statim : *Qui manducatis panem doloris*. Manducant panem doloris, qui gemunt in hac peregrinatione. Cœlestem ergo desiderio anhelemus patriam : hic humiliatio, illic exaltatio ; hic peregrinatio, illic patria. Humiliemur sub potenti manu Dei, ut nos exaltet in tempore visitationis. Quasi quæret iste amator, quando esset ista resurrectio, id est, exaltatio, responderetur ei :

VERS. 3. — *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini : filii merces fructus ventris*. Somnus hic mortem significat. [Sicut] Christus non est exaltatus nisi post mortem, ita nostra exaltatio non erit [Edit., est], nisi post mortem : quia illius resurrectio non fuit nisi antea moreretur, nec nostra erit resurrectio nisi antea moriamur. Quasi vero quæreret iterum [et diceret] : Quibus dilectis ? Ait : [Hæc est] *hæreditas Domini, filii merces fructus ventris*. Quæ est hæreditas ista ? Illa utique, de qua dicitur : *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* (Psal. ii, 8). Qui sunt *filii merces* [Ms., mercis] ? Sancti scilicet omnes, quos Christus suo sanguine acquisivit. *Fructus ventris*, id est [fructus Ecclesie]. Hæreditas et filii et fructus unum significant, id est, omnium sanctorum congregationem [Edit., congregatio], *filii merces, fructus ventris*. Deinde adjungit :

VERS. 4. — *Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii excussorum*. Sagittæ apostoli sunt, quorum sonus exivit in omnem terram, de manu potentis missi, id est, Christi ; *Ita filii excussorum* [illi ipsi apostoli filii sunt excussorum], id est, filii prophetarum, qui secreta et mysteria incarnationis Christi, et sanctæ sacramenta Ecclesie, Dei dono [Ms., de idoneo], cœlestis thesauri excusserunt et in lucem prodixerunt a sæculis mysteria : horum filii sunt [Ms., erant] apostoli, quia quod illi in ænigmate pronuntiaverunt, hoc apostoli in Christo quasi historiam prædicaverunt.

VERS. 5. — *Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis : non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta*. Ex ipsis, id est, ex apostolorum prædicationibus, qui totum suum desiderium ex illa [Ms., illorum] prædicatione implet, et amat cœlestia, non terrena ; æterna, non temporalia. Iste non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Porta vero Christus est : qui Christum prædicat, qui in Christo loquitur, qui in Christo manet, non confundetur in æternum : sed prædicat opportune importune, id est,

A volentibus et nolentibus audire verbum Dei, etiam amicis et inimicis. Ille stat [in porta (Edit., importune)] ut omnes audiant, et omnes ædificentur.

PSALMUS CXXVII.

Venit ad canticum beatitudinis istorum ascensor Graduum, et ait, unde sit ista beatitudo [sibi quæ dixit] :

VERS. 1. — *Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus*. Hæc vera [Ms., vero] beatitudo in timore Domini consistit, et in observatione præceptorum illius. Iste est timor, de quo in alio psalmo dicitur : *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi* (Psal. xviii, 40). Alius est timor propter pœnam, alius est propter amorem : **384** iste est beatus, qui propter charitatem timet Dominum, et in charitate ejus præcepta observat. Ut ille ipse ait : *Si diligitis me, mandata mea servate* (Joan. xiv, 15).

VERS. 2. — *Labores fructuum tuorum manducabis* [Ms., fructuum manuum tuarum], *beatus es, et bene tibi erit*. Non labores manducat quisque, sed quod ex labore nascitur, id est, fructus. Sancti martyrea laboraverunt in hoc sæculo, ut fructum vitæ æternæ acciperent, ut impleatur in illis, quod dictum est : *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus [regnum], ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo* (Luc. xxii, 28). *Beatus es et bene tibi erit*. Hic beatus in spe, illic bene tibi erit in re, dum videbis faciem ad faciem, quem hic amas in corde.

VERS. 3. — *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ*. Uxor Christi Ecclesia est [Ecclesia, quæ] et sponsa, quæ abundat fructu boni operis. *In lateribus domus tuæ*. Illa sunt latera in domo Dei, quæ adhærent Christo firmius. *Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ*. Non est alia in Christo uxor, alius filius, sed omnes unum in Christo. Quam ante uxorem nominavit, nunc nominavit et filium [Ms., filios], quia uxor et filii Ecclesia est Christi. *Sicut novellæ olivarum*. [Oliva] pacem significat. Ideo filii in novitate spiritus non in vetustate litteræ in pacem Christi transeunt [Ms., transeant] : *In circuitu mensæ tuæ*. Mensa Christi Scriptura sancta est, unde pascimur, unde intelligimus, quid amemus, et quid desideremus, ad quem habeamus oculos levatos.

VERS. 4. — *Ecce sic benedicetur omnis homo, qui timet Dominum*. Recurrit ad principium psalmi, ubi ait : *Beati omnes, qui timent Dominum*. Nunc exponit, quæ sit ista beatitudo, quæ timentem Deum debetur, vel quomodo benedicendus sit, qui Deum timet. Ait enim :

VERS. 5. — *Benedicat te Dominus ex Sion, et videas, quæ bona sunt in Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ*. *Ex Sion, dixit, benedicat te Dominus*, id est speculatione vitæ æternæ. Illa est vera benedictio, quæ nos facit vitam desiderare æternam. Ideo adjungit : *Ut videas bona, quæ sunt in Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ*, id est, æterna bona, non temporalia :

permansura, non transitoria, quæ sunt in Jerusalem A priusquam in iudicio puniantur, arescunt, non habentes humorem boni operis.

VERS. 6. — *Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.* Filii tui sunt opera bona, quæ facis; filii filiorum tuorum, fructus honorum operum, quæ videnda et recipienda sunt in futura vita, ubi pax erit super omnes Deum videntes: et hæc pax est Christus, quæ exsuperat omnem sensum. Illa pax custodiat corda nostra in perpetuum.

PSALMUS CXXVIII.

VERS. 1. — *Decimus iste psalmus Graduum ita incipit: Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israel.* Vox est Ecclesiæ sustentis falsos fratres, et in exempla priora respicientis [Edit., B exemplo . . . respiciens], et super ipsa exhortantis exemplis Patrum invincibiliter sustinere: quia olim expugnata [est] Ecclesia, et non noviter, sed semper, ab initio, quo cœpit esse. Nam Abel Ecclesia fuit Christi, sed a fratre expugnatus est; similiter Jacob Ecclesia Christi fuit, sed a fratre Esau expugnatus est; etiam et Moses in Ecclesia Christi sæpissime expugnatus est a populo, cui præfuit. Occisus fuit Christus a synagoga, sed non superatus [Edit., separatus]. Ecce enim exemplis docebat nos adversus falsos fratres fortiter sustinere. Dicant omnes qui Deum pleno corde diligunt Deumque videre cupiunt, et dicant iterum:

VERS. 2. — *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi.* Sive in Vetere, sive C in Novo Testamento, et nunquam potuerunt prævalere mihi, ut consentirem eis.

VERS. 3. — *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitates suas.* Fabricaverunt tolerantiam mihi supra dorsum; posuerunt mihi tribulationes, sed ego portavi eas, donec corrigantur, et sic desinant persequi me, et vel in 385 fine excutiantur a dorso meo: ego usque in finem tolero, sed usque in finem persequuntur. *Prolongaverunt iniquitates suas,* quia non est tempus in hoc sæculo, quo Ecclesia Christi persecutionem non patiatur a falsis fratribus.

VERS. 4, 5. — *Sed Dominus justus concidet cervices peccatorum; confundantur et convertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.* Id est, superbiam illorum conteret. Per cervicem superbiam istorum designat. *Confundantur et reveantur omnes, qui oderunt Sion.* Confundantur in iudicio, reveantur in profundis. *Qui oderunt Sion* [Sion est Ecclesia]: id est, qui oderunt Ecclesiam, et nolunt obedire verbo Dei. Sunt enim in Ecclesia, sed ficti fratres, et odio habent bene operantes in ea. [Vide (Edit., Unde) quid] sequitur de his, qui oderunt Ecclesiam;

VERS. 6. — *Fiant tanquam fenum tectorum, quod priusquam evellatur, arescit.* [Perit enim omnis gloria superbientium in hoc sæculo;] et sicut fenum tectorum sine radice est, et cito arescit, sic illi cito perent: quod priusquam evellatur, arescit; id est,

priusquam in iudicio puniantur, arescunt, non habentes humorem boni operis.

VERS. 7. — *De quo non implebit manum suam qui metet, et sinum suum qui manipulos colliget.* Messores sunt angeli, de quorum operibus non implent sinus suos, quia zizania sunt, et non triticum: sed in fasciculos ligantur et igne comburuntur æterno.

VERS. 8. — *Et non dixerunt, qui præterierunt: Benedictio Domini super vos, benediximus vobis in nomine Domini.* Transeuntes sunt per hujus sæculi viam prophetæ, patriarchæ et apostoli: quorum benedictio proficit in filiis Ecclesiæ, non in falsis fratribus, qui expugnant Ecclesiam: non dant enim benedictionem super perituros, sed super mansuros; et quam benedictionem dant? Benedicunt [inquit] in nomine Domini, quia omnis benedictio et omnis sanctificatio per nomen Domini roboratur et confirmatur.

PSALMUS CXXIX.

VERS. 1. — *Sequitur vero psalmus Graduum, cujus principium est: De profundis clamavi ad te, Domine: Domine, exaudi vocem meam.* Ad istum itaque psalmum [Ms., ab isto . . . psalmo] considerationis gradus est, et cujusdam querelæ statio, ut intelligamus ita, in quo profundo sumus, et unde clamare nobis necesse est. [Profundum (Edit., profunda) enim] est nobis vita ista mortalis. Quisquis se in profundo intellexerit, clamet, gemat, suspiret, donec de profundo eruatur, et veniat ad eum, qui super omnes abyssos sedet, et super Cherubim et super omnia quæ creavit, non solum temporalia, sed etiam spiritualia: sed inde usque ad profundum hujus vitæ pervenit, ut nos liberaret ab hoc profundo miseræ, et nos incitaret ad eum clamare, qui est Salvator verus et dicere: *Domine, Domine, exaudi vocem meam.*

VERS. 2. — *Fiant aures tuæ intendentes in orationem servi tui.* Geminatio clamoris, significatio est deprecationis intimæ. Sequitur vero:

VERS. 3. — *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?* Aperit de quo profundo clamaret, id est, de peccatorum suorum abisso, quæ inundaverunt super caput ejus: intelligens omnem vitam hanc tentationibus plenam. Ideo dixit: *Quis sustinebit?* Si justitiam tantummodo iudicis nobis, D et non miserationem præstes, nullus est qui sustinere possit, quia omnes [sunt] filii iræ: sed magis nobis spes est de miserationibus tuis, et non de meritis nostris.

VERS. 4. — *Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te, Domine.* Propitiatio [hæc] est sanguis Christi, qui nos liberavit a servitute timoris, quæ in lege fuit veteri. *Sustinui te, Domine,* id est, speravi in te, Domine, sicut in alio psalmo dicit: *Expectans expectavi Dominum, et respexit me* (Psal. xxxix, 2): expectavi per spem, et respexit me per misericordiam.

VERS. 5. — *Sustinuit anima mea in verbum tuum, Domine, speravit anima mea in Domino.* In quod verbum sustinuit? In Verbum, quod caro factum

est, speravit anima mea; per quod Verbum mihi A omnia dimissi peccata. Sed adhuc sperat anima mea in Domino. Quid sperat? Remissionem peccatorum recipere. Sed 386 adhuc vitam æternam non teneo: et quia fecisti quod promisisti, spero te facturum esse quod adhuc restat, ut post resurrectionem omnium vitam æternam accipiam.

VERS. 6. — *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.* Custodia matutina [Christus resurrexit (*Edit.*, est Christus, qui resurrexit)], in quo omnes resurrecturi sumus; ideo ex illa resurrectionis suæ vigilia usque ad noctem, id est, finem mundi omnes sancti sperent in Domino; et hæc spes inde certissima est,

VERS. 7. — *Quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio.* Per illum itaque redempti sumus, per illum resurrecturi sumus. B

VERS. 8. — *Ipsæ redimet Israel ex omnibus iniquitatibus suis.* [Ubi superabundavit peccatum] superabundavit gratia: gratia enim Dei salvati sunt per fidem, ab omnibus iniquitatibus suis. Omnes fideles nomine [*Ms.*, nomen] Israelis designat, quia omnes per copiosam redemptionem Domini Jesu Christi redempti sunt ab omnibus iniquitatibus suis. Scire debemus quod in aliquibus locis in his psalmis sonant verba quasi de multis, sicut ubi ait: *Miserere nostri* [*Ms.*, nobis], *Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione* (*Psal.* cxxii, 3). In aliquibus sicut de uno, ubi ait: *De profundis clamavi ad te, Domine.* Et hoc [ideo] quia multi sumus in membris, unum autem in Christo: et omnes in uno loquuntur, et unus in omnibus loquitur. Dicit enim iste ascensor:

PSALMUS CXXX.

VERS. 1. — *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* Sacrificium Deo humilitatis offert in his verbis, sicut in alio psalmo legitur: [*Sacrificium Deo*] *spiritus contribulatus*, id est, humiliatus (*Psal.* l, 19). Magis itaque audita est humiliantis [*Ms.*, humiliati] publicani oratio, quam superbientis Pharisæi. *Neque elati sunt oculi mei.* Oculos cordis elatos non esse dixit, sed humiliatos, quia omnium bonorum custodia est humilitas. *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.* Nec quæsiivi, ut magnus essem inter homines, aut mirabilis faciendo signa et miracula: quia signa propter infideles data sunt, non propter fideles, ut per signa crederent, qui per prædicationes non crediderunt. Unde subdidit:

VERS. 2. — *Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam: sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.* Videntur maledictionem sonare hi duo versus, et ad hæreticos pertinere; qui non volunt humiliari in pace Ecclesiæ, sed exaltari in schisma doctrinæ suæ. Noluerunt matris Ecclesiæ lacte nutriri, ut ad solidum cibum, qui Christus est, pervenirent. Ideo ablactati sunt et a matre repulsi, quia a lacte pietatis nutriri noluerunt: et sunt doctores erroris, cum non sint discipuli

veritatis; ideo retribuetur eis in animabus [*Edit.*, manibus] illorum: Quia propter infidelitatem schismatis in anima recesserunt a fide, ideo in anima recepturi erunt, quidquid meruerunt.

VERS. 3. — *Speret Israel in Domino, qui est spes omnium Deum videntium.* *Ex hoc nunc et usque in sempiternum*, id est, usque ad æternitatem, in qua videbimus, in quem nunc speramus.

PSALMUS CXXXI.

Venit hic prævius nostræ [*Ms.*, noster] ascensionis, et ad gradum mansuetudinis, in qua exemplum nobis sanctissimi David proposuit, quasi ex sua persona dicens:

VERS. 1. — *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus.* David manu fortis interpretatur, qui juxta historiam pepercit inimico quærenti animam suam: significans Christum nostrum bellatorem, qui superbissimum Goliath propriæ fortitudinis lapide prostravit, et nobis, cum inimici essemus, mansuetus est factus, ut nos ejus exemplo edocti mansueti simus et mites.

VERS. 2-5. — *Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob.* Jurare Dei, est promissionis suæ votum ostendere [*Ms.*, promissiones suas ostendere]. *Votum vovit Deo Jacob.* Quid est votum Christi, nisi ut redimeret humanum genus? Unde ait in Evangelio: *Opus 387 consummavi, quod dedisti mihi* (*Joan.* xvii, 4). *Votum vovit Deo Jacob.* In sequentibus demonstrat quid vovisset Deo, id est, ut inveniret [*Edit.*, invenerit] tabernaculum Deo Jacob, id est, Ecclesiam sanctam, de qua dicitur in alio psalmo: *Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine* (*Psal.* lxxxiii, 2). Sed nos, si bene egerimus, tabernaculum erimus Dei, et templum Dei vivi, sicut dixit Apostolus: *Templum Dei estis vos.* Nulla nos [*Edit.*, vos] dormitatio, nulla oblectatio carnis, nulla ambitio sæculi deterreat, ut tabernaculum Deo non inveniamus in nobismetipsis.

VERS. 6. — *Ecce audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis silvæ.* Ephrata speculum interpretatur; in speculo imagines conspiciuntur; significat prophetas, qui per imaginem locuti sunt de futura domo Dei, quam invenimus in campis silvæ, ibi audivimus de domo Dei, id est, in latitudine [*Edit.*, altitudine] gentium, quæ vepribus et spinis peccatorum obsitæ sunt: sed ibi est modo domus Dei, et Ecclesia Christi, de qua propheta prædixerunt.

VERS. 7. — *Introibimus in tabernaculum ejus.* Cujus? Dei Jacob. Quomodo introibimus. Per fidem. *Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.* Cujus? Christi Domini nostri, ubi vestigia conspiciuntur ejus, et ibi miracula illius narrantur, et redemptionis nostræ firmitas: quia absque hujus domus charitate salus [*Edit.*, solus] non inveniretur: ibi adorandus [*Ms.*, adorandum] est, ubi fides recta esse diceretur.

VERS. 8. — *Exsurge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ.* Christo dicitur, ut exurgat a mortuis, et intret in requiem suam: id

est, post laborem passionis in requiem coelestis gloriae. *Tu et arca sanctificationis tuae*. Arca Christi Ecclesia est Christi. Resurrectio praecessit in capite, quae secutura [Edit., secuta] erit in membris, ut fiat, quod ipsa Veritas ait: *Volo, Pater, ut ubi ego sum, et isti sint mecum*.

VERS. 9. — *Sacerdotes tui induantur* [Ms., induant] *justitiam, et sancti tui latentur*. Sacerdotis est justitiam praedicare, et exemplis ostendere; populi est gaudere in justitia, et sacerdotum praedicatione [Edit., gaudium ..... praedicatione]. Item: induantur sacerdotes fide et spe, sanctique latentur; quia sicut Christus surrexit in gloria, ita et sancti cum Christo surrecturi sunt in gloria.

VERS. 10. — *Propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui*. Vox est ad Deum Patrem deprecantis [Ecclesiae: non avertat faciem Christi sui, propter victoriam quam fecit de inimicis suis, id est, ut avertit eam a Judaeis]: et post plenitudinem gentium omnis Israel salvus fiet, qui modo [Ms., quo modo] in apostolis et reliquis salvus est.

VERS. 11. — *Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eum*. Juratio Domini confirmationem sententiae significat, nec frustra jurat, nec sine fructu erit [Ms., nec frustrum erit] quod promittit, sed veritatem jurans veritatem implet, quia veritas falli non potest. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* [Ms., meam], id est, de utero virginali nascetur, quem ponam super sedem meam. *Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet* [Isai. xi, 1]. Virga de radice patriarchae exiet, et flos, id est, Christus de ventre virginis ascendet. [Sed] alia habet translatio: *Juravit Dominus, et non poenitebit eum*. Non alienius Deum poenitet, sed aliquid immutare enim significat, dum dicitur, poenitet Deum. *Juravit Dominus, et non poenitebit eum*, id est, immutabile vult conservare, quod facit [Ms., fiat], quod statuit cum David servo suo.

VERS. 12. — *Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea haec, quae docebo eos. Et filii eorum usque in saeculum sedebunt super sedem meam*. Utique et filii [tui et filii] filiorum tuorum, si custodierint praecipua mea, sedebunt super sedem beatitudinis tuae: quia omnes fideles filii [sunt] in Christo David et filii Abraham, de quibus ipsa Veritas dicit: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham* [Matth. iii, 9].

VERS. 13. — *Quoniam elegit Dominus Sion, praelegit eam in habitationem sibi*. Sion universalis est Ecclesia, in angelis beata, in habitatoribus [Edit., habitatio-nibus] terrae peregrina, quae et ipsa in parte ventura est [Ms., pars futura est] beatitudinis angelicae. Et haec est habitatio Dei **388** in aeternum. Quos elegit in Christo Deus, praelegit, id est, praedestinavit ante constitutionem saeculi juxta apostolum, [dicentem]: *Quia quos vocavit, hos et praedestinavit* [Rom. viii, 30].

VERS. 14. — *Haec requies mea in saeculum saeculi,*

^a Edit.: Deprecantis pro Ecclesia: *Non avertas faciem Christi tui*, propter victoriam quam fecit David de inimicis suis, averte iram a Judaeis.

hic habitabo, quoniam elegi eam. Ista Dei verba sunt; haec requies mea, hic requiesco. Quantum [Edit., quoniam] nos amat Deus [fratres], ut quia nos requiescimus, se dicat requiescere. Non enim ipse aliquando turbatur, aut sic requiescit: sed ibi se dicit requiescere, quia nos in illo requiem habemus. *Hic inhabitabo, quoniam elegi eam*.

VERS. 15. — *Vidua ejus benedicens benedicam, pauperes ejus saturabo panibus*. Omnis anima quae se intelligit desertam ab omni auxilio, nisi solius Dei, vidua est secundum saeculum, quia saeculum eam deserit: non tamen exinde vidua est, quae Christum habet virum; ideo sancta Ecclesia in omnibus membris suis vidua est, a saeculo derelicta atque contempta, a Christo autem electa et sponsata. Et *pauperes ejus saturabo panibus*. Pauperes Christi sunt, qui non amant hoc saeculum, sive habeant divitias, sive non habeant. Aliquibus enim datae sunt divitiae ad dispensandum egenis, non autem datae sunt eis ad possidendum: neque spem in illis debent ponere, nec satietatem in illis habere; sed in nomine Christi confidere, et in justitia, et in charitate Dei et proximi: haec est saturitas sanctorum, non saeculi divitiae.

VERS. 16. — *Sacerdotes ejus induam salutari, et sancti ejus exultatione exultabunt*. Qui sunt sacerdotes? qui seipsos obtulerunt [Ms., offerunt] Deo hostiam vivam, Deo placentem. *Et induam salutari*, id est, Christo Jesu, qui est salus omnium credentium ut Apostolus ait: *Quotquot baptizati estis, Christum induistis* [Gal. iii, 27]. *Et sancti ejus exultatione exultabunt*. In quo exultabunt? Ut induantur Christo; ideo subjicit:

VERS. 17. — *Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo*. Ut de Christo intelligatur, non de solo regno [Ms., ut de Christo praesumatur, non de saeculo]. Cornu regnum et altitudinem significat; David regem Christum. *Paravi lucernam Christo meo*. Ipsa Veritas in Evangelio de Joanne dicit: *Ille erat lucerna ardens et lucens, ille paratus fuit a Deo Patre, ut praerret faciem Christi sui, sicut dictum est: Ecce ego mitto angelum meum, qui praeparabit viam tuam ante te*.

VERS. 18. — *Inimicos ejus induam confusione, super ipsum autem effloreat sanctificatio mea*. Super ipsum, id est, Christum, effloreat sanctificatio mea. In ipsius vero baptismo remissio peccatorum est, et sanctificatio et Spiritus sancti donum, ipso Joanne attestante [qui ait]: *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto, et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei* [Joan. i].

PSALMUS CXXXII.

Pervenit jam ad psalmum [quarti decimi (Edit., quartum decimum) gradus], in quo unitatem sanctorum laudat iste ascensionis amator: gaudet se ad unitatem fraternae charitatis pervenire, ideo ait:

VERS. 1. — *Ecce quam bonum et quam jucundum,*

habitare fratres in unum. Quid pulchrius est, quidve A
jucundius est, imo quid melius, quam unitas et charitas in Christi membris, quæ fratres nominare placuit; et cui rei similis sit hæc unitas, in sequenti paradigmate exposuit, dicens:

VERS. 2. — *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Quis est iste Aaron? Utique Christus, qui solus intravit in Sancta sanctorum in sanguine, non alieno, sed proprio, intercessurus pro nobis apud Deum Patrem. *Sicut unguentum in capite:* Unguentum hoc Spiritus sanctus est, quod a capite Christi defluit; nam caput nostrum Christus est. *Descendit in barbam,* id est, fortes et invincibiles pugnatores pro Christi nomine, apostolos primum et sanctificatores [*Ms.*, sanctificatos] martyres, et sic in omnes fideles pervenit, ideo adjunxit: *Quod descendit in oram vestimenti.* Hujus vestimentum sacerdotis sancta [est] Ecclesia, quæ in finem mundi ejus sanguine consecrata est, et in vestem sibi contexta. Ideo dixit in oram vestimenti, subjungensque ait aliam similitudinem sub eadem significatione:

389 VERS. 3. — *Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.* Hermon dicitur interpretatum, nomen exaltatum, quod est Christus in cruce exaltatus, et postea in cælum elevatus, cujus gratia, id est, ros illius, descendit in montem Sion, id est, sanctus et perfectus in Ecclesia Christi. Quod enim barba vel ora vestimenti significat, hoc etiam mons Sion significare videtur. Sequitur: *Quoniam ibi mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum.* Ubi mandavit? In fratribus videlicet qui habitant in unum, ibi præcepit benedictionem, ibi benedicunt Dominum, qui habitant concorditer, ibi etiam et vitam æternam percipiunt [*Ms.*, ibi etiam vita æterna].

Hucusque per gradus canentes ascendebamus ad domum Dei. Videamus quid agendum sit in ea. Quid igitur? nisi Dominum corde, et ore in charitate benedicere, cum Propheta dicentes:

PSALMUS CXXXIII.

VERS. 1. — *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini.* Ecce nunc, id est, in hoc tempore, in quo congregavit nos Dominus per unigenitum Filium suum in domum dilectionis suæ, benedicamus Dominum, non transitoria sed permansoria laude, alterutrum hortantes, nos stare et permanere in laude Dei. *Qui statis in domo Domini, in atrii domus Dei nostri.* Id est, qui permanetis in catholica fide, in unitate charitatis, quæ atrii nomine in hoc loco designatur. Atrium autem latus est locus, et apertus ad solem: ita mens nostra, latitudine charitatis illuminata, omnibus aperta debet esse ad benefaciendum. Addidit:

VERS. 2. — *In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum.* Noctes itaque tribulationes significant hujus sæculi, in quibus admonetur manus ad bona opera levare, et Dominum benedicere, non solum verbis, sed et operibus bonis. Facile est Deum in prosperis benedicere, sed multum necessarium est, eum in adversis laudare cum Job, qui omnibus ablatis quæ habere potuit, ait: *Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in sæculum* (Job. 1, 21). Sequitur:

VERS. 3. — *Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum et terram.* Sion specula [*Edit.*, speculum] dicitur, in qua benedicendi sunt sancti, qui ad quintum decimum gradum perveniunt, et in coenaculo sub numero decies duodenario Spiritum sanctum receperunt. Ergo si omnes numeros ab uno usque ad quindecim aggregabis, fiunt centum viginti, qui numerus, sancti Spiritus adventu consecratus, significat, veteri testamento novum designari, et novo vetus adimpleri. In primo gradu tribulati clamavimus ad Dominum: in quinto decimo liberati a tribulationibus, Dominum benedicere jubemur, non alium nisi eum, qui fecit cælum et terram: *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum* (Psal. cxiii, 16), qui de terrenis ad cœlestia ascendere jubentur.

HYMNUM VETUS

DE XV PSALMIS GRADUUM.

MONITUM PRÆVIUM.

Hujus hymni auctorem non esse Alcuinum, diximus superius in prænotatione ad trium Commentarium Psalmorum hucusque recensitum. Hoc tamen loco illum apte collocari censuimus, quod saltem ab Alcuino scriptus, vel dictatus, suoque dilecto Aquilæ directus fuerit, prout ex epist. 153 constat. Hunc ipsum verò locum etiam occupat in pervetusto codice ms. bibliothecæ nostræ S. Emmerami. Lectiones differentes inter uncos inclusimus ex cod. Reichenaviensi, seu Divitis Augiæ.

Ad Dominum clamaveram, dum [Cod. Reich., cum] tribulatus fueram,

Et exaudivit Dominus servum suum quatuorciens.

Levavi meos oculos, statim ad montes pristinos,

Unde erit altissimo auxilium a Domino.

390 *Lætatus sum in omnibus, quæ dixit mihi Dominus:*

Ad domum Dei [Id., Domini] ibimus, in qua semper manebimus.

Ad te meos levavi oculos, o Deus [Id., Dominator] inter nos,

Qui es in cæli culmine, cum angelorum agmine.

Nisi quia altissimus erat in nobis Dominus,

Dicat Israel, omnibus infirmiores fuimus.
 Qui confidunt in Domino, dominatore maximo,
 Ut mons Sion perpetuo non movetur ab aliquo.
 In convertendo Dominus captivitatem protinus
 Sion, satis in omnibus consolati nos fuimus.
 Nisi Deus [*Id.*, Dominus] *ædificaverit*, atque nos conservaverit,
 Vanum est opus omnium, domus ædificantium.
 Beati filii hominum [*Id.*, omnium], qui suum *timent Dominum*,
 Quique in via angusta, fide ambulant robusta.
Sæpe me expugnaverunt, nec potuerunt adversarii,
 Sed cessaverunt continuo, confortante me Domino.
 De profundis suppliciter ac fideliter *clamavi*,
 Ad te Deus [*Id.*, Dominus] *victoriæ*, Pater perennis *gloriæ*.
 Non est elatum in me *cor meum superbia*,
 Neque interius altus fui sensibus.
 Memento mei, *Domine Deus* [*Id.*, Dominator], *cæli de vertice*,
 Cui astant millia millium ministrantium,
Ecce quam bonum, sublime, et *quam jucundum* utique,
 Fratres in unum vivere, summaque vita sedere.
Ecce nunc omnes famuli, stantes in domo Domini,
Benedicite Dominum dierum omnium.
 Patrem precor *potentiæ*, principemque *scientiæ*,
 Ut per hos ter quinos gradus, *cælos possim conscendere*.
 Et per loca *ætheria*, vehar ad *refrigeria*,
 Ut merear *præmia* possidere *eximia*

391 OPUSCULUM TERTIUM.

COMPENDIUM IN CANTICUM CANTICORUM.

MONITUM PRÆVIUM.

Scriptisse beatum Alcuinum brevem in Cantica canticorum commentarium ipse ejus Vitæ scriptor disertis verbis testatur : « In Proverbiis, inquit, Salomonis, et Ecclesiaste, in Canticisque canticorum (scripsit) luculenta sub brevitate. » Idipsum confirmant aliquot mss. codices, in quibus similem commentarium sub nomine Alcuini contineri industrii quidam bibliothecarii fidem faciunt. Sic in catal. mss. collectionis Harlejanæ, vol. I, notatur cod. 212 membr. in 4°, continens n. 2 Commentarium Alcuini in Cantica cant., qui fol. 100 b, ab his verbis initium capit : *Incipit liber Cantici canticorum, i. e. meliora meliorantium, sicut Sancti sanctorum*. Similiter in catal. mss. Angliæ et Hiberniæ, edit. Oxonii 1679 fol. inter codd. russ. bibliothecæ Jacobææ n. 8676 recensetur, *Albini Commentarius in Cantica canticorum*. In bibliotheca San-Laurentiana Leodii ord. S. Bened. exstat : *Alcuinus seu Albinus super Ecclesiasten et Cantica canticorum*. Clarissimus pariter ac celeberrimus Montefauconius, tom. I et II Bibl. bibliothecarum, plures codices, eundem commentarium continentes, summa fide recenset, tom. I, pag. 628, scribit : « In bibliotheca regis Angliæ : *Alcuini in Cantica*. » Tom. II, pag. 1202 : In bibl. Gemmeticensi : *Alcuini Expositio in Cantica canticorum*. » Pag. 1222. « In bibl. S. Albini Andegavensi : *Expositio Alcuini in Cantica canticorum*. » Pag. 1230 : « In bibl. Monast. S. Audonei Rothom. : *Alcuinus in Cantica canticorum*. » Pag. 1233 : « In bibl. monast. B. V. de Becco : *Brevis Expositio in Cantica canticorum, nomine Ecclesiæ et Synagogæ. Est Alcuini abbatia*, ut ibidem notatur. » Pag. 1284 : « In bibl. Divio-Benigniana : *Albini Expositio Cantici*

• Tom. IV, pag. 305, 335 et 336.

A *canticorum*. » Pag. 1342 : « In bibl. abbatiæ Savinianensis ord. Cisterc. : *Alcuinus in Cantica canticorum*. » Pap. 1361 : « In bibl. monast. S. Michaelis in periculo maris : *Expositio Alcuini super Genesis. in Cantica canticorum*. » Demum in Ecloga Oxonio-Cantabrigiensi, seu catalogo mss. Angliæ, Alcuino tribuitur *Compendium super Cantica canticorum*, quod fortassis idem est cum Compendio a cl. Patricio Junio edito, quod hic exhibemus.

Huic mss. codicum fidei pondus addunt celeberrimi scriptores, Helinandus apud Vincent. Bellov., lib. xxiii Spec. Histor., cap. 173; Trithemius, lib. de Script. eccl. et lib. II de Viris illustr. O. S. B., cap. 26; Joan. Baleus, centur. II Script. Britan.; Conrad. Licostenes in Epitome Bibl. Conradi Gesneri; Possevinus in Appar. sacro, tom. I.

Mirum eruditos Hist. Litt. Franciæ scriptores hæc, quæ præmisimus, testimonia insuper habuisse ac negasse a quod e penna Alcuini integer aliquis commentarius in Cantica canticorum fluxerit, et quod omnis ejus labor in prædictum librum intra expositionem unius versiculi 6 capitis VI in epist. ad Daphnin suum discipulum, in fine hujus opusculi exhibenda, contentam, constiterit. Hanc enim interpretationem adducta testimonia, quæ non de expositione unius tantum partiæ seu versiculi Cantici canticorum, sed de commentario in Cantica canticorum, hoc est, integrum hunc librum loquuntur, minime admittunt. Magis falluntur iidem viri, alias doctissimi, dum admodum confidenter asseverant, loc. cit. pag. 336. Compendium illud in Cantica cant., quod anno 1638 Londini cum commentariis Gilberti Foliot, a Patricio Junio editum est, nihil aliud esse quam eandem ad Daphnin epistolam. Præceptum enim hoc judicium solo